

รายงานการวิจัยร่างสมบูรณ์

แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน
The Development a Foundational Economy By Model Community
Of Nan Province

โดย

ผศ.ดร.ธีรทัศน์ โจน์กิจจากุล
พระครูเมธีรัตนบัณฑิต,ดร.
นาย รัชพล ยรรยงค์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
MCU RS 800766052

รายงานการวิจัยร่างสมบูรณ์

แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน
The Development a Foundational Economy By Model Community
Of Nan Province

โดย

ผศ.ดร.ธีรทัศน์ โรจน์กิจจากุล

พระครูเมธีรัตนบัณฑิต,ดร.

นาย รัชพล ยรรยงค์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766052

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Final Drafted Research Report

Research Program

The Development a Foundational Economy By Model Community
Of Nan Province

BY

Asst. Prof. Dr. Theratas Rojkitjakul
Phrakhru Medhirattanabandit, Ph.D.
Mr. Thatchaphon Yanyong
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Nakhon Nan Buddhist College
B.E.2566

Research Project Funded

By Thailand Science Research and Innovation Fund

MCU RS 800766052

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อแผนงานวิจัย	: การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน
คณะวิจัย	: ผศ.ดร.ธีรทัศน์ โจรนิกิจจากุล พระครูเมธีรัตนบัณฑิต,ดร. นาย ธีชพล ยรรยงค์
ส่วนงาน	: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ปีงบประมาณ	: ๒๕๖๖
ทุนอุดหนุนการวิจัย	: กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อวิเคราะห์องค์ความรู้ชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน ๒) เพื่อสร้างนวัตกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน ๓) เพื่อพัฒนากลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน เป็นการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย ๓ ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร การวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

ผลการศึกษาวิจัย พบว่า

๑. กระบวนการสร้างองค์ความรู้ชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน พบว่า วิสาหกิจชุมชนหรือกลุ่มเกษตรกร (ริเริ่ม) รวมกลุ่มกัน เพื่อทำกิจกรรม โดยใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนให้ประสบความสำเร็จ มีการจัดทำแผนชุมชนหรือแผนแม่บทชุมชน โดยกำหนดเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก มีโครงสร้างการบริหารองค์กร และการบริหารจัดการคนให้เหมาะสมกับบทบาทหน้าที่ มีการแบ่งงานกันทำตามความถนัด เน้นคนในชุมชนร่วมกันระดมความคิด มีการระดมทุน ระดมกำลังสติปัญญา เรียนรู้ร่วมกัน แก้ไขปัญหาร่วมกัน ร่วมคิด - ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ - ร่วมดำเนินการ - ร่วมติดตามตรวจสอบ - ร่วมรับผลประโยชน์ มีกฎระเบียบ หรือข้อตกลง ข้อบังคับ ในการจัดสวัสดิการแก่สมาชิกและชุมชน

๒. นวัตกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน พบว่า การประเมิน (ร่าง) ประกาศแนวทางการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน กลุ่มตัวอย่างประเมินและมีระดับความคิดเห็นสูงที่สุดในด้านดังกล่าว คือ ความถูกต้องตามหลักภาษาและหลักไวยากรณ์ โดยแนวทางการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน คือ เนื้อหาสอดคล้องและเอื้อต่อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และ ๒) ควรมีการนำเล่มไปแจกให้ชุมชนอื่นๆ

๓. รูปแบบกลไกการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน พบว่า มีการสร้างกลไกการทำงานในระดับชุมชน โดยการจัดตั้งกลุ่มหรือวิสาหกิจชุมชน เพื่อจะได้รับความร่วมมือจากเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมหลากหลายกลุ่ม เพื่อเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับเศรษฐกิจ และสร้างความมั่นคงทางรายได้ มีการสร้างทุนและกองทุนที่

เข้มแข็ง มีการผลิตพื้นฐาน การแปรรูป การบริการ การตลาดการผลิต อาหาร และความจำเป็นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต การอยู่ร่วมกัน ทำให้ผู้คนและชุมชนท้องถิ่นโดยรวมสามารถพึ่งตนเอง ชุมชนก็สามารใช้ทรัพยากรในการสร้างรายได้อย่างมีคุณค่า โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาถ่ายทอดเป็นสินค้า หรือบริการที่สอดแทรกนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์

Research Title : The Development a Foundational Economy By Model Community Of Nan Province

Researcher : Asst. Prof. Dr.Theratas Rojkitjakul
Phrakhru Medhirattanabandit, Ph.D.
Mr. Thatchaphon Yanyong

Department : Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Nakhon Nan Buddhist College

Fiscal Year : 2023

Research Scholarship sponsor : Thailand Science Research and Innovation Fund

Abstract

This research has the objectives 1) to analyze the knowledge of the model community of Nan Province, 2) to create innovations in the development of the grassroots economy with the model community of Nan Province, 3) to develop a mechanism to drive the development of the grassroots economy with the model community of Nan Province. It is a research that combines 3 types of research: documentary research Qualitative research and participatory action research with an emphasis on action research.

The results of the research revealed that:

1. The process of creating knowledge in the model community of Nan Province found that community enterprises or farmer groups (initiators) joined together to carry out activities. using local resources have a shared vision To achieve the goal of successfully upgrading community products. A community plan is created. or community master plan By targeting the development of the grassroots economy. There is an organizational management structure. and managing people to suit their roles and responsibilities There is division of work according to expertise. Emphasis is placed on people in the community brainstorming ideas, fundraising, and brainstorming. learn together Solve problems together, think together - join in planning, join in deciding - join in implementing - join in monitoring - join in receiving benefits There are rules or agreements and regulations for providing welfare to members and the community.

2. Innovations in the development of the grassroots economy with model communities in Nan Province found that the evaluation (draft) announced guidelines for driving the development of the grassroots economy with model communities in Nan Province. The sample group evaluated and had the highest level of opinion in the

following areas: linguistic and grammatical correctness. The guidelines for driving the development of the grassroots economy with the model community of Nan Province are that the content is consistent with and conducive to relevant laws, and 2) the book should be distributed to other communities.

3. The model of the mechanism for developing the grassroots economy with the model community of Nan Province found that there was a mechanism for working at the community level. By establishing groups or community enterprises In order to receive cooperation from the network to participate in various groups. In order to strengthen the grassroots economy Raise the economy and create income stability Strong capital and funds have been created. There is basic production, processing, services, marketing, food production and basic necessities for living. living together Make people and local communities as a whole become self-reliant. The community can use its resources to create valuable income. By taking local wisdom and transferring it into products. or services that incorporate innovation and creativity

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อ	ก
สารบัญ	ข
สารบัญตาราง	ง
สารบัญภาพ	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๓
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะ	๔
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๖
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	๗
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน	๒๑
๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีการพัฒนาสมรรถนะด้านนวัตกรรม	๓๕
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	๔๑
๒.๕ แนวคิดการพัฒนาย่างยั่งยืน	๔๑
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔๗
๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๖๐
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๖๑
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๖๑
๓.๒ พื้นที่ศึกษา ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๖๓
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย	๖๔
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๖๕
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๖๖
๓.๖ การนำเสนอผลการศึกษารายงาน	๖๖
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๖๗
๔.๑ ผลการวิเคราะห์องค์ความรู้ชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน	๖๗
๔.๒ ผลการวิเคราะห์นวัตกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน	๗๑
๔.๓ พัฒนากลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วย ชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน	๗๒
๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย	๗๘

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๗๙
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๗๙
๕.๒ อภิปรายผล	๘๖
๕.๓ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการให้บริการ	๙๔
บรรณานุกรม	๙๕
ภาคผนวก	๙๙
ผนวก ก แผนงานวิจัยย่อยที่ ๑	๑๐๐
ผนวก ข แผนงานวิจัยย่อยที่ ๒	๑๑๑
ผนวก ค แผนงานวิจัยย่อยที่ ๒	๑๒๒
ผนวก ง	

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

ที่ประชุมศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (โควิด-๑๙) หรือ ศบค. มีมติขยายระยะเวลามาตรการควบคุมการระบาดโควิด-๑๙ เพิ่มอีก ๑๔ วัน โดยมีผลตั้งแต่วันที่ ๓ ส.ค.พ.ญ. อภิสมัย ศรีรังสรรค์ ผู้ช่วยโฆษกศบค. กล่าวในการแถลงข่าวเมื่อเวลา ๑๗.๐๐ น. ที่ผ่านมามีว่า ประชุมดังกล่าวมีขึ้นเมื่อเวลา ๑๓.๓๐ น. ซึ่งพล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ผู้อำนวยการ ศบค. เป็นประธานการประชุมผ่านระบบวิดีโอคอนเฟอเรนซ์ และมีรัฐมนตรีและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วม เพื่อคลี่คลายสถานการณ์ที่ยังน่าเป็นห่วงเนื่องจากยอดผู้ติดเชื้อยังคงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง นอกจากการขยายมาตรการล็อกดาวน์แล้ว ที่ประชุมศบค. ยังเห็นชอบให้ประกาศยกระดับพื้นที่ควบคุมสูงสุดและเข้มงวด หรือ พื้นที่สีแดงเข้ม อีก ๑๖ จังหวัด จากเดิมที่เคยประกาศไปแล้ว ๑๓ จังหวัดเมื่อวันที่ ๑๙ ก.ค. ที่ผ่านมา เพื่อการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน และลดอัตราการเสียชีวิตและติดเชื้อรายใหม่ และรักษาระบบสาธารณสุขการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ในประเทศไทย มีจำนวนผู้ติดเชื้อเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดย ประกาศจาก ศูนย์บริหารสถานการณ์โควิด-๑๙ (ศบค.) ถึงสถานการณ์ โควิด-๑๙ ในประเทศไทย อัปเดตล่าสุด ยอดผู้ติดเชื้อ COVID-๑๙ รายวัน ประจำวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๖๔ มีผู้ติดเชื้อเพิ่ม ๑๓,๗๘๙ ราย

ด้วยมาตรการการควบคุมโรคที่ทุกประเทศใช้อยู่ขณะนี้ ตั้งแต่การลดการเดินทางการเข้าออกพื้นที่ การปิดสนามบิน การใช้มาตรการ Social distancing มีการปิดสถานที่ ปิดสถานการค้า และกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ปิดเมือง ฯลฯ ย่อมมีผล กระทบไปถึงการชะงักงันของเศรษฐกิจการค้า การทำงานผลิต และ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมต่อเนื่อง โรงแรม ร้านอาหาร รวมไปถึงการผลิตในภาคอุตสาหกรรม ขณะเดียวกันทุกคนมีความกังวล และต้องดูแลปกป้องตัวเองมีการกักตัวอยู่กับบ้าน หลายคนไม่สามารถมาทำงานหาเลี้ยงชีพแบบปกติได้ ธุรกิจจำนวนมากต้องหยุดกิจการ หรือทำได้ไม่เต็มประสิทธิภาพ จนทำให้ขาดรายได้มาจุนเจือครอบครัว ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะมีมาตรการเยียวยา ผู้ขาดรายได้ในรูปแบบ คนไทยไม่ทิ้งกัน แต่ก็ยังเกิดความเครียดและปัญหาทางสุขภาพจิตตามมา การค้าและการลงทุนเกิดผลกระทบค่อนข้างรุนแรง แม้แต่เศรษฐกิจโลกก็กำลังเข้าสู่วิกฤติเศรษฐกิจ ซึ่งมีที่มาจากโควิด ๑๙ เป็นสำคัญ ผลกระทบทางลบจากการแพร่กระจายของเชื้อไวรัสโคโรนา-๑๙ จึงเกิดปัญหาอย่างมาก โดยเฉพาะคนยากจนที่ต้องทำงานหาเลี้ยงชีพเป็นวันๆ ซึ่งคนเหล่านี้จะต้องตกงาน สูญเสียรายได้ ช้ำร้าย คนยากจนเหล่านี้ยังไม่สามารถเข้าถึงบริการทางด้านสาธารณสุขได้เท่ากับคนที่มีฐานะ การร่วมแรงร่วมใจฟันฝ่าอุปสรรค จึงต้องช่วยเหลือแบ่งปัน เพื่อให้ผ่านวิกฤตินี้ไปได้

ผลกระทบที่สำคัญอีกด้านคือการผลิตอุตสาหกรรม ซึ่งส่งผลต่อสินค้าขาดแคลน เช่น เครื่องมือ อุปกรณ์ ทางการแพทย์ การดูแลสุขภาพ ที่ทำให้สินค้ามีราคาแพง เช่น หน้ากากอนามัย หรือเจลล้างมือ สินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็น เกิดปัญหาการเก็งกำไร สร้างผลกระทบในระยะยาวได้

เนื่องจากการเติบโตทางเศรษฐกิจลดลง ทำให้สูญเสียการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงาน ที่ประเทศจะสูญเสียขีดความสามารถในการแข่งขันและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะยาว เนื่องจากจะต้องใช้ทรัพยากรจำนวนมากมาลงทุนกับการป้องกันและรักษาโรคโควิด-๑๙ มีการนำเงินกู้จำนวนมากมาใช้จ่าย จนอาจขาดแคลนทรัพยากรในการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น

มาตรการป้องกันและควบคุมโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ หรือโควิด-๑๙ ในพื้นที่จังหวัดน่าน ได้ประกาศใช้ในขณะที่เกิดการระบาดหนัก เช่นปิดจังหวัดมาแล้วในอดีต นอกจากนั้นมีการประกาศมาตรการป้องกันและควบคุมโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ที่สำคัญ เช่น ข้อ ๑ ปิดสถานบริการ สถานประกอบการที่มีลักษณะคล้ายสถานบริการ สถานบันเทิง ผับ บาร์ คาราโอเกะ และสถานประกอบการกิจการอาบ อบ นวด สถานประกอบการที่มีลักษณะคล้ายสถานบริการ ทุกแห่ง ที่ตั้งอยู่ในจังหวัดน่าน ข้อ ๒ ห้ามบริโภคสุรา และหรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ในร้านอาหาร ร้านเครื่องดื่ม หรือ ร้านอื่นใดที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน ทำให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจของ และอาจส่งผลกระทบต่อด้านจำนวนอาหารที่ไม่เพียงพอได้ในอนาคตหากมีการระบาดของโรคอื่นๆตามมาในอนาคต

จังหวัดน่านมีชุมชนต้นแบบหลากหลาย โดยมีชุมชนต้นแบบที่สำคัญของจังหวัดน่าน อาทิ วิสาหกิจชุมชนชีววิถี บ้านน้ำเกีฮัน อ.ภูเพียง จ.น่าน, ชุมชนบ้านใหม่ ชุมชนต้นแบบโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงวังไผ่ ตำบลนาไร่หลวง อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน, ชุมชนนิเวศวนเกษตร บ้านพิเหนือ, ชุมชนนิเวศทำสวน บ้านพญาแก้ว, ชุมชนนิเวศทำนา บ้านหนองผุก แต่ยังไม่มีการบูรณาการร่วมกันเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนของเศรษฐกิจและสังคมของจังหวัดน่าน เมื่อเกิดการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ หรือโควิด-๑๙ ในพื้นที่จังหวัดน่าน จึงส่งผลกระทบต่อด้านเศรษฐกิจและสังคม และมีผลในด้านการขาดแคลนสินค้าบางประเภทในช่วงการปิดจังหวัด

การขับเคลื่อนภาระกิจของภาคีเครือข่ายชุมชนต้นแบบนำไปสู่การพึ่งพาตนเองของคนในจังหวัดน่านซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาตามแนวพระราชดำริของรัชกาลที่ ๙ โดยมีพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันศุกร์ ที่ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๑๗ ในเบื้องต้นเป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า เพื่อให้ประชาชนมีความแข็งแรงพอที่จะดำรงชีวิตได้ และขั้นตอนต่อไปคือ การพัฒนาให้ประชาชนสามารถอยู่ในสังคมได้ตามสภาพแวดล้อม สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยใช้หลักคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ การวางเส้นทางชีวิตของตนเองให้เรียบง่าย ธรรมดา และเดินสายกลางด้วยปัญญาพร้อมคุณธรรมในจิตใจ เพื่อนำชีวิตไปสู่ความสมดุลของทรัพยากร ให้มีความมั่นคงและเกิดความยั่งยืนในที่สุด เปรียบเสมือนเป็นการวางรากฐานของอาคารให้แข็งแรง ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า “...การช่วยเหลือสนับสนุนประชาชนในการประกอบอาชีพและตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ ก่อเป็นสิ่งสำคัญยิ่งยวดเพราะผู้มีอาชีพ และฐานะเพียงพอที่จะพึ่งพาตนเองได้ ย่อมสามารถสร้างความเจริญในระดับสูงขึ้นไป...”

จากเหตุผลดังกล่าวคณะวิจัยจึงดำเนินการวิจัยครั้งนี้ขึ้น เพื่อจะทำให้ได้นวัตกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของจังหวัดน่าน และพัฒนากลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของจังหวัดน่าน ซึ่งจะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนอันมีส่วนประกอบพื้นฐานที่สำคัญ ๓ องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบ

ทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ส่วนประกอบทั้งสามนี้จะเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน วัตถุประสงค์ของการพัฒนาที่ยั่งยืน ตามแนวคิดของ Edward Barbier เป็นการป้องกันผลกระทบอันจะเกิดขึ้นจากการปิดจังหวัดในคราวการเกิดระบาดของโรคต่างๆในอนาคตต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

๑. เพื่อวิเคราะห์องค์ความรู้ชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน
๒. เพื่อสร้างนวัตกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน
๓. เพื่อพัฒนากลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑. องค์ความรู้ชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่านมีอะไรบ้าง
๒. นวัตกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน ควรเป็นอย่างไร
๓. กลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน เป็นเช่นไร และสามารถดำเนินการอย่างไรได้บ้าง

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR) โดยคณะผู้วิจัยจากวิทยาลัยสงฆ์นครน่านเป็นผู้ออกแบบกระบวนการร่วมกันกำหนดกิจกรรมการวิจัย แล้วดำเนินงานวิจัยตามแผนที่จัดทำไว้ โดยมีคณะนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน ให้การสนับสนุนการดำเนินงานวิจัยซึ่งมีวิธีการดำเนินงานโดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารแสดงเอกสาร หนังสือ ตำรา บทความที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากมรดกศิลปวัฒนธรรม ชุมชน สังคม การใช้ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual property) ที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางชุมชนต้นแบบ และการพัฒนาโลกให้ดียิ่งขึ้น

๑.๔.๒ ขอบข่ายด้านพื้นที่

คณะผู้วิจัยกำหนดพื้นที่ที่จะทำการศึกษาริวิจัยในพื้นที่จังหวัดเชียงรายในอำเภอต่าง ๆ และกลุ่มเป้าหมายที่เป็นชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน จำนวน ๕ แห่ง ประกอบด้วย

๑) วิสาหกิจชุมชนชีววิถี บ้านน้ำเกี๋ยน อ.ภูเพียง จ.น่าน ตั้งอยู่ที่ บ้านใหม่พัฒนา หมู่ ๔ ต.น้ำเกี๋ยน อ.ภูเพียง จ.น่าน

๒) ชุมชนบ้านใหม่ ชุมชนต้นแบบโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงวังไผ่ ตำบลนาไร่หลวง อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน ตั้งอยู่ที่ ชุมชนบ้านใหม่ ต.นาไร่หลวง อ.สองแคว จ.น่าน

๓) ชุมชนนิเวศวนเกษตรบ้านพีเหนือ ตั้งอยู่ที่ บ้านพีเหนือ หมู่ ๔ ตำบลป่าคาหลวง อ.บ้านหลวง จ.น่าน

๔) ชุมชนนิเวศทำสวน บ้านพญาแก้ว ตั้งอยู่ที่ บ้านพญาแก้ว หมู่ ๔ ต.พญาแก้ว อ.เชียงกลาง จ.น่าน

๕) ชุมชนนิเวศทำนา บ้านหนองฝูก ตั้งอยู่ที่ บ้านหนองฝูก หมู่ ๑๐ ต. เปือ อ.เชียงกลาง จ.น่าน

๑.๔.๓ กลุ่มเป้าหมายหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากร ได้แก่ สมาชิกชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในเขตพื้นที่ของจังหวัดน่าน จำนวน ๔๐๐ คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างของสมาชิกชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในเขตพื้นที่ของจังหวัดน่าน จำนวน ๒๒๒ คน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ๑) ตัวแทนสมาชิกชุมชนต้นแบบ จำนวน ๑๕ คน ๒) ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง คือ เกษตรจังหวัดน่าน พัฒนาชุมชนจังหวัดน่าน อพท.น่าน จำนวน ๖ คน ๓) กลุ่มตัวแทนภาคเอกชน จำนวน ๔ คน รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมด ๒๕ คน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะ

ทุนทางวัฒนธรรม หมายถึง ผลผลิตทางวัฒนธรรมทั้งที่จับต้องได้ และจับต้องไม่ได้ ทุนทางวัฒนธรรมที่จับได้ เช่น โบราณสถาน มรดกทางวัฒนธรรม ผลงาน ศิลปะแขนงต่าง ๆ ทั้งภาพวาด หัตถกรรม ดนตรี ภาพยนตร์วรรณกรรม ที่สามารถวัดมูลค่าเป็นตัวเงินได้ ส่วนทุนวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ได้แก่ ความเชื่อ จารีต ประเพณี วิถีชีวิต

มรดกทางวัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์ในอดีตที่ผ่านมาได้เคยสร้างไว้ เพื่อใช้ประโยชน์ในการใช้สอย ทั้งในการดำรงชีพและพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งจัดเป็นหลักฐานทางวัฒนธรรมโดยฝีมือมนุษย์ในอดีต เช่น ซากบ้านเรือน ซากโบสถ์วิหาร ศาสนสถาน ซากกำแพงคูเมือง สถานที่ประกอบพิธีกรรม หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต

การพัฒนาเชิงพื้นที่ หมายถึง กระบวนการที่ก่อให้เกิดความจำเป็นทางเศรษฐกิจโดยสม่ำเสมอและต่อเนื่องเป็นระยะเวลายาวนานพอที่จะทำให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของสังคมให้เกิดการยกระดับพื้นที่ก่อให้เกิดการเพิ่มขึ้นของรายได้ที่แท้จริงต่อบุคคล (per capita real income) ตลอดระยะเวลายาวนานเพื่อให้มาตรฐานความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่ดีขึ้นกว่าเดิม การกระจายรายได้เป็นไปอย่างเสมอภาค ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์จากรายได้ที่เพิ่มขึ้นอย่างเท่าเทียมกัน

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การกระทำการเพื่อกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมและสร้างความร่วมในชุมชนเป็นการพัฒนาที่สร้างความสัมพันธ์ในการทำงานระหว่างองค์กรรัฐบาลกับกลุ่มชุมชนและพลเมืองให้มีความยั่งยืน

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑. ทราบข้อมูลการวิเคราะห์องค์ความรู้ชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน
๒. ได้นวัตกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน
๓. ได้องค์ความรู้กลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน
๔. คน ชุมชน และสังคมจังหวัดน่านมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน คณะผู้วิจัย ได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มานำเสนอตามลำดับดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ
- ๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีการพัฒนาสมรรถนะด้านนวัตกรรม
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- ๒.๔ แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน
- ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ ผู้วิจัยได้ทบทวนจากงานวิชาการแล้วพบว่า มีนักวิชาการที่กล่าวถึงความหมาย แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการไว้ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๑.๑ ความหมายของการบริหารจัดการ

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ระบุความหมายของนิยามคำว่า การจัดการ คือ การสั่งงานควบคุมงานการดำเนินงาน^๑ การจัดการ (Management) มีความหมายคล้ายกับการบริหาร คือ หมายถึงกิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ “Management” อาจแปลว่า การจัดการหรือการบริหารหรือการบริหารจัดการก็ได้ดังนี้

การบริหาร (Administration) จะใช้ในการบริหารระดับสูง โดยเน้นที่การกำหนดนโยบายที่สำคัญและการกำหนดแผนของผู้บริหารระดับสูง เป็นคำนิยมใช้ในการบริหารรัฐกิจ (Public Administration) หรือใช้ในหน่วยงานราชการ และคำว่า “ผู้บริหาร” (Administrator) จะหมายถึงผู้บริหารที่ทำงานอยู่ในองค์กรของรัฐ หรือองค์กรที่ไม่มุ่งหวังกำไร การบริหาร คือกลุ่มของกิจกรรมประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การนำหรือการสั่งการ (Leading/Directing) หรือการอำนวยความสะดวกและการควบคุม (Controlling) ซึ่งจะมีความสัมพันธ์โดยตรงกับทรัพยากรขององค์กร เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์และด้วยจุดมุ่งหมายสำคัญในการบรรลุความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลครบถ้วน

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท นานมีบุ๊คพับลิเคชั่นส์, ๒๕๕๖), หน้า ๒๙๘.

การจัดการ (Management) จะเน้นการปฏิบัติการให้เป็นไปตามนโยบาย(แผนงาน/โครงการที่ได้วางไว้) ซึ่งนิยมใช้ในการจัดการธุรกิจ (Business management) ส่วนคำว่า “ผู้จัดการ” (Manager) จะหมายถึงบุคคลในองค์กร ซึ่งทำหน้าที่รับผิดชอบต่อกิจกรรม ในการบริหารทรัพยากร และกิจการงานอื่นๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ที่กำหนดไว้ขององค์กร การบริหารจัดการ (Management) หมายถึงชุดของหน้าที่ต่างๆ (A set of functions) ที่กำหนดทิศทางในการใช้ทรัพยากร ทั้งหลายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายขององค์กร การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (Efficient) หมายถึง การใช้ทรัพยากรได้อย่างเฉลียวฉลาดและคุ้มค่า (Cost-effective) การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (Effective) นั้นหมายถึงการตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง (Right decision) และมีการปฏิบัติการสำเร็จตามแผนที่กำหนดไว้ ดังนั้นผลสำเร็จของการบริหารจัดการจึงจำเป็นต้องมีทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผลควบคู่กัน ในอีกแนวหนึ่งอาจกล่าวได้ว่าการบริหารจัดการ หมายถึง กระบวนการของการมุ่งสู่เป้าหมายขององค์กรจากการทำงานร่วมกัน โดยใช้บุคคลและทรัพยากรอื่นๆ หรือเป็นกระบวนการออกแบบและรักษาสภาพแวดล้อมที่บุคคลทำงานร่วมกันในกลุ่ม ให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพคำว่า “การบริหาร” (Administration) และ “การจัดการ” (Management) มีความหมายแตกต่างกันเล็กน้อย โดยการบริหารจะสนใจและสัมพันธ์กับการกำหนดนโยบายไปลงมือปฏิบัติ นักวิชาการบางท่านให้ความเห็นว่าการบริหารใช้ในภาครัฐ ส่วนการจัดการใช้ในภาคเอกชน อย่างไรก็ตามในตำราหรือหนังสือส่วนใหญ่ทั้ง ๒ คำนี้มีความหมายไม่แตกต่างกัน สามารถใช้แทนกันได้และเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปจากความหมายต่างๆ ข้างต้น การบริหารจัดการ จึงเป็นกระบวนการของกิจกรรมที่ต่อเนื่องและประสานงานกันซึ่งผู้บริหารต้องเข้ามาช่วยเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายขององค์กร^๒ การจัดการ คือ ศิลปะในการใช้คน เงิน วัสดุ อุปกรณ์ขององค์การและนอกองค์การ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพ^๓

การบริหารยังหมายถึง การที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมกันทำงานเพื่อจุดประสงค์อย่างเดียวกันคือ ร่วมปฏิบัติการให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน เป็นการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยต่างๆ อันได้แก่ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุสิ่งของ (Material) และวิธีการปฏิบัติงาน (Method) เป็นอุปกรณ์ในการดำเนินงาน^๔ เป็นกระบวนการที่ผู้บริหารใช้อำนาจตลอดจนใช้ทรัพยากรต่างๆ เช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ ที่มีอยู่หรือคาดว่าจะมีการดำเนินงานของสถาบัน หรือ หน่วยงานนั้นๆ ให้ดำเนินไปสู่จุดมุ่งหมายที่ต้องการ^๕ เพื่อให้บรรลุ

^๒ ศิริวรรณ เสรีรัตน์และคณะ, **องค์การและการจัดการฉบับสมบูรณ์**, (กรุงเทพฯ: ม.ป.ท., ๒๕๕๕), หน้า ๑๘-๑๙.

^๓ สมคิด บางโม, **องค์การและการจัดการ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพฯ: วิทย์พัฒนา, ๒๕๕๕), หน้า ๕๙-๖๐.

^๔ จุลพล สวัสดิยากร, **หลักการบริหารและมนุษยสัมพันธ์**, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สุวรรณภูมิ, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐.

^๕ พันัส หันนาคินทร์, **ประสบการณ์ในงานบริหารบุคลากร**, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐.

จุดมุ่งหมายขององค์กร โดยอาศัยหน้าที่ทางการบริหารที่สำคัญ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การนำ (Leading) และการควบคุม (Controlling) ซึ่งกระบวนการดังกล่าว มีผู้บริหารเป็นผู้รับผิดชอบที่จะให้มีการปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลการบริหาร เป็นกระบวนการของการวางแผนการจัดองค์กรและสั่งการควบคุมกำกับ ความพยายามของสมาชิกขององค์กรและใช้ทรัพยากรอื่นๆ เพื่อความสำเร็จในเป้าหมายขององค์กรที่กำหนดไว้ องค์กรได้ใช้ทรัพยากรซึ่งได้แก่ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ องค์กรได้ตั้งเป้าหมายไว้ หรือ ศิลปะการกระทำกิจกรรมอย่างหนึ่ง หรือ หลายๆ อย่างเพื่อให้บรรลุ วัตถุประสงค์ หรือ เป้าหมายที่วางไว้โดยใช้ คน เงิน วัสดุสิ่งของและการจัดการ การกระทำนั้น ๆ จะ เป็นไปในทางสร้างสรรค์ มีการดำเนินการ เพื่อให้คงอยู่มีการวางแผน การจัดองค์กร การจูงใจ การควบคุมและการกระทำที่ทำให้เกิดการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างมีระบบแบบแผน^๖

นอกจากนี้การบริหาร คือ กิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ที่บุคคลร่วมกันกำหนดโดยใช้กระบวนการ อย่างมีระเบียบและให้ทรัพยากรตลอดจนเทคนิคต่างๆ อย่างเหมาะสม เป็นศิลปะในการทำให้สิ่งต่างๆ ได้รับการกระทำจนเป็นผลสำเร็จ กล่าวคือ ผู้บริหารไม่ใช่เป็นผู้ปฏิบัติแต่เป็นผู้ใช้ศิลปะทำให้ผู้ปฏิบัติ ทำงานจนสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ผู้บริหารตัดสินใจเลือกแล้ว หรือ การบริหารคือ กระบวนการทำงาน ร่วมกับผู้อื่นเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ หรือ การบริหารคือ การทำงาน ของคณะบุคคลตั้งแต่ ๒ คน ขึ้นไป ที่ร่วมปฏิบัติการให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน และหรือ การบริหาร หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ อย่างหนึ่งอย่างใดหรือหลาย ๆ อย่าง ที่บุคคลร่วมกันกำหนดโดยใช้กระบวนการอย่างมีระบบและ ให้ทรัพยากรตลอดจนเทคนิคต่างๆ อย่างเหมาะสม^๗ การบริหาร คือ ศิลปะในการทำงานให้บรรลุ เป้าหมายร่วมกับผู้อื่น การทำงานต่างๆ ให้ลุล่วงไปโดยอาศัยคนอื่นเป็นผู้ทำภายในสภาพองค์กรที่ กล่าวนั้น ทรัพยากรด้านบุคคลจะเป็นทรัพยากรหลักขององค์กรที่เข้ามาร่วมกันทำงานในองค์กรซึ่ง คนเหล่านี้จะเป็นผู้ใช้ทรัพยากรด้านวัตถุอื่นๆ เครื่องจักร อุปกรณ์ วัตถุดิบ เงินทุน รวมทั้งข้อมูลสนเทศ ต่างๆ เพื่อผลิตสินค้าหรือบริการออกจำหน่ายและตอบสนองความพอใจให้กับสังคม การบริหารแบบ มีส่วนร่วม (Participation Management) เป็นแนวทางการบริหารที่เปิดโอกาสให้พนักงานเข้ามามี ส่วนร่วมในการคิดการวางแผนและการตัดสินใจในงานต่างๆ ที่เขามีส่วนรับผิดชอบอยู่การมีส่วนร่วม ในกิจกรรมขององค์กรทำให้พนักงานเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของมีส่วนได้ส่วนเสียกับการดำเนินงาน ต่างๆ ขององค์กรใดที่ใช้นโยบายการบริหารแบบนี้เป็นการแสดงให้เห็นพนักงานได้ว่า ฝ่ายบริหารเห็น

^๖ วิโรจน์ สารรัตนะ, การบริหารหลักการทฤษฎีและประเด็นการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: ทิพยวิสุทธ์, ๒๕๔๕), หน้า ๓.

^๗ สมศักดิ์ คงเที่ยง, หลักการบริหารการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒), หน้า ๑.

ความสำคัญของพนักงานที่มีต่อความสำเร็จขององค์การทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีมีความภูมิใจและรับผิดชอบต่องานอย่างเต็มที่ซึ่งเป็นการจูงใจในการทำงานที่ดีวิธีหนึ่ง^๔

๒.๑.๒ ความสำคัญของการบริหารจัดการ

การบริหารจัดการ มีความสำคัญอย่างมากในหน่วยงาน องค์การ มีนักการวิชาการได้กล่าวไว้ถึงความสำคัญของการบริหารจัดการไว้ดังนี้

การบริหารจัดการ คือ การบริหารงาน ไม่ว่าจะเป็้องค์การ หรือรัฐบาล หรือ งานธุรกิจ เอกชน ต่างมีจุดมุ่งหมายสำคัญ ที่ต้องการให้งานบรรลุวัตถุประสงค์อย่างประหยัด มีประสิทธิภาพ และพัฒนาอยู่เสมอ องค์ประกอบที่สำคัญในการบริหารงานคือ คน เงิน วัสดุ อุปกรณ์และการจัดการ ในบรรดาเหล่านี้ เป็นที่ยอมรับกันว่า “คน” เป็นปัจจัยที่สำคัญและมีค่าในแต่ละองค์การ จะมีงานที่รับผิดชอบอยู่จำนวนหนึ่ง ซึ่งจะต้องปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลตามเป้าหมาย ดังนั้น ในแต่ละองค์การจึงต้องมี “บุคคล” ซึ่งเรียกว่า ข้าราชการบ้าง เจ้าหน้าที่บ้าง หรือ พนักงานบ้าง เป็นผู้ปฏิบัติงานงาน จึงสำเร็จและได้ผลตามเป้าหมายโดยทั่วไป การเลือกสรรบุคคลเข้ามาทำงานในหน่วยราชการ หรือ องค์การธุรกิจขนาดใหญ่ จะมีการกำหนดหลักเกณฑ์เป็นอย่างดี เช่น มีการกำหนดพื้นความรู้ มีการสอบแข่งขันสอบคัดเลือก เมื่อผ่านการทดสอบแข่งขัน หรือ การสอบคัดเลือกได้แล้วยังกำหนดให้มีการทดลองปฏิบัติงานระยะหนึ่งก่อน เมื่อปรากฏว่าเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่แล้วจะบรรจุแต่งตั้ง ให้ดำรงตำแหน่งประจำอีกต่อไป ทั้งนี้ปัจจุบันวิทยาการต่างๆ ได้เจริญรุดหน้าไปมาก ได้มีการค้นพบหลักการและกฎเกณฑ์ใหม่ ๆ ซึ่งนำมาใช้แทนของเก่าได้อย่างดี คนที่เคยเหมาะสมอยู่ในระยะแรกเข้าทำงานอาจกลายเป็นคนที่ไม่เหมาะสมไปได้โดยง่ายในระยะเวลาต่อมา การบริหารโดยทั่ว ๆ ไป จะมีลักษณะเป็นกระบวนวิธี หรือ เป็นการกำหนดขั้นตอนในการปฏิบัติงาน หรือ เป็นลำดับรายการในการบริหาร ซึ่งในการบริหารนั้น จะต้องมิลำดับรายการก่อนหลังว่าจะต้องทำอะไรก่อนและต่อไปจะทำอะไร ซึ่งจัดว่าเป็นหลักเกณฑ์วิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) กระบวนการบริหารจะกำหนดขอบเขตและหน้าที่ตามขั้นตอนต่างๆ ivo อย่างชัดเจน^๕

การบริหารจัดการ มีผลต่อทำงานที่มีประสิทธิภาพมาก หากขาดเสียซึ่งการบริหาร ๔M ที่ดีในข้อใดข้อหนึ่งก็จะทำให้งานนั้นเกิดอุปสรรคในการปฏิบัติงาน ส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติงานในด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องต่อกันและจะทำให้การทำงานนั้น ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ของหน่วยงานนั้นๆ และประสิทธิภาพการทำงานย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้บริหาร หรือ ผู้บังคับบัญชาในหน่วยงานที่มีกระบวนการบริหาร หรือ การจัดการที่ดีจากความหมายดังกล่าวข้างต้น การบริหารจัดการจึงเป็นกระบวนการของกิจกรรมที่ต่อเนื่องและประสานงานกัน ซึ่งผู้บริหารต้องเข้ามาช่วย เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายขององค์การ ประเด็นสำคัญของการบริหารจัดการจะเกี่ยวข้องกับการเพิ่มผลผลิต โดยมุ่งสู่ประสิทธิภาพและประสิทธิผล การนำกระบวนการบริหารมาใช้ในโลกยุคโลกาภิวัตน์นี้

^๔ Drucker, อังโน สมพงษ์ เกษมสิน, การบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๓), หน้า ๖.

^๕ พยอมน วงศ์สารศรี, การบริหารทรัพยากรมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร: คณะวิทยาการจัดการสถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๒), หน้า ๓.

เป็นการเปิดกว้างอย่างยิ่ง สำหรับผู้บริหารในการบริหาร ไม่จำเป็นจะต้องกำหนดตายตัวว่าจะใช้เทคนิคและกระบวนการใด เพราะมันขึ้นอยู่กับสถานการณ์และเป้าหมายของงานเป็นสำคัญ^{๑๐}

ในขณะเดียวกัน การบริหารจัดการ มีความจำเป็นต่อองค์กร ดังนี้

๑) วัตถุประสงค์ที่แน่นอน กล่าวคือ จะต้องรู้ว่า จะดำเนินการไปทำไม เพื่ออะไร และต้องการอะไรจากการดำเนินการ เช่น ต้องมีวัตถุประสงค์ในการให้บริการหรือในการผลิตต้องรู้ว่า จะผลิตเพื่อใคร ต้องการผลตอบแทนเช่นใด ถ้าหากไม่มีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์แล้ว ก็ไม่มีประโยชน์ที่จะบริหารการดำเนินงานต่าง ๆ จะไม่มีผลสำเร็จเพราะไม่มีเป้าหมายกำหนดไว้แน่นอน

๒) ทรัพยากรในการบริหาร ได้แก่ วัตถุและเครื่องใช้เพื่อประกอบการดำเนินงานรวมถึงความสามารถในการจัดการทรัพยากรในการบริหาร ได้แก่ 4Ms คือ มนุษย์ (Man) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และความสามารถในการจัดการ (Management) หรือ 6Ms ที่มีเครื่องจักร (Machine) และตลาด (Market) เพิ่มเข้ามาซึ่งในปัจจุบันมีความจำเป็นมากขึ้น

๓) มีการประสานงานระหว่างกัน หรือ เรียกได้ว่ามีปฏิกิจราระหว่างกัน กล่าวคือ เป้าหมายและวัตถุประสงค์รวมทั้งทรัพยากรในการบริหารทั้ง 4Ms หรือ 6Ms ดังกล่าว จะต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและเกิดปฏิกิจราระหว่างกัน หรือกล่าวได้ว่าจะต้องมีระบบของการทำงานร่วมกัน และที่เกิดขึ้นจริงๆ ด้วย การนำปัจจัยทั้งหลายเบื้องต้นมาไว้ร่วมกันแล้วไม่เกิดปฏิกิจราระหว่างกัน ไม่เกิดความสัมพันธ์ระหว่างกัน การบริหารก็จะไม่เกิดขึ้น

๔) ประสิทธิภาพและประสิทธิผล ในการบริหารงานนั้นสิ่งที่วัดผลสำเร็จของงานว่าบรรลุเป้าหมายของวัตถุประสงค์ขององค์กรก็คือ ประสิทธิภาพขององค์กร หมายถึง ความสามารถขององค์กร ในอันที่จะบริหารงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรในการใช้ทรัพยากรขององค์กรที่มีอยู่ระยะสั้น โดยเปรียบเทียบกับปัจจัยนำเข้าและค่าใช้จ่ายกับปัจจัยนำออกและรายได้ขององค์กร^{๑๑}

อย่างไรก็ตาม ความสำคัญของการบริหารจัดการ สามารถที่จะเอื้อประโยชน์ให้องค์กรดำเนินธุรกิจต่างๆ ไปสู่เป้าหมายได้อย่างมั่นใจ จะเห็นได้ว่าทุกองค์การประสงค์ที่จะพัฒนาตนเองไปสู่ความสำเร็จในฐานะผู้นำธุรกิจ โดยเฉพาะคุณภาพของบุคลากรนับเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายได้ในฐานะเป็นผู้ปฏิบัติที่มีคุณภาพ ปัจจุบันการให้ความสำคัญการบริหารทรัพยากรมนุษย์จึงมีสาเหตุมาจากปัจจัยต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑) การแข่งขันของโลกธุรกิจยุคใหม่ จากการเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงบทบาทของบุคลากร ผู้บริหาร และที่สำคัญบุคลากรไม่ได้อยู่ในฐานะที่จะต้องปฏิบัติงานในองค์กรใดองค์กรหนึ่งเท่านั้น

๒) กฎเกณฑ์และข้อกำหนดของรัฐ จากความเอาใจใส่เปรียบระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง รัฐบาลจึงได้เข้ามาควบคุมการดำเนินงาน ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งธุรกิจจนการเลิกธุรกิจกฎเกณฑ์และข้อกำหนดต่างๆ ที่บัญญัติขึ้นมาทำให้ระบบเศรษฐกิจปัจจุบันถือเป็นผลประโยชน์ของส่วนรวมและความเป็นธรรมในสังคมเป็นหลัก โดยเฉพาะรัฐเข้ามามีบทบาทในเรื่องสวัสดิการ รายได้ สภาพการ

^{๑๐} จักรกริช หมอประกอบ, “ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของข้าราชการทหารในศูนย์อุตสาหกรรมป้องกันประเทศและพลังงานทหาร”, ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารทั่วไป, (บัณฑิตวิทยาลัย: วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจมหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๗).

^{๑๑} สมคิด บางโม, การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๖๑.

ปฏิบัติงาน การจ้างแรงงานในวันหยุดและเงินทดแทนต่างๆ ตามกฎหมาย แรงงาน เพื่อไม่ให้ผู้บริหารเอาเปรียบบุคลากรในองค์การ และเน้นกระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์ให้ได้รับความเป็นธรรมยิ่งขึ้น

๓) ความเติบโตด้านเทคโนโลยี ปัจจุบันบุคลากรปฏิบัติงานโดยอาศัยเครื่องมือ เครื่องจักรที่มีเทคโนโลยีเป็นเครื่องทุ่นแรง การปฏิบัติงานย่อมมีความซับซ้อนมากขึ้น องค์การจำเป็นต้องจัดฝึกอบรมพัฒนาเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ ให้แก่บุคลากรอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรมีความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่งาน มีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพ มีสวัสดิการเกื้อหนุน มีเกียรติยศชื่อเสียง และมีความมั่นคงพึงพอใจกับงานที่ปฏิบัติมากที่สุด

๔) ความซับซ้อนขององค์การ การดำเนินงานปัจจุบันต้องเผชิญกับความซับซ้อนของปัจจัยต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยภายในหรือภายนอกองค์การ จำเป็นจะต้องปรับและพัฒนาตนเองให้แข็งแกร่งและรองรับสภาพต่างๆ ได้ เมื่อองค์การมีขนาดใหญ่ ความต้องการเงินทุนและบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถย่อมมีมากขึ้น โครงสร้างที่ซับซ้อนนี้เอง จำเป็นต้องระบบและแนวทางปฏิบัติที่แน่นอน โดยอาศัยบุคลากรที่มีศักยภาพ และพร้อมที่จะปฏิบัติงาน จึงจะทำให้ไม่เกิดปัญหาตามมา

๕) การเปลี่ยนแปลงบทบาทของฝ่ายบริหาร โดยเฉพาะปรัชญาทางการบริหารได้เปลี่ยนแปลงไป คือจากการบริหารงานที่มุ่งหวังผลกำไรเพียงอย่างเดียว ยังจะต้องคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพราะกิจกรรมขององค์การจะเป็นรูปแบบใดย่อมมีผลมาจากปัจจัยทางสังคม การเมือง และวัฒนธรรมที่องค์การกำหนดไว้ เว้นแต่สภาพแวดล้อมปัจจุบันไม่ได้ทำให้ผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตมีอิทธิพลเหนือผู้บริโภคแต่ฝ่ายเดียวเหมือนแต่ก่อน ดังนั้น วัตถุประสงค์ใหม่ของธุรกิจจึงมุ่งสนองความต้องการของบุคลากรในองค์การ ลูกค้ำ และสังคม ขณะเดียวกันก็จะต้องได้รับผลตอบแทนในรูปของกำไร^{๑๖}

๒.๑.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

จากการศึกษาเอกสารและแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยได้ศึกษาจากนักวิชาการหลายท่านสามารถสรุปได้ดังนี้

การบริหารจัดการ (management administration) การบริหารการพัฒนา (development administration) แม้กระทั่งการบริหารการบริการ (service administration) แต่ละคำมีความหมายคล้ายคลึงหรือใกล้เคียงกันที่เห็นได้อย่างชัดเจนมีอย่างน้อย ๓ ส่วน คือ หนึ่ง ล้วนเป็นแนวทางหรือวิธีการบริหารงานภาครัฐที่หน่วยงานของรัฐ และ/หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ นำมาใช้ในการปฏิบัติราชการ เพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารราชการ สอง มีกระบวนการบริหารงานที่ประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน คือ การคิด (thinking) หรือการวางแผน (planning) การดำเนินงาน (acting) และการประเมินผล (evaluating) และ สาม มีจุดหมายปลายทาง คือ การพัฒนาประเทศไปในทิศทางที่ทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รวมทั้ง ประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้าและมั่นคงเพิ่มขึ้น สำหรับส่วนที่แตกต่างกัน คือ แต่ละคำมีจุดเน้นต่างกัน กล่าวคือ การบริหารจัดการเน้นเรื่องการนำแนวคิดการ

^{๑๖} วิลาวรรณ รพีพิศาล, ความรู้พื้นฐานในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในการบริหารทรัพยากรมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิจิตรหัตถกร, ๒๕๕๔), หน้า ๑-๙.

จัดการของภาคเอกชนเข้ามาใช้ในการบริหารราชการ เช่น การมุ่งหวังผลกำไร การแข่งขันความรวดเร็ว การตลาด การประชาสัมพันธ์การจูงใจด้วยค่าตอบแทน การลดขั้นตอน และการลดพิธีการ เป็นต้น ในขณะที่การบริหารการพัฒนาให้ความสำคัญเรื่องการบริหารรวมทั้งการพัฒนานโยบาย แผน แผนงาน โครงการ (policy, plan, program, project) หรือกิจกรรมของหน่วยงานของรัฐ ส่วนการบริหารการบริการเน้นเรื่องการบริหารอำนวยความสะดวกและการให้บริการแก่ประชาชน^{๑๓}

มนุษย์เมื่ออยู่รวมกันเป็นกลุ่มอาจมีได้หลายลักษณะและเรียกต่างกัน เป็นต้นว่า ครอบครัว (family) เผ่าพันธุ์ (tribe) ชุมชน (community) สังคม (society) และประเทศ (country) ย่อมเป็นธรรมชาติอีกทีในแต่ละกลุ่มจะต้องมีผู้นำกลุ่ม รวมทั้งแนวทางหรือวิธีการควบคุมดูแลกันภายในกลุ่ม เพื่อให้เกิดความสุขและความสงบเรียบร้อยสภาพเช่นนี้ได้มีวิวัฒนาการตลอดมาโดยผู้นำกลุ่มขนาดใหญ่เช่นในระดับประเทศของภาครัฐ ในปัจจุบันอาจเรียกว่า “ผู้บริหาร” ขณะที่การควบคุมดูแลภายในกลุ่มนั่นเอง เรียกว่า การบริหาร (administration)^{๑๔}

การบริหารยังเป็นการเอาศาสตร์และศิลป์เกี่ยวข้องกับการนำเอาทรัพยากรด้านต่างๆ มาบริหาร (administrative resource) เช่น คน เงิน วัสดุสิ่งของ และยังเป็นนำวิธีด้านจัดการมาประกอบตามกระบวนการบริหาร (process of administration) เช่น POSDCoRB Model ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๕} นอกจากนี้ยังการนำเอาหลักการบริหารมาช่วยในการจัดการทรัพยากรจะทำให้เกิดประสิทธิภาพทำให้สามารถตอบสนองความต้องการของบุคคล องค์กรและประเทศชาติ ในแง่องค์กรเอกชนยังสามารถนำเอาหลักการจัดการมาทำให้เกิดผลกำไรในองค์กรได้^{๑๖}

สังคมไทยในยุคสมัยต่างๆ เมื่อมีองค์กรเกิดขึ้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการจัดกิจกรรมที่คนทำงานร่วมกันจะได้ปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุจุดมุ่งหมายเดียวกันอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคของโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา กระบวนการเข้าไปดูแลงานในด้านต่างๆ จึงจำเป็นจะต้องมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัยใหม่ อันจะทำให้การจัดการงานนั้นๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี^{๑๗} ซึ่งในปัจจุบันมีศัพท์ที่นิยมใช้อยู่สองคำคือการจัดการ (Management) มักใช้กับการบริหารธุรกิจเอกชน มีวัตถุประสงค์ที่ตั้งขึ้นเพื่อแสวงผลกำไร (Profits) และการบริหาร

^{๑๓} วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, การบริหารจัดการและการบริหารการพัฒนาขององค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, ๒๕๔๘), หน้า ๕.

^{๑๔} พระครูสุนทรจาวรณ (ชาญ จารุณโณ/สารพัฒน์), รูปแบบการบริหารจัดการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดเขตกรุงเทพ, ๒๕๕๙, หน้า ๔๑-๔๒.

^{๑๕} สมพงษ์ เกษมสิน, การบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เกษมสุวรรณ, ๒๕๕๔), หน้า ๑๓-๑๔.

^{๑๖} บุญทัน ดอกไธสง, การจัดการองค์กร, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๑.

^{๑๗} สุรพล สุยะพรหม และคณะ, พื้นฐานทางการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑.

(Administration) ซึ่งมักใช้กับการบริหารกิจการสาธารณะ หรือการบริหารราชการ ที่ไม่แสวงหาผลกำไรการจัดการเป็นศิลปะในการใช้บุคคลอื่นร่วมกับปัจจัยในการจัดการ^{๑๘}

การบริหารจัดการประกอบด้วยหลัก ๖ ประการ ได้แก่

๑) จັบจุด หมายถึง การพัฒนาที่ถูกต้องเหมาะสม การเริ่มต้นที่ดีต้องเริ่มที่ผู้นำสังคมไทยต้องการผู้นำที่เข้มแข็ง การพัฒนาจะต้องเริ่มที่ศรัทธาและปัญญา ผู้นำ คือ ผู้สร้างศรัทธาและใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา

๒) จ่อไฟ หมายถึง การจุดประกายให้เกิดศรัทธากับมวลสมาชิกหรือจุดประกายอุดมการณ์ให้เกิดขึ้นในหัวใจสมาชิก เมื่อเกิดศรัทธาการพัฒนาจะเริ่มต้น เมื่อยังไม่เกิดศรัทธาจะยังไม่เริ่มต้น ผู้นำหรือเจ้าอาวาสจะต้องจุดประกายที่ตนเองก่อนแล้วจุดประกายให้พระเณรในวัดและประชาชนรอบๆ วัด ในที่นี้ หมายถึง การเริ่มต้นที่หัวใจนั่นเอง

๓) ใส่เชื้อ หมายถึง การจัดประสบการณ์ การพัฒนาด้านต่างๆ ให้กับกลุ่ม เช่น กิจกรรมการบวชเรียน การศึกษาปฏิบัติธรรม การส่งเสริมสหกรณ์ การทำวัตรสวดมนต์ เป็นต้น

๔) เกื้อกูล หมายถึง การสนับสนุนร่วมมือจากฝ่ายต่างๆ เช่น การร่วมมือกันในลักษณะ “บวร” มีทั้งองค์กรภาครัฐ-เอกชนสนับสนุนร่วมมือกันอย่างเข้มแข็ง

๕) หนุนเนื่อง หมายถึง การเติบโตของกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง มีสมาชิกเพิ่มขึ้นอุดมการณ์เหนียวแน่นขึ้น มีกิจกรรมเผยแพร่มากขึ้น

๖) ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่ยั่งยืน ทุกอย่างต้องเป็นอุดมการณ์อยู่ในใจของทุกๆ คน คนในชุมชนนั้นมีการพัฒนาสร้างสรรค์ไปโดยลำดับ^{๑๙}

นอกจากนั้นการบริหารเป็นการจัดการอย่างมีระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และทำให้งานดำเนินไปอย่างราบรื่นบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ด้วยความร่วมมือของกลุ่มบุคคลและยังเสนอว่า “การบริหาร” และ “การจัดการ” นั้นบางครั้งอาจให้แทนกันได้ เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่หวังผลขั้นสุดท้ายอย่างเดียวกัน คือ ความสำเร็จของงาน “การบริหาร” ใช้มากในการบริหารรัฐกิจ ส่วน “การจัดการ” ใช้มากในทางธุรกิจหรืออาจกล่าวได้ว่า “การบริหาร” มุ่งเน้นที่การกำหนดนโยบายและการวางแผน ส่วน “การจัดการ” เป็นการนำเอานโยบายและแผนไปดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้^{๒๐}

แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) เป็นการบริหารงานที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ มีมาตรฐานวัดได้ ใช้กลไกการตลาดเปิดโอกาสในการแข่งขันทั้งภาคเอกชนและภาคประชาชนในการเข้าร่วมการลงทุนอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ การให้บริการที่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน ดังนั้นเพื่อให้ระบบราชการมีความสอดคล้องกับแนวคิดการ

^{๑๘} กมล ภูประเสริฐ และคณะ, การบริหารและการจัดการวัดผลและประเมินผลการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช, ๒๕๕๕), หน้า ๕.

^{๑๙} อาคม ป้องจันทร์, กองพุทธศาสนสถานสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติวัดพัฒนา ๕๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐-๑๑.

^{๒๐} ทองหล่อ เดชไทย, หน่วยที่ ๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสาธารณสุข, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช, ๒๕๕๕), หน้า ๕.

ปฏิรูประบอบราชการควรมีลักษณะ คือ รัฐจะมีบทบาทหน้าที่เฉพาะในส่วนที่จำเป็นจะต้องทำเท่านั้น เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนและชุมชนมีบทบาทมากขึ้น มีการบริหารจัดการภายในภาคราชการที่มีความรวดเร็ว คุณภาพสูง และมีประสิทธิภาพ มีการจัดองค์กรที่มีความกะทัดรัดคล่องตัวและปรับเปลี่ยนได้อย่างรวดเร็ว เน้นการทำงานที่ใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือตามลักษณะของการทำงานที่ทันสมัย ใช้อุปกรณ์ที่เหมาะสมต่อการทำงาน มีการพัฒนาสมรรถนะข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐให้มีคุณภาพสูง ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ทำงานมุ่งผลสัมฤทธิ์โดยมีประชาชนเป็นเป้าหมาย มีกลไกการบริหารงานบุคคลที่หลากหลาย มีระบบค่าตอบแทนที่เป็นธรรมเพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถเต็มใจมารับราชการอย่างมืออาชีพ มีวัฒนธรรมองค์กรและมีบรรยากาศในการทำงานแบบมีส่วนร่วม มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้^{๒๐}

ดังนั้น การบริหารจัดการภาครัฐเป็นนวัตกรรมทางการบริหารอย่างหนึ่งเพื่อดำเนินการขับเคลื่อนการปฏิรูประบอบราชการไทย ได้มีการประยุกต์ใช้เป็นหลักคิด หลักปฏิบัติ โดยมีเป้าประสงค์หลักของการพัฒนาระบอบราชการไทย คือ พัฒนาคุณภาพการให้บริการประชาชนที่ดีขึ้น ปรับบทบาทภารกิจให้มีความเหมาะสม ยกระดับขีดความสามารถและมาตรฐานการทำงานให้เทียบเท่าเกณฑ์สากล และตอบสนองต่อการบริหารปกครองอย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า การบริหารจัดการ คือ คำสองคำที่นำมารวมกันคือ การบริหาร กับ การจัดการ การบริหารนิยมใช้กับงานราชการหรือองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร และเป็นงานด้านนโยบายกำหนดเป้าหมาย ส่วนการจัดการนิยมใช้กับการบริหารธุรกิจเอกชน และเป็นฝ่ายปฏิบัติงานเพื่ออำนวยการเป้าหมายแต่อย่างไรก็ตาม คำว่า การบริหาร กับ คำว่า การจัดการใช้แทนกันได้และมีความหมายเหมือนกัน การบริหารจัดการจึงหมายถึง การบริหารสิ่งใดๆ ที่องค์กรได้ใช้ทรัพยากร ซึ่งได้แก่ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์และการจัดการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่องค์กรได้ตั้งเป้าหมายไว้หรือศิลปะและกระบวนการการกระทำกิจกรรมอย่างหนึ่งหรือหลายๆ อย่างเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่วางไว้โดยใช้คน เงิน วัสดุสิ่งของและการจัดการ การกระทำนั้น ๆ จะเป็นไปในทางสร้างสรรค์มีการดำเนินการเพื่อให้คงอยู่มีการวางแผน การจัดองค์การ การจูงใจ การควบคุมและการกระทำที่ทำให้เกิดการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างมีระบบแบบแผน

๒.๑.๔ ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

ทฤษฎีการบริหารจัดการนั้นเริ่มต้นขึ้นในช่วงที่เริ่มปฏิวัติอุตสาหกรรมตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๗๖๐ เรื่อยมา ซึ่งยุคนี้เริ่มเปลี่ยนจากแรงงานคนมาเป็นแรงงานจากเครื่องจักร ทำให้มีการขยายอัตราการผลิตแบบก้าวกระโดด และเกิดระบบโรงงานอุตสาหกรรมขึ้นมากมาย จนเกิดการจัดการบริหารการทำงานให้เป็นระบบมากขึ้น เพื่อเพิ่มผลผลิตให้มากขึ้นตามไปด้วย อย่างไรก็ตามทฤษฎีการบริหารจัดการนี้ก็ได้รับการพัฒนาเรื่อยมาตามยุคตามสมัย แตกแขนงแนวทางการบริหารจัดการออกไปมากมาย ซึ่งแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ นั้นแบ่งออกเป็น ๓ ลักษณะใหญ่ๆ ตามแต่ละยุคดังนี้

๑.ทฤษฎีและแนวความคิดแบบดั้งเดิม (Classical Theory)

^{๒๐} พิชราวลัย ศุภภา, นโยบายสาธารณะและการวางแผนเพื่อจัดการองค์กรภาครัฐ, (พระนครศรีอยุธยา : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒) หน้า ๒๒๖.

ทฤษฎีและแนวความคิดแบบดั้งเดิมนี้ได้เริ่มต้นช่วงปลายศตวรรษที่ ๑๙ เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในช่วงที่โลกเริ่มปรับตัวเข้าสู่สังคมอุตสาหกรรม ทฤษฎีดั้งเดิมในยุคเริ่มต้นนี้จะมีลักษณะมุ่งเน้นไปยังผลผลิตที่มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพ (Effective and Efficient Productivity) เป็นหลัก มากกว่าการใส่ใจบุคคล ระบบการบริหารงานจึงเน้นการมีแบบแผน กฎเกณฑ์ โครงสร้างชัดเจนแน่นอน มีรูปแบบตายตัว ลักษณะเป็นองค์กรที่มีรูปแบบ (Formal Organization) โดยมุ่งเน้นให้เกิดผลผลิตสูงสุด ยุคนี้นมนุษย์ที่ใช้แรงงานจะถูกมองเป็นเสมือนเครื่องจักรกล ยิ่งเพิ่มประสิทธิภาพมนุษย์ให้ทำงานได้ดีขึ้นเท่าไรก็ยิ่งสร้างผลผลิตได้ปริมาณเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น โดยทฤษฎีและแนวความคิดในกลุ่มนี้อาจแบ่งเป็น ๒ ลักษณะดังนี้

๑.๑ แนวความคิดการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ (Scientific Management)

การจัดการแบบวิทยาศาสตร์นั้นหมายถึงการจัดการการทำงานแบบมีระบบ โดยอาศัยเทคนิคหรือวิธีการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ซึ่งก็คือ “กฎระเบียบ” นำมาใช้ในการปฏิบัติงาน มีการศึกษาเหตุและผล เก็บข้อมูล ตลอดจนวิเคราะห์เพื่อหาวิธีการที่ดีที่สุดในการทำงานนั้นๆ เริ่มเกิดขึ้นในช่วงต้นของยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมที่เริ่มเปลี่ยนจากแรงงานคนมาเป็นแรงงานจากเครื่องจักร ทฤษฎีในยุคนี้จะมุ่งเน้นไปยังเป้าหมาย ผลสำเร็จ ที่มาจากการจัดการทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น

นักทฤษฎีและแนวความคิดที่โดดเด่นและถือเป็นผู้เริ่มต้นสร้างทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ เขาได้รับการยกย่องว่าเป็น “บิดาแห่งการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ (Principle of Scientific Management)” ซึ่งเป็นบุคคลแรกที่นำแนวความคิดการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) มาใช้กับระบบอุตสาหกรรม โดยได้มีการจัดการอย่างมีหลักเกณฑ์ / การจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) ซึ่งมีหลักการที่สำคัญ ได้แก่

๑) ต้องสร้างหลักการทำงานที่เป็นวิทยาศาสตร์ โดยใช้หลัก Time and Motion Study แล้วกำหนดเป็น One best Way เพื่อให้เกิดวิธีการทำงานที่มีประสิทธิภาพ

๒) มีการเลือกคนให้เหมาะสม

๓) มีกระบวนการพัฒนาคน

๔) สร้าง Friendly Cooperation ให้เกิดขึ้น

กล่าวโดยสรุปหลักการจัดการดังกล่าวเป็นการจัดการที่ใช้แรงงานในการทำงานน้อยสุด ใช้ทรัพยากรน้อยสุด ใช้วิธีการดีสุดพร้อมจะคัดเลือกคนดีที่สุด มาทำงานโดยให้การฝึกอบรมด้วยวิธีการดีสุดในการทำงานและให้ค่าตอบแทนเป็นธรรม ซึ่งเป็นที่หวังได้ว่างานจะมีประสิทธิภาพสูงสุด^{๒๒}

ในขณะเดียวกันผู้ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นเจ้าตำรับระบบราชการ (Bureaucracy) โดยเขาได้ทำการศึกษาระบบโครงสร้างขององค์กรขนาดใหญ่มากมายในยุคนั้น แล้วนำเสนอการจัดการองค์กรขนาดใหญ่ขึ้นมาในปี ค.ศ. ๑๙๑๑ โดยมีการกำหนดโครงสร้างตลอดจนการบริหารงานที่ชัดเจน โดยมีองค์ประกอบ ๗ ประการ ดังนี้^{๒๓}

^{๒๒} ประวิณา สุขเกษม และคุณสมเกียรติ ฌ บางช้าง, (14 สิงหาคม 2558), “แนวคิดและทฤษฎี Frederic W. Taylor” [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://wirotsriherun1.blogspot.com/2015/08/2-frederick-w-taylor.html> [๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๖].

^{๒๓} Max Weber, *The Theory of Social and Economic Organizations*, Translated by A.M. Handerson and T. Parsons., (New York : Free Press, 1947).

- ๑) หลักลำดับชั้น (hierarchy)
- ๒) หลักความสำนึกแห่งความรับผิดชอบ (responsibility)
- ๓) หลักแห่งความสมเหตุสมผล (rationality)
- ๔) หลักการมุ่งสู่ผลสำเร็จ (achievement orientation)
- ๕) หลักการทำให้เกิดความแตกต่างหรือการมีความชำนาญเฉพาะด้าน (Specialization)
- ๖) หลักระเบียบวินัย (discipline)
- ๗) ความเป็นวิชาชีพ (Professionalization)

๑.๒ แนวความคิดการจัดการแบบหลักการบริหาร (Administrative Management)

แนวคิดนี้เกิดขึ้นในยุคคลาสสิกเช่นกัน แต่จะมีการจัดการที่เป็นระบบระเบียบขึ้น แนวความคิดนี้เกิดจากความเชื่อที่ว่า การบริหารแบบวิทยาศาสตร์นั้นเป็นลักษณะสากลที่มีอยู่เป็นปกติอยู่แล้ว แต่นักทฤษฎีในกลุ่มการจัดการแบบการบริหรนี้จะมุ่งเน้นสนใจในการปรับปรุงการทำงานของฝ่ายบริหารหรือฝ่ายการจัดการโดยเฉพาะ ไม่มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการทำงานของพนักงานระดับล่าง โดยนักทฤษฎีกลุ่มนี้จะมีสมมติฐานว่าความสำเร็จของงานนั้นขึ้นอยู่กับการทำงานของผู้จัดการหรือฝ่ายบริหารเสียมากกว่า

นักทฤษฎีและแนวความคิดที่โดดเด่นในเรื่องทฤษฎีองค์กรและกระบวนการบริหารงานที่ให้ความสำคัญของการทำหน้าที่ของฝ่ายบริหารมากกว่าการทำงานของฝ่ายพนักงานระดับล่างและมุ่งเน้นไปยังวิธีการทำงานตลอดจนพฤติกรรมกรรมการบริหารงานของผู้บริหารระดับสูงเป็นหลัก โดยหลักการที่เป็นที่รู้จักในระดับสากลนั้นก็คือ POSDCoRB ประกอบไปด้วย ๗ ประการ ดังนี้

- ๑) P-Planning : การวางแผน ตลอดจนการจัดวางโครงสร้างของการทำงาน รวมไปถึงการวางแผนการล่วงหน้าเพื่อเตรียมการ ไปจนถึงการวางแผนทำงานร่วมกันของฝ่ายต่าง ๆ
- ๒) O-Organizing : การจัดองค์กร ตั้งแต่การกำหนดโครงสร้าง ตำแหน่ง อำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบ ตลอดจนการกำหนดส่งงานแบ่งงานทำอย่างเป็นระบบระเบียบ
- ๓) S-Staffing : การจัดการเกี่ยวกับบุคลากร ในองค์กร ตั้งแต่การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การจัดตำแหน่ง การพัฒนา เป็นต้น
- ๔) D-Directing : การอำนวยการ ตั้งแต่หน้าที่ในการตัดสินใจ วินิจฉัย สั่งการ ออกคำสั่ง ไปจนถึงการมอบหมายภารกิจให้ผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดจนสถานะการเป็นผู้นำ
- ๕) Co-Co-ordinating : การประสานงานตลอดจนกิจกรรมต่างๆ ให้การทำงานบรรลุเป้าหมายด้วยดี รวมไปถึงการประสานงานในแต่ละส่วนให้สอดคล้องกันด้วย เพื่อให้การทำงานสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด
- ๖) R-Reporting : การรายงานการปฏิบัติงานตั้งแต่องค์ส่วนบุคคลไปจนถึงองค์กร เพื่อให้รู้ถึงการทำงานของฝ่ายต่าง ๆ และควบคุมให้ดำเนินไปตามแผนงานที่ได้กำหนดไว้ และสามารถตรวจสอบตลอดจนประเมินผลได้

๓) B-Budgeting : การบริหารงบประมาณ ตั้งแต่การประเมินงบประมาณ การจัดทำบัญชี การตรวจสอบด้านการเงิน ไปจนถึงการนำงบประมาณมาใช้อย่างคุ้มค่าที่สุด^{๒๔}

๒. ทฤษฎีและแนวความคิดดั้งเดิมแบบสมัยใหม่ (Neo - Classical Theory of Organization)

ทฤษฎีและแนวความคิดนี้พัฒนามาจากทฤษฎีและแนวความคิดแบบดั้งเดิม (Classical Theory) โดยพัฒนามาพร้อมกับวิชาการด้านสังคมวิทยาและจิตวิทยา ทฤษฎีนี้เริ่มพัฒนาขึ้นในช่วงต้นศตวรรษที่ ๒๐ ซึ่งเริ่มมีการศึกษาด้านปัจจัยมนุษย์เพิ่มขึ้น มองเห็นคุณค่าและความสำคัญของบุคคลากร ตลอดจนการบริหารงานบุคคลในเชิงมนุษยสัมพันธ์ นอกจากนี้ยังเริ่มเกิดการศึกษากลุ่มอย่างไม่เป็นทางการ (Informal Group) ซึ่งแฝงเข้ามาในองค์กรที่มีรูปแบบมากขึ้นเรื่อยๆ ตลอดจนให้ความสนใจในด้านความต้องการของมนุษย์ที่สามารถส่งผลต่อกระบวนการทำงานและพัฒนาตนเอง สำหรับแนวคิดที่โดดเด่นในยุคนี้ได้แก่

แนวความคิดการจัดการแบบมนุษยสัมพันธ์ (Human Relation)

แนวคิดนี้ค่อนข้างจะขัดแย้งกับแนวความคิดการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ที่เน้นไปที่ประสิทธิภาพของการทำงานเป็นหลัก และมองข้ามความสำคัญของบุคคลไป มุ่งให้มนุษย์ทำงานให้บรรลุผลสำเร็จตามกระบวนการควบคุมต่างๆ โดยคำนึงถึงผลผลิตเป็นสำคัญ แต่นักทฤษฎีในแนวมนุษยสัมพันธ์นี้มีแนวความคิดว่าการทำงานให้บรรลุผลสำเร็จได้นั้นต้องอาศัยแรงงานคนเป็นสำคัญ แล้วมนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่มีความต้องการหลากหลายมิติและไร้เหตุผลด้วย ไม่ได้ทำงานเพื่อหวังตอบแทนเรื่องค่าจ้างเพียงอย่างเดียว อีกทั้งมนุษย์ทุกคนยังมีลักษณะที่แตกต่างกัน ฉะนั้นการใส่ใจเรื่องความสัมพันธ์ของบุคคลในองค์กรจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ส่งผลต่อผลผลิตโดยตรงด้วยเช่นกัน และส่งเสริมประสิทธิภาพขององค์กรได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

นักทฤษฎีและแนวความคิดที่โดดเด่นในเรื่องมนุษยสัมพันธ์และเป็นที่รู้จักไปทั่วโลกจนถึงยุคปัจจุบันนี้ ซึ่งนักทฤษฎีมุษยสัมพันธ์นี้ได้นำเสนอทฤษฎี Hierachy of Needs หรือ ทฤษฎีลำดับขั้นของความต้องการหรือที่คนยุคนี้อาจเรียกติดปากกันในชื่อ “ทฤษฎีมาสโลว์ (Maslow Theory)” ที่สร้างแผนภูมิปิรามิต แสดงลำดับขั้นความสำคัญของความต้องการของมนุษย์ไว้อย่างยอดเยี่ยมทีเดียว โดยมีรายละเอียดดังนี้

- ๑) ความต้องการทางร่างกาย (physiological needs)
- ๒) ความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง (security or safety needs)
- ๓) ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (belongingness and love needs)
- ๔) ความต้องการการยกย่อง (esteem needs)
- ๕) ความต้องการความสำเร็จในชีวิต (self-actualization)^{๒๕}

^{๒๔} J. Urwick and L. Gulick, *Paper on the Science of Administration*, (New York : Institute of Public Administration, 1973), pp. 18-19.

^{๒๕} สุรพล สุยะพรหม และคณะ, *พื้นฐานทางการจัดการ*, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ๒๕๕๕), หน้า ๒๐.

นักจิตวิทยาด้านจิตวิทยาประยุกต์ที่เป็นผู้ริเริ่มเรื่องจิตวิทยาอุตสาหกรรมที่ศึกษาวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลเพื่อนำมาปรับปรุงให้ได้ผลผลิตมากที่สุด เขาได้นำเอาแนวคิด Psychology and Industrial Efficiency นี้มาใช้กับระบบโรงงาน ได้ผสมผสานทฤษฎีของเขาเข้ากับทฤษฎีการจัดการตามแนวคิดวิทยาศาสตร์ โดยเน้นการใช้พลังงานคนให้เป็นประโยชน์กับความก้าวหน้าทางอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจ ตัดทอนเวลาทำงานให้น้อยลง แต่ได้งานเพิ่มมากขึ้น และมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้^{๒๖}

ส่วนนักสังคมวิทยาที่วิจัยด้านอุตสาหกรรมของฮาร์วาร์ด (The Department of Industrial Research at Harvard) ที่ได้รับยกย่องว่าเป็น “บิดาแห่งการจัดการแบบมนุษยสัมพันธ์” ที่เน้นการศึกษาพฤติกรรมศาสตร์ ผลงานที่โดดเด่นของเขาก็คือการทำงานกับคณะวิจัยพนักงานที่โรงงาน Hawthorne Plant ของบริษัท Western Electric ในชิคาโก รัฐอิลลินอยด์ สหรัฐอเมริกา ช่วงปี ค.ศ. ๑๙๒๗-๑๙๓๒ ซึ่งเน้นไปที่การวิจัย ๓ เรื่องใหญ่ ได้แก่ ศึกษาสภาพห้องทำงาน (Room Studies), การสัมภาษณ์ (Interview Studies) และการสังเกตการณ์ (Observation Studies) จนเกิดเป็นกรณีศึกษาสำคัญอย่าง Hawthorne Effect ที่เป็นต้นแบบการศึกษาเรื่อง Employee Motivation หรือ Theory of Motivation นั้นเอง^{๒๗}

๓. ทฤษฎีและแนวความคิดแบบสมัยปัจจุบัน (Modern Theory of Organization)

ในยุคที่สภาพสังคมและเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไว ธุรกิจต่างๆ มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว การบริหารจัดการมีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เน้นการปฏิบัติงานที่ถูกต้องและผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพ การบริหารจัดการองค์กรจึงมีการผสมผสานหลากหลายรายละเอียดเข้ามา โดยเฉพาะการนำเอาหลักคณิตศาสตร์เข้ามาใช้ในระบบการคำนวณต่างๆ เพื่อให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพสูงสุด ไปจนถึงการบริหารงานบุคคลที่มีความซับซ้อนมากขึ้น รวมถึงการสร้างกลยุทธ์ต่างๆ ในการบริหารจัดการออกมาหลากหลายรูปแบบเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานสูงสุด สำหรับในยุคการบริหารสมัยใหม่นี้มีนักทฤษฎียุคใหม่เกิดขึ้นมากมาย และสม่ำเสมอ มีการค้นคิดวิธีการบริหารจัดการหลากหลายรูปแบบออกมาไม่ต่างจากการทดลองทางวิทยาศาสตร์

นักทฤษฎีและแนวความคิดที่โดดเด่นการจัดการที่ได้รับการยกย่องว่าเป็น Founder of Modern Management Method ผู้ก่อกำเนิดศาสตร์แห่งการบริหารยุคใหม่ โดยแนวความคิดของเขาให้ความสำคัญกับบุคคลากร ระบบการทำงาน ระบบค่าตอบแทน ไปจนถึงระบบสวัสดิการ เพื่อสร้างความเป็นธรรมแก่แรงงานและสร้างความภักดีต่อองค์กร ทฤษฎีของเขานั้นก็คือ Fayolism หรือทฤษฎีการบริหารจัดการธุรกิจ Theory of Business Administration นั้นเอง โดยมีหลักการสำคัญอยู่ ๕ ปัจจัยหลักที่เรียกว่า POCCC ซึ่งต้องประสานสอดคล้องกัน ได้แก่^{๒๘}

^{๒๖} ชลียา จินตานุญณี, “แนวคิดและทฤษฎี Hugo Munsterberg” [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://wirotsriherun1.blogspot.com/2015/08/20-hugo-munsterberg.html> [๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๖].

^{๒๗} ธาดา ราชกิจ, “แนวคิดและทฤษฎีด้านการบริหารจัดการ” [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://th.hmote.asia/orgdevelopment/190419-management-concept/> [๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๖].

^{๒๘} Henri Fayol, *Industrial and General Administration*, (New York : McGraw-Hill,1930), pp. 17-18.

- ๑) P – Planning : การวางแผน
- ๒) O – Organizing : การจัดองค์กร
- ๓) C – Commanding : การบังคับบัญชาหรือ สั่งการ
- ๔) C – Coordinating : การประสานงาน
- ๕) C – Controlling : การควบคุม

และหนึ่งในนักทฤษฎีการจัดการยุคต้นของการบริหารสมัยใหม่ที่ได้รับการยอมรับไปทั่วโลก ทฤษฎีที่โดดเด่นที่สุดนั้นเห็นจะเป็น Shewhart Cycle ที่พูดถึงระบบการบริหารงานแบบ PDCA หรือ Plan-Do-Study-Act ที่เป็นทฤษฎีการพัฒนาแบบต่อเนื่องนั่นเอง ต่อมาได้มีการพัฒนามาเป็น PDCA หรือ Plan-Do-Check-Act หรือบางทีก็เรียกว่า Deming Cycle โดยทฤษฎีนี้ประสบความสำเร็จเป็นอย่างมากเมื่อถูกนำไปใช้กับการบริหารบริษัทในญี่ปุ่นหลังช่วงยุคสงครามโลกครั้งที่สองจนทำให้ญี่ปุ่นก้าวขึ้นมาเป็นประเทศอุตสาหกรรมที่ใหญ่เป็นอันดับสองของโลกเลยทีเดียว^{๒๙}

สำหรับเจ้าของทฤษฎีเจ้าตำรับ Theory Z ซึ่งเป็นทฤษฎีการบริหารธุรกิจที่ผสมผสานระหว่างระบบการบริหารธุรกิจแบบตะวันตกและตะวันออกเข้าด้วยกัน โดย Theory Z นั้นเกิดจากการศึกษา Theory A ซึ่งเป็นการบริหารจัดการแบบอเมริกัน และ Theory J ซึ่งเป็นการบริหารจัดการแบบญี่ปุ่น โดยนำเอาข้อดีของทั้งสองศาสตร์มาผสมผสานกันจนเกิดเป็นทฤษฎีบริหารรูปแบบใหม่ขึ้น โดย Theory Z มีหลักสำคัญสรุปได้ดังนี้

- ๑) ระยะเวลาจ้างงานเป็นแบบระยะยาว หรือ ตลอดชีวิต
- ๒) ลักษณะงานอาชีพต้องให้เรียนรู้หลายๆ ด้าน ไม่เน้นที่ด้านเดียว
- ๓) การเลื่อนตำแหน่งไม่จำเป็นต้องรอระยะเวลา ๑๐ ปี เลื่อนได้ตามความสามารถและเหมาะสม
- ๔) มีการประเมินประสิทธิภาพของการทำงานแบบระบบทีม
- ๕) การตัดสินใจ มีการกระจายอำนาจ และรวมอำนาจตามสถานการณ์และความเหมาะสม
- ๖) ทุกคนมีเสรีภาพเท่าเทียมกัน มีอิสระในความคิดของตนเอง เสริมสร้างมนุษยสัมพันธ์ในองค์กรให้ดี
- ๗) การบริหารใช้ระบบ Management by Objective (MBO) หรือการบริหารโดยยึดวัตถุประสงค์เป็นหลัก และเป็นแบบที่ทุกคนมีส่วนร่วมกำหนด^{๓๐}

ส่วนผลงานที่โด่งดังที่สุดในขณะนั้นอีกอย่างก็คือ Blue Ocean Strategy ซึ่งกลยุทธ์ Blue Ocean Strategy นี้จะแนะนำว่าถ้าองค์กรต้องการจะเติบโตในยุคที่มีการแข่งขันทางธุรกิจสูงนี้จริงๆ จะต้องแสวงหาทะเลแห่งใหม่ แทนที่จะต่อสู้กันในทะเลเลือด (Red Ocean) มีหลักการสำคัญของ Blue Ocean Strategy นั้นมี ๔ ข้อ ดังนี้

^{๒๙} Adison Aei, “วงจรรจัดการบริหารงานคุณภาพ Edward Deming”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://adisony.blogspot.com/2012/10/edward-deming.html> [๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๖].

^{๓๐} William G. Ouchi, **Organization and Management**, (Englewood Cliffs : Prentice Hill, 1971), p. 110.

๑) การยกเลิก (Eliminated) ซึ่งแนวความคิดที่ว่าของบางอย่างเราเคยคิดว่าลูกค้าต้องการ แต่ความเป็นจริงแล้วอาจไม่มีความต้องการอยู่เลยก็ได้ ให้ลองหาของที่ลูกค้าต้องการที่แท้จริงดู ซึ่งบางครั้งอาจจะไม่เคยมีอยู่ในตลาดด้วยซ้ำ

๒) การลด (Reduced) การลดตามแนวคิดแบบอุตสาหกรรมนี้อาจสร้างความพอดีในการบริโภค และไม่สร้างการบริโภคที่มากจนเกินความจำเป็นด้วย ในขณะที่เดียวกันก็ช่วยลดงบประมาณลงได้มาก

๓) การเพิ่ม (Raised) มีการลดก็ย่อมมีการเพิ่ม ปัจจัยบางอย่างอาจจำเป็นต่อตลาด ในส่วนนี้หากการเพิ่มมีปริมาณที่มากก็อาจคิดในรูปแบบอุตสาหกรรมการผลิตได้

๔) การสร้าง (Created) ผลิตภัณฑ์บางอย่างอาจยังไม่เคยมีในตลาด เป็นช่องว่างทางอุตสาหกรรม มีความต้องการสูง หรืออาจเป็นการสร้างตลาดใหม่ สร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ และสร้างความต้องการใหม่ๆ ให้เกิดการบริโภค เป็นต้น^{๓๑}

การบริหารจัดการที่เกี่ยวกับนโยบาย New Deal เป็นการคิดค้นขึ้นเพื่อแก้ปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจ The Great Depression ที่รุนแรงที่สุด โดยนโยบายนี้แตกเป็นหลักการ 3Rs ที่ประกอบไปด้วย ๑) Relief การบรรเทาทุกข์หรือลดปัญหาต่างๆ ๒) Recovery การฟื้นฟูสิ่งที่แย่ให้กลับดีขึ้น ๓) Reform การปฏิรูปลงใหม่ให้ก้าวหน้าซึ่งหลักการนี้ยังถูกนำไปใช้อีกมากมายตั้งแต่หน่วยงานรัฐบาล, บริษัทเอกชน, หรือแม้แต่ผู้บริหารในประเทศอื่นๆ^{๓๒}

ด้วยยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้ปัจจุบันการประกอบธุรกิจมีหลากหลายรูปแบบที่ไม่ใช่แค่เรื่องระบบโรงงานและอุตสาหกรรมแต่เพียงอย่างเดียวเหมือนเมื่อก่อน แต่ถึงอย่างนั้นทรัพยากรบุคคลก็ยังคงเป็นสิ่งสำคัญกับการทำงานของทุกระบบและทุกองค์กรเสมอไม่ว่าจะยุคสมัยใดก็ตาม ซึ่งการบริหารจัดการนั้นอาจต่างกันไปตามลักษณะของแต่ละองค์กร แต่ท้ายที่สุดแล้วทุกองค์กรต่างก็มีจุดประสงค์หลักเดียวกันนั่นก็คือต้องการขับเคลื่อนให้องค์กรเดินหน้าอย่างดีที่สุดและมีประสิทธิภาพสูงสุด อย่างไรก็ตามก็ยังมีหลักการบริหารจัดการอีกมากมายที่เกิดขึ้นบนโลกนี้ ตั้งแต่หลักการของนักทฤษฎียุคเก่าไปจนถึงกลยุทธ์ของนักวิชาการตลอดจนนักบริหารยุคใหม่ หลายหลักการในอดีตยังคงนำมาใช้ได้ผลจนถึงยุคปัจจุบัน หรือบางองค์กรเองต่างก็สร้างสรรค์หลักการบริหารของตัวเองขึ้นมาใหม่ให้มีความเฉพาะตัว ขณะที่หลายองค์กรอาจผสมผสานหลักการต่างๆ ที่เป็นประโยชน์เพื่อนำมาใช้ร่วมกันก็มี ขึ้นอยู่กับว่าองค์กรจะเลือกหลักการบริหารจัดการและได้มาปรับใช้ได้อย่างเหมาะสมกับขนาดและลักษณะองค์กรของตน ก็อาจทำให้องค์กรประสบความสำเร็จได้เช่นกัน

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน

๒.๒.๑ ความหมายของวิสาหกิจชุมชน

^{๓๑} Krungsri Guru, “สภาพทะเลสีน้ำเงิน วางใจได้จริงหรือ” [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.krungsri.com/th/plearn-plearn/is-the-blue-ocean-calm> [๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๖].

^{๓๒} ทิพย์สุตา ศรีปราชญ์วิทยา, “แนวคิดและทฤษฎี Franklin D.Roosevelt”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://wirotsriherun1.blogspot.com/search?q=Franklin+D.+Roosevelt> [๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๖].

จากการศึกษา แนวคิด และความหมายของวิสาหกิจชุมชน จากผู้ทรงคุณวุฒิ นักการศึกษา นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญ ได้ให้คำอธิบายไว้หลายท่าน ดังจะนำมากล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

ศิริณา จิตต์จรัส และคนอื่นๆ^{๓๓} ได้ให้ความหมาย “วิสาหกิจชุมชน” หมายถึง กลุ่มหรือชมรมที่เกิดจากการรวมตัวของเกษตรกรบุคคลในครัวเรือนเกษตรกร หรือบุคคลทั่วไปซึ่งประกอบด้วยสมาชิกอย่างน้อย ๕ คน ได้ประกอบธุรกิจร่วมกันในด้านเกษตรกรรม หรือการแปรรูป เกษตรกรรม ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร กิจกรรมอุตสาหกรรม บริการงานฝีมือ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และหรือการฟื้นฟูการประกอบอาชีพ

อมรรัตน์ เกื้อกาญจน์ (อ้างถึงใน วิชิต นันทสุวรรณ)^{๓๔} ได้อธิบายไว้ว่า “วิสาหกิจชุมชน” เป็นแนวคิดที่มุ่งแปรผลผลิตธรรมชาติหรือสร้างผลิตภัณฑ์โดยครอบครัวในชุมชน โดยองค์กรชุมชน และเครือข่ายองค์กรชุมชน เพื่อการบริโภคและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนมีหลักการคิดที่สำคัญคือ การสร้างความหลากหลายของผลผลิต และผลิตภัณฑ์ในชุมชนเพื่อ การบริโภคแบบพึ่งพาตนเอง ลดรายจ่ายให้ครอบครัว สร้างเสริมสุขภาพอนามัยที่ดีให้แก่ตนเอง และมีคุณธรรมรับผิดชอบต่อสังคมสมาชิกคนอื่นๆ ที่อยู่รวมกันในชุมชน ไม่เห็นแก่ประโยชน์ด้านกำไรสูงสุด และเอาเปรียบผู้บริโภค

เสรี พงศ์พิศ^{๓๕} ก็ได้ให้ความหมาย “วิสาหกิจชุมชน” ไว้คล้าย ๆ กัน หมายถึง การประกอบอาชีพขนาดเล็ก ขนาดจิ๋ว ที่ชุมชนหรือองค์กรชุมชนร่วมกันดำเนินการเพื่อจัดการทุนชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ สร้างสรรค์เพื่อการพึ่งตนเอง อาจเป็นการผลิต การแปรรูป การจัดการตลาดตลอดทั้งการเกษตร อุตสาหกรรม การบริการ การท่องเที่ยว สุขภาพ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งการออมทรัพย์ และการจัดสวัสดิการชุมชน นับว่าสอดคล้องกับนิยามของกรมส่งเสริม การเกษตรที่ได้นำเสนอยุทธศาสตร์การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

กรมส่งเสริมการเกษตร^{๓๖} ได้อธิบายความหมายของ “วิสาหกิจชุมชน” คือ การประกอบอาชีพเพื่อจัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เพื่อตอบสนองการพึ่งตนเอง และความพอเพียงของครอบครัวและชุมชน เกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการอื่นที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพันกัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน และรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นนิตบุคคลจัดทำขึ้นเพื่อสร้างรายได้ด้วยการพึ่งพาตนเองของครอบครัวชุมชน และระหว่างชุมชน (ตามเกณฑ์ที่คณะกรรมการประกาศ) จากที่นำเสนอทั้งหมดนี้จะเห็นว่ามีคความหมายและแนวคิดที่สอดคล้องกัน ดังจะเห็นได้จาก พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ ดังนี้

^{๓๓}ศิริณา จิตต์จรัส และณิศรา ประดิษฐ์ด้วง. โครงการบูรณาการบริหารจัดการงานพัฒนาองค์กรปกครองท้องถิ่นและชุมชนโดยวิธีการดำเนินงานที่ดีที่สุด (Best Practice) เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในกลุ่มอาชีพสะพานไทยพัฒนาและกลุ่มอาชีพทำรูป ในอำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (พระนครศรีอยุธยา : สำนักงาน คณะกรรมการการอุดมศึกษาและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. ๒๕๔๓). หน้า ๔๖.

^{๓๔}อมรรัตน์ เกื้อกาญจน์. วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านสวนจันทร์ศรี. (นครศรีธรรมราช : วิทยาลัยการจัการสังคม (วจส.) และมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. ๒๕๔๘). หน้า ๑๖.

^{๓๕}เสรี พงศ์พิศ. ร้อยคำที่ควรรู้. (กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์.๒๕๔๓). หน้า ๑๓๒.

^{๓๖}กรมการส่งเสริมการเกษตร ๒๕๔๗ .“ร่างยุทธศาสตร์วิสาหกิจชุมชน”.(ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา <http://www.doae.go.th /indexhome.asp>.

ความหมายของ “วิสาหกิจชุมชน” ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ มีดังนี้ “วิสาหกิจชุมชน” หมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือ การอื่นๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการ ดังกล่าว ไม่ว่าจะป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่ป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเอง ของครอบครัวชุมชนและระหว่างชุมชนทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าวิสาหกิจชุมชน คือ การรวมตัวของสมาชิกในชุมชนทำกิจกรรม ใด ๆ ร่วมกันจนสามารถสร้างรายได้เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ หรือผลผลิตทางการเกษตรตลอดทั้งการจัดการบริหาร หรือการจัดการทางการตลาด โดยพึ่งพาตนเองของครอบครัวชุมชนหรือร่วมกับชุมชนอื่น ซึ่งจะเห็นว่าเป็นการส่งเสริม หรือสนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนรู้จักสร้างรายได้ สร้างฐานะ และดำรงชีพได้ด้วยตนเอง โดยรู้จักจัดการกับทรัพยากรในท้องถิ่นทั้งที่เป็นผลผลิตจากธรรมชาติ และผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาของชุมชนนั่นเอง

๒.๒.๒ ลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชน

ศิริณา จิตต์จรัส^{๓๗} ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชน๖ประการ คือ

๑. ชุมชนเป็นเจ้าของหรือผู้ดำเนินการ
๒. ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน
๓. ทรัพยากรหรือวัตถุดิบมาจากชุมชนหรือจากภายนอก
๔. ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน
๕. มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานภูมิปัญญาสากล
๖. มีการเป็นตัวเอเองของครอบครัว และชุมชนเป็นเป้าหมาย

วิสาหกิจชุมชน เป็นการประกอบการเล็กๆ เพื่อจัดการ “ทุน” ของชุมชน ในชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน ทั้งนี้โดยใช้ความรู้ภูมิปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ของชุมชน ผสมผสานกับความรู้สากล วิสาหกิจชุมชนฐานเศรษฐกิจของสังคม สังคมมีฐานเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงย่อมมีความเข้มแข็ง เช่น เป็นประเทศที่พัฒนาแล้วมีลักษณะเศรษฐกิจเหมือนสามเหลี่ยม ที่มีฐานอยู่บนวิสาหกิจชุมชน (SMEC) และวิสาหกิจชุมชนขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) ซึ่งมีสัดส่วน มากกว่าร้อยละ ๘๐-๘๐ ของเศรษฐกิจของประเทศ ส่งผลให้การบริโภคในประเทศเป็นฐานที่ใหญ่และมั่นคง คือ ผลิตเพื่อการบริโภคภายในประเทศมากกว่าการส่งออก

เสรี พงศ์พิศ^{๓๘} ได้กล่าวว่าลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชน อาจแบ่งเป็นขั้นตอนการพัฒนาตามลำดับใน “แนวตั้ง” ดังนี้ คือ ระดับครอบครัว คือ วิสาหกิจชุมชนแบบพึ่งตนเอง ระดับชุมชน และเครือข่าย คือ วิสาหกิจชุมชนแบบพอเพียง ระดับธุรกิจ คือ วิสาหกิจ ชุมชนแบบความก้าวหน้า วิสาหกิจชุมชนที่ผลิตเพื่อทดแทนการพึ่งภายนอก พัฒนาผลผลิตและทรัพยากรและ

^{๓๗}ศิริณา จิตต์จรัส และณิศรา ประดิษฐ์ด้วง, โครงการบูรณาการบริหารจัดการงานพัฒนาองค์กรปกครองท้องถิ่นและชุมชนโดยวิธีการดำเนินงานที่ดีที่สุด(Best Practice) เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในกลุ่มอาชีพสะพานไทยพัฒนาและกลุ่มอาชีพทำรูป ในอำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, (พระนครศรีอยุธยา : สำนักงาน คณะกรรมการการอุดมศึกษาและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. ๒๕๔๗), หน้า ๔๖.

^{๓๘}เสรี พงศ์พิศ, ร้อยคำที่ควรรู้, (กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๘๔.

การบริการถือเป็นการพัฒนาแนวนอนซึ่งจำเป็นต้องอาศัยแผนแม่บทชุมชน ถ้าชุมชนใดพัฒนาโดยไม่มีแผนคอยแต่จะลอกเลียนแผนชุมชนอื่น จะไม่มีการสร้างสรรค์จากความคิดของชุมชนเองและไม่พัฒนาตามศักยภาพของชุมชน

กรมส่งเสริมการเกษตร^{๓๙} ก็ได้กล่าวถึง วิสาหกิจชุมชน ว่าเป็น การประกอบการเพื่อการจัดการ “ทุน” ของชุมชนอย่างสร้างสรรค์เพื่อตอบสนองการพึ่งพาตนเอง และความพอเพียงของครอบครัวและชุมชน คำว่า “ทุนชุมชน” ไม่ได้หมายถึงทุนเงินตราเพียงอย่างเดียวแต่ครอบคลุมถึง คน ความรู้ ภูมิปัญญา ทรัพยากรธรรมชาติและผลผลิตของชุมชน การประกอบการในรูปวิสาหกิจชุมชนเป็นการประกอบการที่เชื่อมโยงการผลิตทางการเกษตร การแปรรูปและการตลาดของชุมชนเข้าเป็นกระบวนการเดียวกัน ไม่แยกส่วนและแบ่งบทบาทให้กับกลุ่มคนที่มีทักษะหรืออาชีพเฉพาะที่แตกต่างกัน

ดังนั้นอาจกล่าวสรุปได้ว่า ลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชน คือการฟื้นฟูและพัฒนา ระบบเศรษฐกิจของชุมชนที่ถูกทำลายจากการพัฒนาที่ผ่านมา โดยการพัฒนาคนให้เป็นผู้ประกอบการวางแผนประกอบการบนพื้นฐานของ “ทุนชุมชน” และเชื่อมระบบ เชื่อมโยงกิจกรรมทางเศรษฐกิจหลายๆกิจกรรมให้อยู่ในกระบวนการเดียวกัน และกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามแนวทางวิสาหกิจชุมชนก็มี๓ระดับ คือ การสร้างผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ เพื่อการพึ่งตนเองในระดับครัวเรือน สร้างผลผลิต หรือผลิตภัณฑ์ เพื่อพอเพียงกับความต้องการระดับชุมชน และพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อตอบสนองสังคมภายนอกชุมชนในระดับก้าวหน้า ซึ่งจะไปสอดคล้องกับนโยบาย “หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์” ของรัฐบาล

๒.๒.๓ องค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน

อมรรัตน์ เกื้อกาญจน์^{๔๐} ได้เสนอแนวคิด เกี่ยวกับองค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน ที่ถือเป็นองค์ประกอบหลักมีอยู่ทั้งหมด๗ประการ คือ

๓.๑ ชุมชนเป็นเจ้าของและเป็นผู้ดำเนินการ เองอย่างไรก็ดีคนข้างนอกชุมชนอาจมีส่วนร่วม หรือถือหุ้นได้ เพื่อการมีส่วนร่วม และร่วมมือให้ความช่วยเหลือแต่ไม่ใช่ผู้ถือหุ้นใหญ่จนชุมชนไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ

๓.๒ ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน ซึ่งอาจจะนำวัตถุดิบบางส่วนมาจากภายนอกได้ แต่เน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้มากที่สุด

๓.๓ ริเริ่มสร้างสรรค์โดยชุมชน เพื่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชนเอง ซึ่งมีความรู้ภูมิปัญญาหากมีกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม มีความเชื่อมั่นในตัวเองก็จะริเริ่มสร้างสรรค์ สิ่งใหม่ ๆ ได้โดยไม่ลอกเลียนแบบหรือแสวงหาสูตรสำเร็จ

๓.๔ มีภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นฐาน “ทุน” ที่สำคัญเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยประยุกต์ ให้ทันสมัยผสมผสานกับความรู้ภูมิปัญญาสากลหรือจากแหล่งอื่น

^{๓๙}กรมการส่งเสริมการเกษตร ๒๕๔๗, “ร่างยุทธศาสตร์วิสาหกิจชุมชน”, (ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา <http://www.doae.go.th/indexhome.asp>.

^{๔๐}อมรรัตน์ เกื้อกาญจน์, วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านสวนจันทร์ศรี, (นครศรีธรรมราช : วิทยาลัยการจัดการสังคม (วจส.) และมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, ๒๕๔๘), หน้า ๔.

๓.๕ ดำเนินการแบบบูรณาการไม่ใช่ทำตามแบบ “โครงการเดี่ยว” คล้ายกับการปลูกพืชเชิงเดี่ยว แต่จะเป็นการทำงานแบบ “วนเกษตร” คือ หลาย ๆ กิจกรรมผสมผสานผลึกพลัง (Synergy) และเกื้อกูลกัน (Cluster)

๓.๖ การเรียนรู้คือหัวใจของกระบวนการ การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนหากไม่มี การเรียนรู้ ก็จะมีแต่การเลียนแบบ การหาสูตรสำเร็จโดยไม่ได้มีการคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆ หากไม่มีการเรียนรู้ก็จะไม่มีวิสาหกิจชุมชนบนฐานความรู้ แต่อยู่บนฐานความรู้สึก ความอยาก ความต้องการกลายเป็นความจำเป็นสำหรับชีวิตไปหมด

๓.๗ การพึ่งตนเอง เป็นเป้าหมายอันดับแรก และสำคัญที่สุดของวิสาหกิจชุมชน ถ้าผิดจากนั้นก็คือพลาดเป้า วิสาหกิจชุมชนจะกลายเป็นธุรกิจชุมชนที่มีเป้าหมายเพื่อหวังกำไร คือกระตุ้นให้คิดว่าต้องทำให้เกิดกำไรก่อนที่จะคิดว่าทำให้อยู่รอด ไม่มีการพัฒนาเป็นขั้นตอนไม่ทำให้เกิดความมั่นคงก่อนที่จะก้าวไปสู่การพัฒนาธุรกิจ

ดังนั้น เป้าหมายที่สำคัญของวิสาหกิจชุมชน ก็อาจพอที่จะสรุปได้ คือ ทำวิสาหกิจชุมชนอย่างไรให้ “รอด” และทำอย่างไรพอเพียง เอาวิถีชีวิต ภูมิปัญญา วัฒนธรรมของผู้คนในชุมชนเป็นสำคัญทำอย่างไรจึงจะมีความสุขในสิ่งที่ทำไม่ใช่เพื่อหวังให้ได้กำไรสูงสุด โดยเน้นที่ ความร่วมมือกัน และเน้นที่ทุนของชุมชนซึ่งมีอยู่อย่างหลากหลาย ที่ไม่ใช่เงินหรือทรัพยากรธรรมชาติอย่างเดียว มุ่งที่ตลาดชุมชน ตลาดท้องถิ่น

๒.๒.๔ ประเภทของวิสาหกิจชุมชน

ศิริณา จิตต์จรัส และคนอื่น ๆ^{๔๑} ได้แบ่งประเภทของวิสาหกิจชุมชน ออกเป็น ๒ ประเภทหลัก ๆ คือ

๑. วิสาหกิจชุมชนพื้นฐาน คือ ผลิตเพื่อการกินการใช้ในท้องถิ่น มีอยู่ ๕ อย่าง คือ ข้าว อาหาร สมุนไพร ของใช้ (แชมพูสระผม น้ำยาล้างจาน น้ำยาซักผ้า สบู่) ปุ๋ย ซึ่งชาวบ้านทั่วไปสามารถทำเองได้เพราะเป็นของจำเป็นต้องกินต้องใช้ในชีวิตประจำวัน มีมูลค่าเกินครึ่งของค่าใช้จ่ายทั้งปีของแต่ละครัวเรือน แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่จะซื้อกินและซื้อใช้เกือบทั้งหมด

๒. วิสาหกิจชุมชนก้าวหน้า คือ วิสาหกิจชุมชนที่สามารถนำออกสู่ตลาดใหญ่ได้ เพราะมีลักษณะเฉพาะตัว มีเอกลักษณ์ท้องถิ่น บางอย่างมีสูตรเฉพาะ หรือมีคุณค่าที่ได้มาตรฐาน สามารถแข่งขันกับผลิตภัณฑ์หรือสินค้าทั่วไปได้ เช่น สินค้าประเภท หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

กรมส่งเสริมการเกษตร^{๔๒} ก็ได้จำแนกประเภทของวิสาหกิจชุมชน ไว้ มี ๓ ประเภท คือ

๑. วิสาหกิจชุมชนทดแทนการพึ่งภายนอกชุมชน หมายถึง กิจกรรมการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่เน้นการลดรายจ่ายของเกษตรกร และชุมชน

^{๔๑}ศิริณา จิตต์จรัส และณิศา ประดิษฐ์ด้วง. โครงการบูรณาการบริหารจัดการงานพัฒนาองค์กรปกครองท้องถิ่นและชุมชนโดยวิธีการดำเนินงานที่ดีที่สุด(Best Practice) เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในกลุ่มอาชีพสะพานไทยพัฒนาและกลุ่มอาชีพทำรูป ในอำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (พระนครศรีอยุธยา : สำนักงาน คณะกรรมการการอุดมศึกษาและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. ๒๕๔๓). หน้า ๔๙.

^{๔๒}กรมการส่งเสริมการเกษตร ๒๕๔๗. “ร่างยุทธศาสตร์วิสาหกิจชุมชน”.(ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา <http://www.doae.go.th /indexhome.asp>.

๒. วิสาหกิจชุมชนพัฒนาผลิตและทรัพยากร หมายถึง ชุมชนผลิตสินค้าทาง การเกษตร และมีการประกอบการเพื่อนำผลผลิตและทรัพยากรมาสร้างผลิตภัณฑ์

๓. วิสาหกิจชุมชนบริการ เป็นการประกอบการที่มีทักษะ ภูมิปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้บริการกับเกษตรกรในครอบครัว ชุมชน และบุคคลทั่วไป

เสรี พงศ์พิศ^{๔๓} ได้กล่าวถึง วิสาหกิจชุมชนเชิงบูรณาการว่า วิสาหกิจ ชุมชนมีเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญา ชุมชนดำเนินการเพื่อให้เกิดการพึ่งพาตนเองเป็นอันดับแรก แต่ก็สามารถดำเนินการสัมพันธ์กับตลาดได้ ถ้าหากมีเหลือกินเหลือใช้ ได้เรียนรู้การจัดการซึ่งต้องเข้าสู่ระบบตลาด และการแข่งขัน ใช้ความเป็นกลุ่ม เป็นเครือข่ายของตนให้เป็นประโยชน์ในทางธุรกิจ (Competitive Advantage) รวมทั้งการใช้ภูมิปัญญาและเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ดังที่ทำกันในนามของ โอท็อป OTOP (one tampon one product) หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

วิสาหกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองในครอบครัวในชุมชนในเครือข่ายเป็น การประกอบการแบบพื้นฐาน เป็นหลักประกันความมั่นคงของครอบครัวและชุมชน หากเกิดปัญหาในวิสาหกิจชุมชนแบบก้าวหน้าก็จะไม่เสียหายมากนัก เป็นระบบข่ายความปลอดภัย (Safety Net) เหมือนตาข่ายในการแสดงกายกรรมเหินเวหา พลัดตกลงมากก็ไม่ถึงพื้น ไม่เจ็บ ไม่ตายคือ เป็นระบบข่ายความปลอดภัย

จากการจำแนกเป็นประเภทของวิสาหกิจชุมชน จะเห็นว่าเป็นการบริหารจัดการ และส่งเสริมให้ประชาชนได้ ร่วมคิด ร่วมทำ เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ขึ้นในชุมชนของตนเอง โดยใช้ทรัพยากรของท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดทั้งผู้ประกอบการก็เป็นคนของท้องถิ่นนั้น ๆ ผลผลิตเกิดขึ้นก็ได้ใช้บริโภคในแต่ละครัวเรือน หากมีเหลือใช้ก็จัดให้มีการจัดการโดยการจำหน่าย คือ เข้าสู่ระบบการตลาด มีการแข่งขันด้านคุณภาพและปริมาณ นั่นคือได้เกิดการเรียนรู้ เกิดทักษะและเกิดการพัฒนาระดับมาตรฐานอันเนื่องจากความคิดสร้างสรรค์ของสมาชิก และส่งผลต่อเศรษฐกิจชุมชนโดยมีรายได้เพื่อยังชีพและเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนต่อไป

ตารางเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างธุรกิจชุมชนกับวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชน	ธุรกิจชุมชน
ทำอย่างไรจึงจะรอด	ทำอย่างไรจึงจะรวย
มุ่งความพอเพียง	มุ่งกำไร
วัดกันที่ความสุข (GDH)	วัดกันที่ตัวเลขเศรษฐกิจ (GDP)
มุ่งเน้นชีวิตเป็นกรอบ	มุ่งเน้นตลาดเป็นตัวตั้ง
ยึดวงจรชีวิตเป็นกรอบ	ยึดวงจรธุรกิจเป็นกรอบ
กระบวนการวิสาหกิจ, สร้างสรรค์, ความร่วมมือ และเป็นองค์กรรวม	กระบวนการธุรกิจ, แข่งขัน, เลียนแบบ และแยกส่วน
ใช้ทุนชุมชนเป็นหลัก	ใช้เงินและทรัพยากรเป็นหลัก
จุดมุ่งหมายความพอเพียง	จุดมุ่งหมายตลาดบริโภค

ที่มา : กรมส่งเสริมการเกษตร ราชบัณฑิตยสถานการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. ๒๕๔๗ : ๑๓๓

^{๔๓}เสรี พงศ์พิศ, **ร้อยคำที่ควรรู้**, (กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๓๒.

สรุปจากตารางการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่าง วิสาหกิจชุมชนกับธุรกิจ ชุมชน ดังนี้วิสาหกิจชุมชน มีเป้าหมายให้รอด ไม่ใช่ให้รวย แต่เพื่อให้อยู่ได้ มีความพอเพียง มีความสุข เน้นความร่วมมือมากกว่าแข่งขัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันไม่เอาชนะคู่แข่ง วิสาหกิจ ชุมชนใช้ทุนชุมชนเป็นหลัก ทั้เงินทุนที่เป็นทรัพยากร ความรู้ ภูมิปัญญา คน แรงงาน ทุนทางสังคม วัฒนธรรม ไม่ได้เน้นที่ตัวเงิน และผลิต เพื่อรองรับตลาดท้องถิ่น มากกว่าที่จะมุ่งตลาดภายนอก

๒.๒.๕ ความสำคัญของวิสาหกิจชุมชน

กรมส่งเสริมการเกษตร ^{๔๔} ได้ให้ความสำคัญของวิสาหกิจชุมชน ไว้หลายประเด็น พอสรุปได้ดังนี้

๑. การแข่งขันในระดับโลก ในสังคมไร้พรมแดนอย่างทุกวันนี้ การแข่งขันเพื่อความอยู่รอดเป็นสิ่งจำเป็น ดังนั้น เศรษฐกิจระดับมหภาคและระดับรากหญ้า ก็ต้องเข้มแข็ง โดย วิสาหกิจชุมชนถือเป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจรากหญ้า ทำให้ชุมชนมั่นคง ในการผลิต การบริโภค การออม การลงทุน ช่วยให้มีกำลังซื้อ สิ่งที่ตนเองผลิตไม่ได้ และมีความจำเป็นในการดำเนินชีวิต คือผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมและการบริการต่าง ๆ ส่งผลให้เศรษฐกิจมหภาคสามารถขับเคลื่อนไปได้

โดยฐานผู้คนกว่าครึ่งหนึ่งของประเทศในภาคชนบท และอีกส่วนหนึ่ง ในสังคมชุมชนเมือง ที่มีขีดความสามารถในการบริโภค จึงทำให้เกิดการหมุนเวียน

ในประเทศที่พัฒนาแล้วจะเกิดพัฒนาการของสหกรณ์จากขนาดเล็กถึงขนาดใหญ่ และการพัฒนา การประกอบการขนาดย่อมและขนาดกลาง (SMEs) ล้วนเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความเข้มแข็ง และมั่นคงสู่การพัฒนาและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันระดับในประเทศ

๒. สังคมไทย วิสาหกิจชุมชน เป็นเงื่อนไขสำคัญเพื่อให้สังคมไทยในชนบทและชุมชนระดับท้องถิ่น ได้เรียนรู้และพึ่งตนเองได้ การฟื้นฟูพลังชุมชนให้คืนกลับมา กระทำได้๓ประการ คือ

๒.๑ บุคคลขาดความเชื่อมั่นในตัวเองของผู้คนในชุมชน ขาดความภาคภูมิใจในตนเอง ท้องถิ่น พ่อแม่และไม่เห็นในคุณค่าของบรรพบุรุษคุณภูมิปัญญาท้องถิ่น มีค่านิยมที่ผิด ๆ รับเอาวัฒนธรรมอื่นมายึดถือปฏิบัติ

๒.๒ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ กับชุมชน คนกับคน เอารัด เอาเปรียบ ชิงดีกันและกัน ขาดการพึ่งพาอาศัยกัน ทำลายธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมไปเกือบหมดสิ้น

๒.๓ ระบบการจัดการชุมชน การพัฒนายุคใหม่ ไม่ได้ส่งเสริมพัฒนาขีดความสามารถของคนในชุมชน ให้รู้จักการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนตลอดทั้งการผลิต และการแปรรูปผลผลิต รวมทั้งการจัดการทุนและชุมชน ก็ถูกคนมีอำนาจ มีความรู้มีเงินเข้าไปจัดการเพื่อหวังผลประโยชน์ส่วนตน ระบบโครงสร้างสังคมจึงไม่เอื้อให้ชุมชนได้เรียนรู้และพัฒนา มีแต่เอื้อให้บุคคลภายนอกเข้ามาจัดการ การสูญเสียความเชื่อมั่นก่อให้เกิดการขาดปัญญา ในการคิดวิเคราะห์ ความสัมพันธ์ ในระบบเดิมของชุมชนถูกทำลายขาดการเรียนรู้ มีแต่การมอมเมาทางวัตถุหลงไหลในการบริโภคที่ผิด ๆ

^{๔๔}กรมการส่งเสริมการเกษตร ๒๕๔๗ .“ร่างยุทธศาสตร์วิสาหกิจชุมชน”.(ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา <http://www.doae.go.th /indexhome.asp>.

๓. ข้อจำกัดของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ผลของการพัฒนาประเทศในช่วงที่ผ่านมา โดยเฉพาะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่๑-๗ประเทศไทยประสบผลสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจที่ขยายตัว เฉลี่ยประมาณร้อยละ๗ต่อปี จนทำให้ประเทศไทยพ้นจากประเทศยากจน เข้าสู่การเป็นประเทศที่กำลังพัฒนา แต่การเติบโตดังกล่าว ขาดความสมดุล เกิดความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ และผลประโยชน์ระหว่างสังคมเมืองกับชนบท ระหว่างกลุ่มคนในสังคม จนเกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ ตามมาหลายปัญหา ปัญหาคอร์รัปชั่น ความเห็นแก่ตัวของคนทรัพยากรธรรมชาติ ถูกทำลายและใช้อย่างสิ้นเปลือง ภาพสะท้อนปัญหาในความไม่สมดุล คือ โครงสร้างเศรษฐกิจที่แยกส่วน คือ เกษตรกรรม อุตสาหกรรม การค้าบริการ ขาดการบูรณาการการพัฒนา ส่งผลให้เศรษฐกิจ การเมือง สังคม การศึกษา การสาธารณสุขก็ขาดการเชื่อมโยงสัมพันธ์กันจึงไม่เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืนได้ โดยเฉพาะเกษตรกรที่จัดให้อยู่ในภาคการผลิตจึงเป็นเหตุให้ต้องพึ่งพาคนอื่น และภาคอื่นพึ่งตนเองไม่ได้เนื่องจาก

๓.๑ กระบวนการเรียนรู้ ขาดการสร้างจิตสำนึกให้กับชุมชนในภาคชนบท โดยเฉพาะเกษตรกรไม่ได้ส่งเสริมการเรียนรู้อย่างเป็นกระบวนการใช้สูตรสำเร็จและเทคโนโลยีที่สำเร็จรูป ส่งเสริมให้นำไปใช้ตลอดทั้งปวงและสารเคมีต่างๆ มุ่งหวังผลกำไร สร้างความโลภ ภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกทำลาย ถูกเอารัดเอาเปรียบจนเกิดหนี้สินและสูญเสียที่ทำกินในที่สุด

๓.๒ ภาระหนี้สิน เกษตรกรและชุมชนใช้ชีวิตอยู่ในวงจรหนี้สินเกิดความยากจน พยายามหาชดเชยจนเกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ตัดไม้ทำลายป่าทำการเกษตรไม่ได้เปลี่ยนอาชีพและ หลั่งไหลเข้าสู่สังคมเมือง เกิดภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ จนเกิดปัญหาสังคม จากผลของการพัฒนาที่ขาดการสมดุลดังกล่าว เป็นเหตุให้เป็นอุปสรรคใน การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง เพราะชุมชนขาด ความรู้ ขาดทุน และขาดการประกอบการ นับว่า สอดคล้องกับที่ (โสภณ สุภาพงษ์. อ่างถึงในวันวิสาข ประเสริฐแสง)^{๔๕} ได้เขียนบทความเกี่ยวกับการฟื้นฟูวิกฤตทางเศรษฐกิจไว้ในทำนองเดียวกันว่า สาเหตุของวิกฤตหนี้สินครั้งนี้ เกิดจากการพัฒนาที่อยากได้เงินอย่างไม่สมดุลกับการพัฒนาสังคม ในช่วง๔๐ปีที่ผ่านมา ประเทศไทยได้ใช้สิ่งแวดล้อม เงินภาษีและคนเป็นวัตถุดิบในการพัฒนาส่งเสริมธุรกิจขนาดใหญ่ ในเมืองเช่น กรุงเทพฯ และปริมณฑล ซึ่งเกี่ยวข้องกับคนประมาณ๑๐ล้านคน ทำให้ชุมชนและคนในชุมชน อีก๕๐ล้านคนต้องสูญเสียสภาพแวดล้อมและยากจน พึ่งตนเองไม่ได้ มีชีวิตสังคมที่ไม่ยั่งยืน ระเบิดรื้อถอน พลัดพรากจากกันเป็นแรงงานและมาขายบริการ การแก้ปัญหาชนบท ควรส่งเสริมแนวทางเศรษฐกิจชุมชนแบบพอเพียง พึ่งตนเองอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรมโดยการใช้วิธีส่งเสริมในสิ่งที่เป็นองค์กรชุมชน

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม^{๔๖}ได้เขียนบทความแผนแม่บทเพื่อการฟื้นฟูชาติ โดยการเสนอแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจท้องถิ่นเพราะว่า เศรษฐกิจท้องถิ่นหรือเศรษฐกิจชุมชน ถือเป็น “เศรษฐกิจฐานราก” ที่มีความสำคัญไม่น้อยกว่าเศรษฐกิจ มหาภาค จึงควรมีการเสริมสร้างความเข้มแข็งในระบบเศรษฐกิจของชุมชนในท้องถิ่น โดย การสนับสนุนเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย

^{๔๕}โสภณ สุภาพงษ์, เศรษฐกิจพอเพียง ทางรอดสังคมไทย, (นิตยสาร สารคดีครบครัน (กันยายน ๒๕๔๑), หน้า ๘๑.

^{๔๖}ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม, ประชาคมตำบล หมายเหตุจากนักคิด สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, (กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๒.

ระหว่างองค์กรชุมชนกับท้องถิ่นด้วยกัน และระหว่างองค์กรชุมชนท้องถิ่นกับ องค์กรส่วนกลาง ซึ่งรวมถึงองค์กรเศรษฐกิจส่วนกลางด้วย ทั้งนี้เพื่อให้เกิดพลังที่มีประสิทธิภาพและมีความยั่งยืน นอกจากนี้ที่กล่าวมาแล้วยังมีนักวิชาการ นักพัฒนาชุมชน ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิในสาขา ต่าง ๆ มากมายต่างก็ได้ นำเสนอแนวคิดและเรียกร้องให้มีการทบทวนแก้ไขความผิดพลาดที่ผ่านมา ดังนั้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕- ๒๕๔๙) ได้เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนในสังคมไทยถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ประชาชน ชุมชน องค์กรภาคประชาชน ต่างตื่นตัว และเข้ามามีบทบาทร่วมในกระบวนการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะการตัดสินใจในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น การบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ การรักษาผลประโยชน์ของตนในการผลิตและการตลาดตลอดทั้งการรวมตัวกันเพื่อวางแผนและรักษาผลประโยชน์ร่วมกันของเกษตรกร

๒.๒.๖ กระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

จากสภาพการณ์และภาวะวิกฤตต่าง ๆ ของประเทศที่กล่าวมาแล้วจึงกำหนด การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน โดยการดำเนินการที่เป็น “กระบวนการ” ที่แตกต่างจากแนวทาง “การส่งเสริม” จึงกำหนดเป็นกระบวนการ๒ระดับ คือ กระบวนการแนวตั้ง หมายถึง การคัดเลือกผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่มีอยู่แล้ว มาพัฒนารูปแบบบรรจุภัณฑ์และส่งเสริมด้านการตลาด และกระบวนการแนวนอน หมายถึง กระบวนการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ของชุมชน กระบวนการแรกมีหลายหน่วยงานดำเนินการ กระบวนการหลังมีน้อยหน่วยงานที่นำไปปฏิบัติ และกระบวนการหลังนี้เอง เป็นกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้ชุมชนเข้าใจปัญหาของตนเอง ค้นหาศักยภาพของคน ภูมิปัญญาและทรัพยากรในชุมชนท้องถิ่น สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์และวางแผนพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพพื้นฐานและศักยภาพของชุมชน^{๔๗}

กระบวนการเรียนรู้จะทำให้ชุมชนเกิดความเชื่อมั่น ซึ่งมีอยู่แล้วในอดีต แต่ได้ สูญหายไปพร้อมกับการพัฒนาที่ขาดความสมดุลสร้างให้ชุมชนฟื้นความสัมพันธ์กับธรรมชาติกับชุมชน และกับชุมชนอื่น ๆ จัดตั้งองค์กรชุมชนที่สอดคล้องกับศักยภาพ และความต้องการของ ตนเองการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้แบบใหม่ กระบวนการที่ เกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกันคือ กระบวนการก่อนเกิดวิสาหกิจชุมชน คือ กระบวนการเรียนรู้เพื่อจัดทำแผนแม่บทชุมชน ซึ่งหมายถึง แผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ของชุมชนที่ชุมชนร่วมกันพัฒนาขึ้นมาโดยกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้เข้าใจศักยภาพที่เป็น ทุน (คน ความรู้ ทรัพยากร) ที่แท้จริงของตนและพบแนวทางในการพัฒนาทุนดังกล่าวไปสู่การพึ่งตนเอง หัวใจสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ คือ การหลุดพ้นจากวิถีคิดแบบพึ่งพา และการรอคอยความช่วยเหลือ จากรัฐหรือจากสังคมภายนอก ชุมชน

๒.๒.๗ การส่งเสริมและพัฒนาต้นแบบวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชน (Community enterprise) หมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและ

^{๔๗} กรมการส่งเสริมการเกษตร ๒๕๔๗ . “ร่างยุทธศาสตร์วิสาหกิจชุมชน”.(ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา <http://www.doae.go.th /indexhome.asp>.

รวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลในรูปแบบใด หรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน

ความหมายของวิสาหกิจชุมชนโดยสรุป คือ การประกอบการเพื่อการจัดการ "ทุนของชุมชน" อย่างสร้างสรรค์เพื่อการพึ่งตนเอง

"ทุนของชุมชน" ไม่ได้หมายถึงแต่เพียงเงิน แต่รวมถึงทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม (กฎเกณฑ์ทางสังคมที่ร้อยรัดผู้คนให้อยู่ร่วมกันเป็นชุมชน เป็นพี่เป็นน้องไว้ใจกัน)

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็นกฎหมายที่มีเจตนารมณ์ที่จะให้การส่งเสริมกิจการของชุมชน ทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการอื่น ๆ ให้มีความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ มีระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็งพร้อมสำหรับการแข่งขันทางการค้าในทุกระดับ รวมไปถึงการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไปสู่การเป็นผู้ประกอบการขนาดย่อมและขนาดกลางต่อไป

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนได้เรียนรู้ตนเอง ในด้านต่างๆ ได้แก่ การกำหนดทิศทางของวิสาหกิจชุมชน การวางแผนดำเนินงาน การดำเนินงานด้านการตลาด การวิเคราะห์ผลการดำเนินงาน การบริหารสมาชิก เป็นต้น เพื่อเป็นต้นแบบและแนวทางให้วิสาหกิจชุมชน เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ได้เรียนรู้และพัฒนากิจการวิสาหกิจชุมชนอย่างเหมาะสมต่อไป

คุณสมบัติของวิสาหกิจชุมชนที่มีสิทธิเข้ารับการคัดเลือกเป็นต้นแบบ

๑. เป็นวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ และผ่านการประเมินศักยภาพครั้งล่าสุดอยู่ในระดับดี

๒. ต้องมีข้อมูลการประกอบการย้อนหลังให้คณะกรรมการตรวจสอบได้เป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๓ ปี นับตั้งแต่ประกาศรับสมัคร

๓. การประกอบการกิจการต้องดำเนินงานโดยกลุ่มคนในชุมชน และสอดคล้องกับศักยภาพบริบทของชุมชนหรือแผนชุมชน

๔. ต้องมีกิจกรรมที่หลากหลาย มีความเชื่อมโยงและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

แนวทางในการพิจารณาคัดเลือกเป็นต้นแบบ

เป็นแนวทางที่ใช้ในการพิจารณาแนวคิดและการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน เพื่อป้องกันความสามารถในการพัฒนาตนเองของวิสาหกิจชุมชน เพื่อความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน เพื่อให้ได้วิสาหกิจชุมชนตามคุณลักษณะของวิสาหกิจชุมชนดีเด่นที่พึงประสงค์

หลักเกณฑ์การคัดเลือกประกอบด้วย ๕ หมวด ประกอบด้วย ๑. ความคิดริเริ่ม ๒. ความสามารถในการบริหารและการจัดการสถาบัน ๓. บทบาทและการมีส่วนร่วมของสมาชิกต่อสถาบัน ๔. ความมั่นคงและฐานะทางเศรษฐกิจของสถาบัน ๕. การทำกิจกรรมด้านสวัสดิการชุมชน สาธารณประโยชน์ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๑. ความคิดริเริ่ม หมายถึง การมีวิสัยทัศน์ แนวคิดในการสร้างโอกาส สร้างกิจกรรมเพื่อพัฒนา แก้ปัญหาของกลุ่มได้อย่างตรงประเด็น (ปัญหารุนแรงที่ทำให้คนต้องมารวมตัวกันเป็นวิสาหกิจชุมชน เพื่อรวมพลังในการจัดปัญหาของตนเอง เช่นความยากจน หนี้สิน ความเหลื่อมล้ำ ความเป็นธรรมภัยธรรมชาติ เป็นต้น) มีความคิดริเริ่มในการสร้างกลยุทธ์เพื่อพัฒนาไปสู่สิ่งที่มุ่งหวัง ตอบสนอง

ความต้องการของสมาชิกและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ เพิ่มมูลค่า คุณค่า โดยมีความเหมาะสมกับศักยภาพ และเงื่อนไขในพื้นที่ ได้แก่ ทุนทางสังคม ตลาด สภาพเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของชุมชนหรือท้องถิ่นนั้นเป็นการวัดกระบวนการคิดของวิสาหกิจชุมชนซึ่งต้องแสดงให้เห็นว่าสามารถวิเคราะห์ ปัญหาที่แท้จริงได้ สามารถอธิบายที่มาของการตัดสินใจทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างสมเหตุสมผล โดยพิจารณาจากความคิดริเริ่มในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

๑.๑ มีระบบการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยมีกระบวนการเรียนรู้ในการรู้จักตนเอง เพื่อทราบศักยภาพและขีดจำกัดของชุมชน และเรียนรู้เพิ่มเติมจากภายนอกอย่างเป็นระบบ

๑.๒ มีแนวคิดในการจัดการทุน เพื่อให้สามารถมีทุนในการประกอบการได้ ภายใต้เงื่อนไขของการพึ่งตนเองเป็นเบื้องต้น

๑.๓ มีแนวคิดในการจัดระบบวิสาหกิจชุมชนที่มีกิจกรรมหลากหลาย เกื้อกูลกันตามฐานทรัพยากร ภูมิปัญญาหรือเงื่อนไขของท้องถิ่น

๑.๔ มีแนวคิดในการจัดระบบสวัสดิการที่ดีสำหรับสมาชิกและชุมชน

๑.๕ มีการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ หรือสร้างมูลค่าเพิ่มจากฐานทรัพยากรภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความโดดเด่นและสอดคล้องกับบริบทของชุมชน

๒. ความสามารถในการบริหารและการจัดการสถาบันหมายถึงความสามารถของ กรรมการและสมาชิกในการบริหารจัดการ โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทาง ไม่ว่าจะ เป็นวิสาหกิจชุมชนระดับพื้นฐานหรือระดับก้าวหน้า เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ยั่งยืน วิสาหกิจชุมชนต้องมีการบริหารจัดการครบ ๙ ด้าน การคัดเลือกพิจารณาจากรายละเอียดการดำเนินงานในแต่ละด้าน วิสาหกิจชุมชนดีเด่น ต้องมีการดำเนินการครบทุกด้าน ดังนี้

๒.๑ ด้านแผนการดำเนินงาน

(๑) มีการกำหนดเป้าหมายและทิศทาง (วิสัยทัศน์) ที่มุ่งไปสู่การพึ่งตนเอง อย่างยั่งยืน ให้มีความพอเหมาะพอดีกับเงื่อนไขของแต่ละวิสาหกิจชุมชน

(๒) มีแผนการดำเนินงานและกิจกรรมหรือมีการประสานแผนกับหน่วยงาน ภาครัฐที่จะทำให้บรรลุตามวิสัยทัศน์

(๓) ลักษณะแผนการดำเนินงานและกิจกรรมที่มีเหตุผล สอดคล้อง เหมาะสมกับเงื่อนไขของชุมชน

(๔) มีแผนควบคุมหรือแผนบริหารความเสี่ยง หรือมีการเตรียมตัวให้พร้อม รับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

(๕) มีการทบทวนและปรับปรุงแผนให้เหมาะสมอย่างต่อเนื่อง

๒.๒ ด้านทรัพยากรและการเงิน

(๑) มีการนำทรัพยากรที่มีมาใช้ให้แผนงานบรรลุตามที่กำหนด

(๒) ที่มาของเงินทุนและทรัพยากรมีความชัดเจน เช่น ทรัพยากรที่มีอยู่เดิม สะสมทุนจากสมาชิก ระดมทุนจากสมาชิก กู้ หรือหาจากภายนอกเพิ่มเติม

(๓) การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด และมีประสิทธิภาพสูงสุด

๒.๓ ด้านระบบบัญชี

(๑) มีการบันทึกบัญชี

- (๒) ดำเนินการปิดบัญชีได้ถูกต้อง ตามเวลา
- (๓) มีการสื่อสาร เปิดเผยข้อมูลการเงิน บัญชีอย่างสม่ำเสมอพิจารณาจากสินทรัพย์ เงินทุนหมุนเวียน หนี้สิน รายได้ กำไร ขาดทุน เงินปันผล
- (๔) มีการใช้ประโยชน์จากข้อมูลบัญชี

๒.๔ ด้านโครงสร้างและบทบาทหน้าที่

(๑) มีการกำหนดโครงสร้างที่เหมาะสมกับการประกอบการ ตามความจำเป็นของแต่ละวิสาหกิจชุมชน

(๒) มีการบริหารจัดการคนให้เหมาะสมกับบทบาทหน้าที่

- มีการจัดเตรียมคนให้ปฏิบัติตามแผนที่กำหนด

- คนที่ถูกกำหนดให้ปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่มีความเหมาะสมกับงานที่ได้รับมอบหมาย

ได้รับมอบหมาย

- มีการชี้แจงหรือแจ้งให้ผู้ที่ได้รับมอบหมายบทบาทหน้าที่รับทราบ

- ปริมาณงานที่มอบหมายแต่ละคนมีความเหมาะสม

๒.๕ ด้านการกำหนดกฎระเบียบหรือข้อตกลง ข้อบังคับการอยู่ร่วมกัน

(๑) มีกฎระเบียบหรือข้อตกลง ข้อบังคับ ที่เกี่ยวข้องและจำเป็นต่อการบริหาร ตามความพอเหมาะพอดี ไม่น้อยหรือมากเกินไป

(๒) กฎ ระเบียบ หรือข้อตกลง ข้อบังคับ ถูกกำหนดโดยสมาชิก

(๓) กฎ ระเบียบ หรือข้อตกลง ข้อบังคับ มีความชัดเจนและมีบันทึกไว้เป็น

หลักฐาน

(๔) มีระบบการควบคุมให้ปฏิบัติตามระเบียบ หรือข้อตกลง ข้อบังคับ ที่

กำหนดไว้

(๕) มีกฎระเบียบ หรือข้อตกลง ข้อบังคับ ในการจัดสวัสดิการแก่สมาชิก

และชุมชน

๒.๖ ด้านการบริหารธุรกิจ

(๑) ผลิตสินค้า/บริการตรงตามความต้องการของลูกค้า (ลูกค้าหมายถึงผู้ใช้สินค้า/บริการ อาจเป็นภายในครัวเรือน ชุมชน หรือ ลูกค้าภายนอก)

(๒) สินค้า/บริการมีคุณภาพ โดยมีการตรวจสอบควบคุมอย่างสม่ำเสมอ

(๓) มีฐานคิดในการกำหนดราคาอย่างมีเหตุผล

(๔) มีการกำหนดปริมาณการผลิตสินค้า/บริการที่เหมาะสมมีความสมดุลทั้ง

ทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

(๕) มีเป้าหมายตลาดชัดเจน และสามารถบริหารการกระจายสินค้าและบริการสู่ตลาดที่กำหนดไว้ได้

(๖) มีการเชื่อมโยงเครือข่ายด้านต่าง ๆ

(๗) มีการจัดสรรกำไร สวัสดิการและผลตอบแทนแก่สมาชิกกรรมการ

ชุมชนและสังคม

๒.๗ ด้านการจัดการข้อมูล

ปัจจุบัน

(๑) มีการรวบรวมข้อมูลและจัดเก็บอย่างเป็นระบบ สะดวกในการใช้งาน

(๒) ข้อมูลมีคุณภาพ ถูกต้อง น่าเชื่อถือ เหมาะสม เพียงพอ ทันสมัย เป็น

(๓) มีการใช้ประโยชน์จากข้อมูลที่จัดเก็บอย่างต่อเนื่อง

๒.๘ ด้านการสื่อสาร

(๑) มีการสื่อสารภายในกลุ่มสมาชิกและเครือข่าย- มีระบบ / วิธีการสื่อสาร เช่น ประชุม อบรม - มีการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง

(๒) มีการสื่อสารกับบุคคลภายนอก - มีระบบ / วิธีการสื่อสาร เช่น การประชาสัมพันธ์ - มีการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง

๒.๙ ด้านการมีส่วนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นการประเมินการเป็นที่ยอมรับของวิสาหกิจชุมชน ต่อชุมชนนั้น ๆ ซึ่งจะส่งผลต่อเศรษฐกิจชุมชน เน้นการช่วยขับเคลื่อน ช่วยผลักดัน หรือทำให้เป็นที่สนใจของ อปท.

(๑) อปท.มีแผนงาน งบประมาณที่ส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน

(๒) อปท.มีการอำนวยความสะดวกแก่วิสาหกิจชุมชน เช่น การให้ใช้ที่ดิน โรงเรือน เครื่องมือ อุปกรณ์ต่าง ๆ

(๓) อปท.ให้การสนับสนุนด้านการพัฒนาความรู้แก่วิสาหกิจชุมชน เช่น จัดฝึกอบรม ศึกษาดูงาน

(๔) อปท.มีการประชาสัมพันธ์ผลงานให้วิสาหกิจชุมชน สร้างชื่อเสียงให้เป็นที่รู้จัก ประกาศยกย่องเชิดชู ให้คุณค่าแก่วิสาหกิจชุมชน เช่น เป็นสโลแกนประจำท้องถิ่น

๓. บทบาทและการมีส่วนร่วมของสมาชิกต่อสถาบัน หมายถึง การที่สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินการ เริ่มตั้งแต่การเรียนรู้ การตัดสินใจมารวมตัวกัน เพื่อแก้ปัญหาของตนเอง (จุดกำเนิดของวิสาหกิจชุมชน คือ การรวมตัวกันของคนเพื่อแก้ปัญหาของตนเอง) การตัดสินใจในการบริหารจัดการทุกขั้นตอน จนถึงกำหนดในการจัดสรรรายได้ หรือผลกำไร เพื่อเป็นสวัสดิการแก่สมาชิกและชุมชน การส่งเสริมการพัฒนาตนเองของสมาชิก การพิจารณาวิสาหกิจชุมชนดีเด่นพิจารณาจาก

๓.๑ การมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ ของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

(๑) ร่วมกันคิดและกำหนดวิสัยทัศน์

(๒) การร่วมวิเคราะห์ วางแผน การรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาของตนเอง

(๓) การร่วมตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม ทั้งด้านธุรกิจการประกอบการและด้านสังคม

(๔) ร่วมติดตาม ตรวจสอบ ผลการดำเนินงาน

(๕) ร่วมรับผิดชอบต่อผลการกระทำ รับผิดชอบต่อส่วนรวม เช่น การแบ่งผลกำไร การจัดสวัสดิการ

๓.๒ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสมาชิก

(๑) ร่วมกันคิด เสนอความเห็นในการหาความรู้เพื่อการพัฒนาตนเองของสมาชิก

(๒) ร่วมกันวางแผน กำหนดแนวทางการพัฒนาตนเองของสมาชิก

(๓) ร่วมกันสนับสนุนให้สมาชิกได้รับการพัฒนาตนเองตามแนวทางที่กำหนด

๔. ความมั่นคงและฐานะทางเศรษฐกิจของสถาบัน หมายถึง ความเจริญเติบโต ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของสมาชิก เนื่องจากกิจกรรมที่ดำเนินการร่วมกันมีความหลากหลาย เชื่อมโยงเกี่ยวเนื่องกัน ส่งผลให้เกิดการลดความเสี่ยงในการประกอบการ ตอบสนองความต้องการสร้างความพอใจและความสุขให้สมาชิก ทำให้สมาชิกมีความเชื่อมั่นในสถาบัน และสร้างความมั่นใจของสมาชิกในการดำเนินการร่วมกับกลุ่มต่อไป ซึ่งจะนำไปสู่ความมั่นคงเข้มแข็งของกลุ่ม(ทั้งนี้ รายได้หรือกำไรของกลุ่มจะเพิ่มขึ้นทุกปีหรือไม่ ไม่ใช่เรื่องสำคัญ อาจมีกำไรเข้ากลุ่มไม่มากนัก แต่สมาชิกได้กำไรหรือได้รับผลประโยชน์สูงสุด กลุ่มไม่รวยแต่สมาชิกรวย) โดยพิจารณาจาก

๔.๑ กิจกรรมมีความหลากหลาย เชื่อมโยงเกี่ยวเนื่องกัน ส่งผลให้เกิดการลดความเสี่ยงในการประกอบการ

๔.๒ สมาชิก มีสวัสดิการอย่างเป็นระบบ

๔.๓ สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้นและหรือมีรายจ่ายลดลง

๔.๔ หนี้ของสมาชิกไม่เพิ่มขึ้น หรือสามารถบริหารจัดการหนี้สินได้

๔.๕ สมาชิกและกลุ่มมีเงินออม

๔.๖ กลุ่มมีเงินทุนสำรองสำหรับประกอบการได้อย่างต่อเนื่อง

๔.๗ กิจกรรมมีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง หรือมีสมาชิกเพิ่มขึ้น

๔.๘ มีการเตรียมการเพื่อสืบทอดกิจการในอนาคต

๕. การทำกิจกรรมด้านสวัสดิการชุมชน สาธารณประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึงการทำกิจกรรมของกลุ่มที่เอื้ออำนวยต่อประโยชน์ของสาธารณะทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม สวัสดิการชุมชน รวมทั้งการทำกิจกรรมที่ใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน และสามารถบริหารให้ใช้ได้ตลอดไป (Sustainability) โดยพิจารณาจากกิจกรรมที่ทำในนามของกลุ่มเท่านั้น ดังนี้

๕.๑ มีการจัดกระบวนการเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกในการเสียสละ ช่วยเหลือเกื้อกูลอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่สมาชิก

๕.๒ มีกระบวนการผลิตและบริการของกลุ่มไม่ทำลายทรัพยากร สิ่งแวดล้อม

๕.๓ มีการส่งเสริมการรักษา หรือมีความใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อม (เช่น การคัดแยกขยะเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ ทำแก๊สชีวภาพ การบำบัดน้ำเสีย ฯลฯ)

๕.๔ มีการทำกิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์แก่ชุมชน

๕.๕ มีการยอมรับของชุมชน โดยมีบุคคลอื่นที่ไม่ใช่สมาชิกวิสาหกิจชุมชนให้การรับรอง เช่น พระสงฆ์ คณะกรรมการหมู่บ้าน ครู ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ หรือ ชาวบ้านทั่วไป และวิสาหกิจชุมชนได้ช่วยชุมชนอย่างไร มีการขยายผลอย่างไร

๕.๖ มีการจัดสวัสดิการชุมชนเช่น จัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ เด็ก ผู้ป่วย ผู้เสียชีวิต ผู้ติดยาเสพติด

สรุปได้ว่าวิสาหกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้าการให้บริการ หรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพันมีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบ กิจกรรมดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคลเพื่อสร้างรายได้และเพื่อการ พึ่งพาตนเองของครอบครัวชุมชนและระหว่างชุมชนทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการประกาศ กำหนด

๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีการพัฒนาสมรรถนะด้านนวัตกรรม

๒.๓.๑ ความหมายของนวัตกรรม

นวัตกรรม (Innovation) มีรากศัพท์มาจาก innovare ในภาษาละติน แปลว่า ทำสิ่งใหม่ ขึ้นมา ซึ่งสอดคล้องกับความหมายของคำว่า นวัตกรรม ที่รูปศัพท์เดิมมาจากภาษาบาลี คือ นว + อตต + กรรม กล่าวคือ นว แปลว่าใหม่ อตต แปลว่า ตัวเองและกรรม แปลว่า การกระทำ เมื่อนำคำ นว มาสนธิ กับอตต จึงเป็น นวัตต และเมื่อรวมคำ นวัตต มาสมาส กับกรรม จึงเป็นคำว่า นวัตกรรมแปล ตามรากศัพท์เดิมว่า การกระทำที่ใหม่ของตนเอง หรือการกระทำของตนเองใหม่ นอกจากนี้

องค์กรด้านนวัตกรรมและนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่า นวัตกรรม ดังนี้ สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติให้ความหมายว่า นวัตกรรม คือ สิ่งใหม่ที่เกิดจากการใช้ความรู้และ ความคิดสร้างสรรค์ที่มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม

ทอมัส ฮิวซ์ (Thomas Hughes) ได้ให้ความหมายของคำว่า นวัตกรรมว่าเป็นการนำวิธีการ ใหม่ ๆ มาปฏิบัติ หลังจากได้ผ่านการทดลองหรือได้รับการพัฒนามาเป็นขั้น ๆ แล้ว โดยเริ่มมา ตั้งแต่ การคิดค้น (Invention) พัฒนาการ (Development) ซึ่งอาจจะเป็นไปในรูปของโครงการทดลอง ปฏิบัติก่อน(Pilot Project) แล้ว จึงนำไปปฏิบัติจริงซึ่งมีความแตกต่างไปจากการปฏิบัติเดิมที่เคย ปฏิบัติมาและเรียกว่านวัตกรรม (Innovation)

มอร์ตัน (Morton, J.A.) ได้ให้นิยามของนวัตกรรมไว้ในหนังสือ Organizing for Innovation ว่าหมายถึงการทำให้ใหม่ขึ้นอีกครั้ง (Renewal) ซึ่งได้แก่การปรับปรุงของเก่าและการพัฒนาศักยภาพ ของบุคลากรตลอดจนหน่วยงานหรือองค์กรนั้น ๆ นวัตกรรมไม่ใช่การจัดหรือล้มล้างสิ่งเก่าให้หมด ไปแต่เป็นการปรับปรุงเสริมแต่งและพัฒนาเพื่อความอยู่รอดของระบบ

ไมล์ แมทธิว (Miles Matthew B.) ได้กล่าวถึงนวัตกรรมไว้ในเรื่อง Innovation in Education ว่านวัตกรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงแนวคิดอย่างถาวร การเปลี่ยนแปลงให้ใหม่ขึ้น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้เป้าหมายของระบบบรรลุผล กิดานันท์ มลิทอง ได้กล่าวไว้ว่านวัตกรรม เป็น แนวความคิด การปฏิบัติ หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ที่ยังไม่เคยมีใช้มาก่อนหรือเป็นการพัฒนาดัดแปลง จากของเดิมที่มีอยู่แล้วให้ทันสมัยและใช้ได้ผลดียิ่งขึ้น เมื่อนำนวัตกรรมมาใช้จะช่วยให้การทำงานนั้น ได้ผลดีมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงกว่าเดิม ทั้งยังช่วยประหยัดเวลาและแรงงานได้ด้วย

นอกจากนี้ คำว่านวัตกรรมยังสามารถถูกนิยามในความหมายที่แตกต่างกันออกไปตามบริบทต่าง ๆ ที่เฉพาะเจาะจงลงไป เช่น นวัตกรรมทางการศึกษา นวัตกรรมทางเทคโนโลยี นวัตกรรมทางการแพทย์ รวมทั้งนวัตกรรมการบริหารจัดการภาครัฐ เป็นต้น ^{๔๘}

สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติได้ให้ความหมายของนวัตกรรมไว้ว่า นวัตกรรม คือ สิ่งใหม่ที่เกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ที่มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม

โทมัส ฮิวส์ ให้ความหมายของนวัตกรรมไว้ว่าเป็นการนำเอาวิธีการใหม่มาปฏิบัติหลังจากที่ได้ผ่านการทดลองและได้รับการพัฒนามาแล้ว และมีความแตกต่างจากการปฏิบัติเดิม ที่เคยปฏิบัติมา

สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์ และคณะ ให้ความหมายของ นวัตกรรม หมายถึง สิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นจากการใช้ความรู้ ทักษะประสบการณ์ และความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาขึ้นซึ่งอาจจะ มีลักษณะเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ บริการใหม่ หรือกระบวนการใหม่ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจและสังคม

สรุปแล้ว นวัตกรรม คือ สิ่งที่เกิดจากการใช้ความรู้ในศาสตร์สาขาต่าง ๆ อย่างบูรณาการเพื่อประดิษฐ์สร้างสรรค์สิ่งใหม่ให้เกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ทางสังคมและเศรษฐกิจ ^{๔๙}

๒.๓.๒ องค์ประกอบของนวัตกรรม

จากประเด็นที่เป็นแก่นหลักสำคัญของคำนิยาม องค์ประกอบที่เป็นมิติสำคัญของนวัตกรรม มีอยู่ ๓ ประการ คือ

(๑) ความใหม่ (Newness) หมายถึง เป็นสิ่งใหม่ที่ถูกพัฒนาขึ้น ซึ่งอาจเป็นตัว

ผลิตภัณฑ์ บริการ หรือกระบวนการ โดยจะเป็นการปรับปรุงจากของเดิมหรือพัฒนาขึ้นใหม่เลยก็ได้

(๒) ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ (Economic Benefits) หรือการสร้างความสำเร็จในเชิงพาณิชย์ กล่าวคือ นวัตกรรม จะต้องสามารถทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นได้จากการพัฒนาสิ่งใหม่นั้น ๆ ซึ่งผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นอาจจะวัดได้เป็นตัวเงินโดยตรง หรือไม่เป็นตัวเงินโดยตรงก็ได้

(๓) การใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ (Knowledge and Creativity Idea) สิ่งที่จะเป็นนวัตกรรมได้นั้นต้องเกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์เป็นฐานของการพัฒนาให้เกิดซ้ำใหม่ ไม่ใช่เกิดจากการลอกเลียนแบบ การทำซ้ำ เป็นต้น

๒.๓.๓ กระบวนการนวัตกรรม

กระบวนการนวัตกรรม จะเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้องค์กรสามารถดำรงอยู่และเจริญเติบโตต่อไปได้ ซึ่งกระบวนการประกอบด้วยส่วนที่สำคัญ ๆ หลายประการ

๑) การค้นหา (Searching) เป็นการสำรวจสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอก เพื่อตรวจจับสัญญาณของทั้งโอกาสและอุปสรรค สำหรับการนำไปสู่จุดเริ่มต้นการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

^{๔๘} ศูนย์นวัตกรรมเพื่อพัฒนาระบบราชการไทย, ความหมายของนวัตกรรม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.opdc.go.th/psic/main.php?url=content&gp=๑&mn=๓> [๙ ตุลาคม ๒๕๖๕].

^{๔๙} สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์ และคณะ, “นวัตกรรม: ความหมาย ประเภท และความสำคัญต่อการเป็นผู้ประกอบการ”, วารสารบริหารธุรกิจ, ปีที่ ๓๓ ฉบับที่ ๑๒๘ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๓๓): หน้า ๕๒

๒) การเลือกสรร (Selecting) เป็นการตัดสินใจเลือกสัญญาณที่สำรวจพบเหล่านั้นเพื่อจะนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับองค์กร ทั้งนี้การเลือกสรรจำเป็นต้องมีความสอดคล้องกับหลักกลยุทธ์ขององค์กร

๓) การนำไปปฏิบัติ (Implementing) เป็นการแปลงสัญญาณที่มีศักยภาพไปสู่การสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ขึ้นและนำสิ่งเหล่านั้นออกเผยแพร่สู่ตลาดทั้งภายในและภายนอกองค์กรแต่สัญญาณที่หาไม่ได้เกิดขึ้นเพียงชั่วครั้งชั่วคราวเท่านั้นหากแต่จะเกิดขึ้น ด้วยการดำเนินงานขั้นตอนที่สำคัญอีก ๔ ประการ ดังนี้

(๑) การรับ (Acquiring) คือ ขั้นตอนของการนำองค์ความรู้ต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ให้

เกิดเป็นนวัตกรรมขึ้น เช่น การสร้างสรรค์สิ่งใหม่จากกระบวนการทางวิจัยและพัฒนา (R&D) การทำวิจัยทางการตลาด รวมไปถึงการได้รับองค์ความรู้จากแหล่งอื่น ๆ โดยการถ่ายทอดทางเทคโนโลยี (Technology Transfer) หรือการค้นคว้าร่วมกันในเครือพันธมิตร (Strategic Alliance) เป็นต้น

(๒) การปฏิบัติ (Executing) คือ ขั้นตอนของการนำโครงการดังกล่าวสู่การปฏิบัติงานภายใต้สภาพของความไม่แน่นอนต่าง ๆ ซึ่งต้องอาศัยทักษะการแก้ปัญหา (Problem-Solving) ตลอดเวลา

(๓) การนำเสนอ (Launching) คือ การนำนวัตกรรมที่ได้ออกสู่ตลาด โดยอาศัยการจัดการอย่างเป็นระบบเพื่อให้นวัตกรรมนั้นสามารถเป็นที่ยอมรับจากตลาดได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงแรกของการนำออกสู่ตลาด

(๔) การรักษาสภาพ (Sustaining) คือ การรักษาสถานะภาพการยอมรับจากตลาด ให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องต่อไปและคงอยู่ให้นานเท่าที่จะเป็นไปได้ ซึ่งอาจจะต้องนำนวัตกรรมนั้น ๆ กลับมาปรับปรุงแก้ไขในแนวความคิดหรือทำการเริ่มใหม่ตั้งแต่ต้น (Reinnovation) เพื่อให้ได้นวัตกรรมที่ถือพัฒนาให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของตลาดมากยิ่งขึ้น

๕) การเรียนรู้ (Learning) เป็นสิ่งจำเป็นที่องค์กรควรที่จะศึกษาและเรียนรู้ในขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการทางนวัตกรรมเพื่อก่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้พื้นฐานที่แข็งแกร่งและสามารถนำไปใช้พัฒนาวิธีการสำหรับจัดการกับกระบวนการทางนวัตกรรมเหล่านั้นให้มีประสิทธิภาพที่ดียิ่งขึ้น

๒.๓.๔ ประเภทของนวัตกรรม

การจำแนกประเภทของนวัตกรรม แบ่งได้หลายประเภทตามลักษณะขอบเขต และวัตถุประสงค์ของการนำไปใช้ การจำแนกที่พบบ่อย และมีการนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงการวิจัย และการจัดการนวัตกรรมค่อนข้างมากก็จะประกอบด้วย ๓ ลักษณะ คือ

๑) การจำแนกตามเป้าหมายของนวัตกรรม (The Target of Innovation) แบ่งเป็น นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ (Product Innovation) และ นวัตกรรมกระบวนการ (Process Innovation)

๒) การจำแนกตามระดับของการเปลี่ยนแปลง (The Degree of Change) จะแบ่งนวัตกรรมออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ คือ นวัตกรรมในลักษณะเฉียบพลัน (Radical Innovation) และนวัตกรรมในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป (Incremental Innovation)

๓) การจำแนกตามขอบเขตของผลกระทบ (The Area of Impact) จำแนกได้ ๒ ประเภท คือ นวัตกรรมทางเทคโนโลยี (Technological Innovation) และนวัตกรรมทางการบริหาร (Administrative Innovation)

Bessant & Tidd, และ Schilling สามารถสรุปและอธิบายรายละเอียดของการจำแนกประเภทของนวัตกรรมในแต่ละลักษณะ ได้ ดังนี้^{๕๐}

๑. การจำแนกตามเป้าหมายของนวัตกรรม

๑.๑ นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ (Product Innovation) สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติได้ให้ความหมายของนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ไว้ว่า นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ คือ การพัฒนาและนำเสนอผลิตภัณฑ์ใหม่ไม่ว่าจะเป็นด้านเทคโนโลยี หรือวิธีการใช้ก็ดี รวมไปถึงการปรับปรุงผลิตภัณฑ์เดิมที่มีอยู่ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ถือเป็นผลิตผล

(Outputs) ขององค์การหรือธุรกิจ โดยอาจจะอยู่ใน รูปของตัวสินค้า (Goods) หรือการบริการ

(Services) ก็ได้ และตัวแปรหลักที่สำคัญ ของการพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์มี ๒ ตัวแปร คือ

๑) โอกาส ทางด้านเทคโนโลยี หมายถึง องค์ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี เครื่องมือ อุปกรณ์ และกระบวนการที่จะทำให้ สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เกิดขึ้นได้

๒) ความต้องการ ของตลาด หมายถึง ความต้องการของผู้ใช้ ที่มีความต้องการ ในผลิตภัณฑ์ใหม่นั้น และพร้อมที่จะซื้อหรือใช้ และส่งผล ทำให้ผู้เป็นเจ้าของนวัตกรรมได้รับประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ หรือสังคม เช่น บริษัท แอปเปิ้ล ที่ได้มีการพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ด้านการออกแบบและการสื่อสารที่เรียกว่า iPod จนทำให้สามารถเป็น ที่ต้องการและตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคภายใต้รูปแบบและวิถีการดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบัน ซึ่งส่งผลทำให้บริษัท ประสบความสำเร็จและได้รับผลประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจอย่างมากมาย เป็นต้น

๑.๒ นวัตกรรมกระบวนการ (Process Innovation) สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ ให้ความหมายของนวัตกรรมกระบวนการ หมายถึง การประยุกต์ใช้แนวคิด วิธีการหรือกระบวนการใหม่ ๆ ที่ส่ง ผลให้กระบวนการผลิต และการทำงานโดยรวมมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลสูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัด เช่น การใช้คอมพิวเตอร์ในการออกแบบกระบวนการผลิตใหม่ เป็นต้น

จากความหมายดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่านวัตกรรมกระบวนการ เป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงในองค์การไม่ว่าจะเป็นเครื่องมือ กรรมวิธีการผลิต การจัด จำหน่าย หรือรูปแบบการจัดการองค์การ ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายที่จะนำไปสู่การพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ให้ไปถึงมือผู้บริโภคหรือผู้ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อองค์การมากที่สุด แม้ว่านวัตกรรมผลิตภัณฑ์จะถูกมองเห็นได้ชัดเจนมากกว่าแต่นวัตกรรมกระบวนการก็มีความสำคัญมากเช่นเดียวกัน ในการที่จะทำให้องค์การหรือธุรกิจมีความได้เปรียบในเชิงการแข่งขันทางธุรกิจ โดยนวัตกรรมกระบวนการส่วนใหญ่จะมุ่งเน้น

^{๕๐} Bessant, J. & Tidd, J., *Innovation and Entrepreneurship*, Entrepreneurship, (Westsex: John Wiley & Sons Ltd., 2007).

ไปในเรื่องของ การควบคุมคุณภาพ (Quality Control) และการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตและการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องรวมถึงกิจกรรมหรือกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบในระบบ กล่าว คือ ปัจจัยนำเข้า (Inputs) กระบวนการ (Process) และผลผลิต (Outputs) เช่น บริษัท วอลล์ มาร์ท ซึ่งดำเนินธุรกิจค้าปลีกที่สามารถพัฒนาระบบการกระจายสินค้า และการบริหารต้นทุนการขนส่งได้อย่างมีประสิทธิภาพ จนทำให้สามารถจำหน่ายสินค้าได้ในราคาถูกลงกว่าคู่แข่งและสามารถครองตลาดค้าปลีกในประเทศจีนที่มีกำลังซื้อมหาศาล เป็นต้น

๒. การจำแนกตามระดับของการเปลี่ยนแปลง

๒.๑ Smith ให้ความหมายว่า นวัตกรรมในลักษณะเฉียบพลัน (Radical Innovation) เป็นนวัตกรรมที่มีระดับความใหม่ ในลักษณะที่มีความแตกต่างไปจากกรรมวิธีและแนวคิดเดิมไปอย่างสิ้นเชิง หรือเป็นลักษณะของการเปลี่ยนแปลงแบบถอนรากถอนโคน ดังนั้น นวัตกรรมที่มีลักษณะการเปลี่ยนแปลงแบบเฉียบพลันจึงมีนัยสำคัญมากกว่าการปรับปรุงสิ่งที่มีอยู่เดิมแต่เป็นการออกแบบและใช้แนวคิดใหม่ทั้งหมดในการพัฒนานวัตกรรม นอกจากนี้ หากพิจารณาการให้ความหมายของ Henderson & Clark's นวัตกรรมในลักษณะเฉียบพลัน (Radical Innovation) จะทำให้เกิดการออกแบบที่เป็นต้นแบบใหม่ของนวัตกรรม (New Dominant Design) รวมถึงแนวคิดของการออกแบบ และรายละเอียดขององค์ประกอบและโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมด้วย Rothwell & Gardner ได้ประมาณว่า นวัตกรรมที่มีลักษณะเฉียบพลันจะมีเพียง ๑๐% ของนวัตกรรมทั้งหมด ตัวอย่างนวัตกรรมที่มีลักษณะเป็นนวัตกรรมในลักษณะเฉียบพลัน (Radical

Innovation) เช่น กล้องถ่ายรูปแบบดิจิทัลที่เปลี่ยนแปลงมาจากกล้องถ่ายรูปที่ใช้ฟิล์ม โทรศัพท์ที่เกิดขึ้นแทนการส่งข้อความด้วยจดหมายหรือบันทึกข้อความ เป็นต้น ซึ่งนวัตกรรม ในลักษณะเฉียบพลันจะมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเป็นผู้นำตลาดของ ธุรกิจ รวมทั้งสามารถสร้างมูลค่าทางการตลาดและความอยู่รอดของธุรกิจได้มากกว่านวัตกรรมที่มีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป

๒.๒ นวัตกรรมในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป (Incremental Innovation) นวัตกรรม

ประเภทนี้เป็นนวัตกรรมที่เกิดขึ้นจำนวนมาก และมีความถี่ในการเกิดบ่อยกว่านวัตกรรมในลักษณะเฉียบพลัน โดยมีลักษณะของการเปลี่ยนแปลงที่ค่อยเป็นค่อยไป มีการปรับปรุงระบบให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้นทีละเล็กละน้อย จากเทคโนโลยีหรือสิ่งที่มีอยู่เดิม นวัตกรรมในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป (Incremental Innovation) เป็นนวัตกรรมที่เปลี่ยนแปลงจากความเชี่ยวชาญขององค์การหรือธุรกิจในเรื่องของเทคโนโลยีภายใต้โครงสร้างหรือสถาปัตยกรรมเดิม เช่น เครื่องซักผ้าที่มีการเปลี่ยนระบบการหมุน และประสิทธิภาพในการซักให้มีคุณภาพมากขึ้น หรือเครื่องปรับอากาศที่มีการปรับปรุงระบบการฟอกอากาศ และการทำงานให้มีประสิทธิภาพดีขึ้นก็นับว่าเป็นตัวอย่างของ นวัตกรรมในลักษณะค่อยเป็นค่อยไปที่เห็นภาพได้อย่างชัดเจน ดังนั้น กล่าวโดยสรุปได้ว่า นวัตกรรมในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป (Incremental Innovation) เป็นนวัตกรรมที่มีลักษณะของการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยจะพัฒนาจากพื้นฐานแนวคิดหรือการออกแบบจากผลิตภัณฑ์หรือกระบวนการที่มีอยู่เดิม ทั้งนี้ ความสามารถในการเปลี่ยนแปลงจะมีมากน้อยเพียงไรขึ้นอยู่กับประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญ และข้อมูลความต้องการของลูกค้าที่องค์การมีอยู่

๓. การจำแนกตามขอบเขตของผลกระทบ

๓.๑ นวัตกรรมทางเทคโนโลยี (Technological Innovation) เป็นนวัตกรรมที่มีพื้นฐาน

หรือขอบเขตของการ พัฒนามาจากเทคโนโลยี โดยในปัจจุบันการพัฒนานวัตกรรมทางเทคโนโลยีมีบทบาทและความสำคัญต่อหลาย ๆ อุตสาหกรรม ทั้งนี้ เนื่องจากเทคโนโลยีช่วยให้การพัฒนานวัตกรรมสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าหรือผู้บริโภค และสร้างความได้เปรียบในเชิงการแข่งขันได้เป็นอย่างดี รวมทั้งเป็นนวัตกรรมที่มีแรงผลักดันที่สำคัญของความก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง สิ่งแวดล้อม และความเป็นอยู่ของนวัตกรรมทางเทคโนโลยี จึงเป็นได้ทั้งนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ นวัตกรรมกระบวนการ นวัตกรรมที่มีลักษณะเฉียบพลัน และนวัตกรรมที่มีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป ถ้าการพัฒนาวัตตกรรมนั้นอยู่บนพื้นฐานของการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงของนวัตกรรมทางเทคโนโลยียังจะส่งผลต่อรูปแบบและระดับของการแข่งขันในเชิงธุรกิจได้อีกด้วย

๓.๒ นวัตกรรมทางการบริหาร (Administrative Innovation) นวัตกรรมทางการบริหารเป็นเรื่องของการคิดค้นและเปลี่ยนแปลงรูปแบบวิธีการตลอดจนกระบวนการจัดการองค์การใหม่ ที่ส่งผลให้ระบบการทำงาน การผลิต การออกแบบผลิตภัณฑ์ และการให้บริการขององค์การ มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น เช่น การบริหารองค์การในลักษณะโครงสร้างองค์การแบบเมตริกซ์ อย่างไรก็ตาม การใช้แนวคิด Balanced Score Card ในการวางแผนและประเมินผลงานขององค์การ การจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาองค์การ การพัฒนารูปแบบการดำเนินธุรกิจลักษณะที่เป็น Open Business Models เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดของการพัฒนานวัตกรรมแบบเปิด (Open Innovation) ก็จัดได้ว่าเป็นลักษณะของนวัตกรรมทางการบริหารซึ่งจะส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินงานขององค์การหรือธุรกิจให้มีประสิทธิภาพหรือประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น กล่าว

โดยสรุปได้ว่า นวัตกรรมทางการบริหารเป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับนโยบาย โครงสร้างองค์การ ระบบ รูปแบบ และกระบวนการจัดการในองค์การ ซึ่งต่างจากนวัตกรรมทางเทคโนโลยีที่มีผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีในนวัตกรรมผลิตภัณฑ์และนวัตกรรมกระบวนการถึงแม้ว่าการจำแนกประเภทของนวัตกรรมจะมีได้ในหลายมิติกระบวนการที่ทำให้เกิดนวัตกรรม(Process of Innovation) ก็ยังสามารถพิจารณาได้หลายมุมมองด้วยโดยหากจำแนกตามปัจจัยหลักของการเกิดนวัตกรรม ซึ่งประกอบด้วย เทคโนโลยี (Technology) และความต้องการของผู้บริโภค (Market Demand) ทำให้สามารถจำแนกลักษณะของกระบวนการที่ทำให้เกิดนวัตกรรม ได้ ๓ ลักษณะ คือ

๑) การผลักดันด้วยเทคโนโลยี (Technology Push) กล่าวคือ การเกิดนวัตกรรมเกิดขึ้นจากความเข้มแข็งของการลงทุนและพัฒนาทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

๒) การดึงด้วยความต้องการของผู้บริโภค (Demand Pull) การเกิดนวัตกรรมในลักษณะนี้เป็นการพิจารณาจากปัญหาและความต้องการของผู้บริโภคเป็นหลักและนำกลับมาสู่การสร้างและพัฒนาวัตตกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค

๓) การผสมผสานทั้งด้านเทคโนโลยีและความต้องการของผู้บริโภค (Coupling) เป็นการสร้างนวัตกรรมโดยคำนึงถึงทั้งความต้องการของผู้บริโภคและเทคโนโลยีที่มีอยู่เพื่อพัฒนานวัตกรรมให้เป็นที่ต้องการของผู้บริโภคภายใต้การพัฒนาและยกระดับเทคโนโลยีที่มีอยู่ไปพร้อม ๆ กัน

กล่าวโดยสรุปแล้ว คณะผู้วิจัยให้ความหมายของ “นวัตกรรม” หมายถึงการพัฒนาที่ยังไม่เคยมีมาก่อน หรือเป็นการพัฒนาที่ดัดแปลงจากของเดิมที่มีอยู่แล้วให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้นจากการใช้ความรู้ ทักษะประสบการณ์ และความคิดสร้างสรรค์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ โดยการนำเอาวิธีการใหม่มาปฏิบัติ หลังจากที่ได้ผ่านการทดลองและได้รับการพัฒนามาแล้วและใช้ได้ผลดียิ่งขึ้น

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๒.๔.๑ ความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้นิยามความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้หลากหลาย ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาและเรียบเรียงไว้ ดังนี้

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมีพระดำรัสแก่พสกนิกรชาวไทยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๗ มีใจความว่า “...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมีพอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควร และปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยเสริมความเจริญและฐานะทางเศรษฐกิจ ขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป...” และนับจากนั้นเป็นต้นมาพระองค์ได้ทรงเน้นย้ำถึง แนวทางการพัฒนาหลักแนวคิดพึ่งตนเองเพื่อให้เกิดความพอมี พอกิน พอใช้ ของคนส่วนใหญ่ โดยใช้หลักความพอประมาณ การคำนึงถึงความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ตลอดจนทรงเตือนสติปวงชนชาวไทยไม่ให้ประมาท มีความตระหนักถึงการพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอนที่ถูกต้องตามหลักวิชา และการมีคุณธรรมเป็นกรอบในการปฏิบัติและการดำรงชีวิต

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ประเทศไทยประสบกับภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ นับว่าเป็นบทเรียนของการพัฒนาที่ไม่สมดุลและไม่มีเสถียรภาพ ซึ่งส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาสังคมที่ไม่ได้คำนึงถึงระดับความเหมาะสมกับศักยภาพของประเทศ หรือความพร้อมของคนและระบบ และอีกส่วนหนึ่งนั้น การหวังพึ่งพิงจากต่างประเทศมากเกินไป ทั้งในด้านความรู้ เงินลงทุน หรือตลาด โดยไม่ได้เตรียมสร้างพื้นฐานภายในประเทศให้มีความมั่นคงและเข้มแข็ง หรือสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี เพื่อให้สามารถพร้อมรับความเสี่ยงจากความผันผวนเปลี่ยนแปลงของปัจจัยภายในและภายนอก บทเรียนจากการพัฒนาที่ผ่านมาทำให้ประชาชนคนไทยทุกระดับในทุกภาคส่วนของสังคม ทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาสังคม นักวิชาการ หันกลับมาทบทวนแนวทางการพัฒนาและการดำเนินชีวิตของคนในชาติ แล้วมุ่งให้ความสำคัญกับพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในเรื่องการพัฒนาและการดำเนินชีวิตแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และศึกษาค้นคว้าพัฒนาความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงทั้งในเชิงกรอบแนวคิดทางทฤษฎี และใช้เป็นแนวทางในการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน^{๔๑}

^{๔๑} ศราวุธ บวรณัฏฐ์, จานง หนูนิล และพัฒนสุดา สอนชื่อ, หนังสือเรียนสาระกับทักษะการดำเนินชีวิต รายวิชาเศรษฐกิจพอเพียง (ทช ๒๑๐๐๑) ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง,

เศรษฐกิจพอเพียงนับเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อให้ชีวิตดำเนินไปในทางสายกลางที่เหมาะสมสอดคล้องกับวิถีความเป็นอยู่อันเรียบง่ายของคนไทยซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับประชาชนทุกระดับ บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร และระดับประเทศได้ โดยมีคุณลักษณะที่สำคัญดังนี้

ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีต่อความจำเป็นและเหมาะสมกับฐานะตนเอง สังคมสิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไปและต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจในดำเนินการต่างๆอย่างมีเหตุผลตามหลักวิชา หลักกฎหมาย หลักศีลธรรมจรรยาและวัฒนธรรมที่พึงมาคิดถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างถ่วงถี้ โดยคำนึงถึงที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมเพื่อให้สามารถปรับตัวและรับมือได้อย่างทันที่ทั้งเงื่อนไขสำคัญ เพื่อให้เกิดความพอเพียงการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่างๆต้องอาศัยทั้งเงื่อนไขคุณธรรม หลักวิชา และเงื่อนไขชีวิตเป็นพื้นฐาน

เงื่อนไขหลักวิชา อาศัยความรู้ รอบคอบและระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆมาใช้วางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน

เงื่อนไขชีวิต ดำเนินชีวิตด้วยความอดทนมีความเพียร มีสติและปัญญา บริหารจัดการใช้ชีวิตโดยใช้หลักวิชาและคุณธรรมเป็นแนวทางพื้นฐาน^{๕๒}

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นต้องมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรู้ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนดำเนินงานทุกขั้นตอนและในขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในระดับให้มีจิตสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียรมีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุสังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี^{๕๓}

เศรษฐกิจพอเพียง มีความหมายอย่างเดียวกัน หรือเหมือนกันกับเศรษฐกิจสมดุล เศรษฐกิจบูรณาการ เศรษฐกิจศีลธรรม เศรษฐกิจพื้นฐาน และเศรษฐกิจชุมชน โดยในส่วนของเศรษฐกิจพื้นฐานนั้น หมายถึง เศรษฐกิจที่คำนึงถึงการทะนุบำรุงพื้นฐานของตัวให้เข้มแข็งทั้งทางสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ พื้นฐานของสังคมก็คือเศรษฐกิจชุมชน

(กรุงเทพมหานครสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๔), หน้า ๑๐.

^{๕๒} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง** (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ๒๑ เซ็นจูรี่, ๒๕๕๑), หน้า ๑๓ - ๑๖.

^{๕๓} สุขสรรรค์ กันตะบุตร, **การศึกษาการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาคธุรกิจ**, (กรุงเทพมหานคร: คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๐), หน้า ๖.

เพราะฉะนั้นเศรษฐกิจพื้นฐานกับเศรษฐกิจชุมชนคืออย่างเดียวกัน หัวใจของเศรษฐกิจพื้นฐานหรือเศรษฐกิจชุมชนอยู่ที่การรวมตัวของชาวบ้านในการทำอาชีพต่าง ๆ เช่น เกษตรกรรม การแปรรูปอาหารงาน หัตถกรรมธุรกิจชุมชนศูนย์การแพทย์แผนไทย กองทุนชุมชนเพื่อการเพิ่มทุนทุก ๆ ทางพร้อมกันคือทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสิ่งแวดล้อม ทุนทางเศรษฐกิจ^{๔๔} โดยดำเนินการตามฐานคิดการพัฒนาเพื่อความพอเพียง ดังนี้

๑. ยึดแนวพระดำริในการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงตามขั้นตอนทฤษฎีใหม่
๒. สร้างพลังงานสังคม โดยการประสานพลังสร้างสรรค์ ของทุกฝ่ายในลักษณะพหุภาคี อาทิ ภาครัฐ องค์กร พัฒนาเอกชน นักวิชาการ ธุรกิจเอกชน สื่อมวลชน ฯลฯ เพื่อให้ขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาธุรกิจชุมชน
๓. ยึด พื้นที่เป็นหลัก และใช้องค์กรชุมชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ส่วนภาคีอื่น ๆ ทำหน้าที่ช่วยกระตุ้นอำนวยความสะดวก ส่งเสริมและสนับสนุน
๔. ใช้กิจกรรมของชุมชนเป็นเครื่องมือสร้างการเรียนรู้ และ การจัดการร่วมกันพร้อมพัฒนาอาชีพที่หลากหลายเพื่อเป็นทางเลือกของคนในชุมชน ซึ่งมีความแตกต่างกัน ทั้งด้าน เพศ วัย การศึกษา ความถนัด ฐานะเศรษฐกิจ ฯลฯ
๕. ส่งเสริมการรวมกลุ่ม และการสร้างเครือข่าย องค์กรชุมชนเพื่อสร้างคุณธรรมจริยธรรม” และการเรียนรู้ที่มีคุณภาพอย่างรอบด้าน อาทิ การศึกษา สาธารณสุข การฟื้นฟูวัฒนธรรม การจัดการสิ่งแวดล้อม ฯลฯ
๖. วิจัยและพัฒนาธุรกิจชุมชนครบวงจร (ผลิต - แปรรูป - ขาย - บริโภค) โดยให้ความสำคัญต่อ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และฐานทรัพยากรของท้องถิ่นควรเริ่มพัฒนาจากวงจรธุรกิจขนาดเล็กในระดับท้องถิ่นไปสู่วงจรธุรกิจที่ใหญ่ขึ้นระดับประเทศ และระดับต่างประเทศ
๗. พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่มีศักยภาพของแต่ละเครือข่ายให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ธุรกิจชุมชน ที่มีข้อมูลข่าวสารธุรกิจนั้น ๆ อย่างครบวงจร พร้อมทั้งใช้เป็นสถานที่สำหรับศึกษาดูงาน และฝึกอบรม^{๔๕}

สรุปได้ว่า ความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตของทุกคน และเป็นแนวคิดที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ ให้เกิดประโยชน์อย่างมากมายครอบคลุมไปได้ทุกด้าน ทั้งยังเป็นการวางรากฐานในการพัฒนาสร้างความสมดุลให้กับชีวิต โดยมีการวางแผนการดำเนินงานทุกขั้นตอนด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และรอบคอบ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

^{๔๔} ประเวศ วะสี, **ประชาคมตำบล**, ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศิลธรรมและสุขภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดิชน, ๒๕๔๑), หน้า ๔๐-๔๖.

^{๔๕} สุเมธ ตันติเวชกุล, ดร, **๒๐๙ คำสอนพ่อเศรษฐกิจพอเพียง หนังสือเฉลิมพระเกียรติเฉลิมฉลองพระชนมายุ ๘๑ พรรษา**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา สถาบันสื่อธรรม, ๒๕๕๑), หน้า ๒๔๙-๒๕๑.

๒.๔.๒ แนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้นิยามแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้หลากหลาย ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาและเรียบเรียงไว้ ดังนี้

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๗ และภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้ทรงเน้นย้ำเป็นแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของสังคมไทยก็กลายเป็นอุดมการณ์สำหรับคนทุกชนชั้นในสังคมไทยที่อยากใช้ชีวิตแบบทางสายกลาง รวมทั้งผู้คนในวัยรุ่นหนุ่มสาวเช่นกันและต่อมา ในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้กับสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติไว้ว่า “เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียงหมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึง ความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีจิตสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี^{๕๖} และพระองค์ท่านทรงทอดพระเนตรเห็นความเสี่ยงของเศรษฐกิจสังคมไทยที่พึ่งพิงปัจจัยภายนอกสูงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงต่างๆ อย่างรวดเร็ว จึงทรงเตือนให้พสกนิกรตระหนักถึงความสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและทรงเน้นย้ำว่าการพัฒนาต้องเริ่มจากการ “พึ่งตนเอง” สร้างพื้นฐานให้พอมีพอกินพอใช้ ด้วยวิธีการประหยัดและถูกต้องตามหลักวิชาการให้ได้ก่อนโดยต้องรู้จักประมาณตนและดำเนินการด้วยความรอบรู้รอบคอบระมัดระวังและ “ทำตามลำดับขั้นตอน” สู่การ “ร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน” เมื่อพัฒนาตนเองและชุมชนให้เข้มแข็งแล้วจะได้ “พัฒนาเครือข่ายเชื่อมสู่สังคมภายนอกอย่างเข้มแข็งมั่นคงและยั่งยืน” ต่อไป โดยที่องค์ประกอบของ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงพระราชทานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ให้เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและวิถีปฏิบัติ นำสู่ความสมดุลอันส่งผลให้มีความสุขอย่างยั่งยืน โดยมีองค์ประกอบสำคัญดังนี้

^{๕๖} สุภัทรา บุญปัญญาโรจน์, “ภาวะบริโภคนิยมของวัยรุ่นไทย: ปัจจัยผลักดันสู่สังคมไทย”, วารสารรามคำแหง, ฉบับมนุษยศาสตร์ ปีที่ ๒๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม ๒๕๕๐): ๑-๒.

๑) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีต่อความจำเป็นและเหมาะสมกับฐานะของตนเองสังคมสิ่งแวดล้อมรวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น ไม่มากเกินไปไม่น้อยเกินไปและต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

๒) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการอย่างมีเหตุผล ตามหลักวิชาการ หลักกฎหมายหลักคุณธรรมและวัฒนธรรมที่ดีงาม โดยคำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างถ้วนถี่ “รู้จักอ่อน จุดแข็งโอกาสอุปสรรค” และคาดการณ์ผลที่จะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ “รู้เขา รู้เรา รู้จัก เลื่อนนำสิ่งที่ดี และเหมาะสมมาประยุกต์ใช้ ”

๓) การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจสังคมสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม จากทั้งในและต่างประเทศ เพื่อให้สามารถบริหารความเสี่ยงปรับตัวและรับมือได้อย่างทันที่ทั้งที่ ในการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความพอเพียงนั้นจะต้องเสริมสร้างให้คนในชาติมีพื้นฐานจิตใจในการปฏิบัติตน ดังนี้

๑) มีคุณธรรม ทั้งนี้ บุคคลครอบครัวองค์กรและชุมชนที่จะนำไปปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ ต้องนำระบบคุณธรรมและความซื่อสัตย์สุจริตมาประพฤติปฏิบัติก่อน โดยเริ่มจากการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัวการศึกษาอบรมในโรงเรียน การสั่งสอนศีลธรรมจากศาสนาตลอดจนการฝึกจิต ช่มใจของตนเอง

๒) ใช้หลักวิชาความรู้ โดยนำหลักวิชาและความรู้เทคโนโลยีที่เหมาะสม มาใช้ทั้งในขั้นการวางแผนและปฏิบัติด้วยความรอบรู้ รอบคอบและระมัดระวังอย่างยิ่ง

๓) ดำเนินชีวิตด้วยความเพียรความอดทน มีสติปัญญาและความรอบคอบ^{๕๗}

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้อง มีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอก และภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีจิตสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต และมีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับ การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลก ภายนอกได้เป็นอย่างดี^{๕๘}

การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจ และการกระทำ โดยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณาอยู่ ๕ ส่วน ดังนี้

^{๕๗} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, *เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๔), หน้า ๘ - ๑๐.

^{๕๘} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, *จากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เพชรรุ่งการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๗.

๑) กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็นโดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และยังเป็นมุมมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤต เพื่อความมั่นคงและยั่งยืนของการพัฒนา

๒) คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

๓) คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย ๓ คุณลักษณะพร้อม ๆ กัน ดังนี้

- ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

- ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจของระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

- การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

๔. เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

- เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

- เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียรใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

แผนภาพที่ ๒.๑ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๕) แนวทางปฏิบัติที่จะให้เกิดผลในการดำรงชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง^{๕๙}

คณะผู้วิจัยสรุปได้ว่า หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงข้างต้นพอจะสรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปใช้ได้กับทุกคน สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขและไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามฐานะไม่หลงไหลไปตามกระแสวัตถุนิยม ความพอประมาณ ความมีเหตุผลรวมถึง ความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ แนวทางของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น จะอยู่ในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหาร ประเทศ

๒.๕ แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) หมายถึง “การตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่มีผลกระทบในทางลบต่อความต้องการของคนรุ่นต่อไปในอนาคต” เนื่องจากทุกครั้งที่มีการตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน ต้องมีการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะส่งผลกระทบในทางลบต่ออนาคต การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงเป็นแนวคิดในการแก้ปัญหา โดยการพยายามอนุรักษ์ธรรมชาติไว้ในลักษณะที่เป็นส่วนรวมหรือมหภาค คือ หากมีความจำเป็นที่จะดำเนินการให้กระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมในทีใดทีหนึ่ง ก็จะต้องเสริมสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมในที่อื่นๆ เป็นการชดเชยเพื่อให้ในแง่มหภาคของคุณภาพสิ่งแวดล้อมคงอยู่ได้ดั้งเดิม

การพัฒนาที่ยั่งยืน: การพัฒนายุคโลกาภิวัตน์

กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และกลไกการตลาด ก่อให้เกิดการเติบโต การผลิต การบริโภคที่เป็นผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม ชีวิตมนุษย์ สัตว์ และพืชพรรณ ดังนั้น การที่มนุษย์ยังคงใช้แนวทางพัฒนาแบบเก่าซึ่งไม่คำนึงถึงข้อจำกัดในการพัฒนา อันหมายถึง ข้อจำกัดด้านสภาพ ความสามารถที่จะรองรับการบริโภค และการใช้ประโยชน์จากโลก และเมื่อทุกสิ่งทุกอย่างที่จะนำมาบริโภค และใช้ประโยชน์หมดลง อีกไม่นานทุกชีวิตบนโลกจะต้องจบสิ้น เพราะมนุษย์จะไม่สามารถอาศัยอยู่บนโลกได้อีกต่อไป การพัฒนาที่ยั่งยืน จึงเป็นแนวคิดเพื่อป้องกันมิให้โลกต้องเดินไปสู่จุดจบ

^{๕๙} สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่เก้า พ.ศ. ๒๕๔๕ -๒๕๔๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๕).

แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ปรัชญาและอุดมการณ์ในการพัฒนาจะต้องอยู่ในพื้นฐานหลักการที่เรียกว่า " ความยุติธรรมระหว่างคน 2 ยุค " หรือแนวคิดของ การพัฒนาที่ยั่งยืน มุมมองของมนุษย์จะต้องปรับเปลี่ยน ให้เปิดกว้างยอมรับความจริงถึงผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม ที่จะติดตามมาจาก การกระทำ ของตน มนุษย์จะต้องประสานแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ และ จริยศาสตร์ เข้าด้วยกัน เพื่อสร้างเป็นข้อกำหนด ท้าไปขึ้นโดยเริ่มต้นจากการปูพื้นฐานความรู้ทางด้านนิเวศวิทยา และระบบนิเวศสร้างความ เข้าใจถึงปฏิสัมพันธ์ในระหว่างสิ่งมีชีวิตด้วยกันเอง และปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ต่อจากนั้นจึงชี้ให้เห็นถึง หลักการ ถ่ายทอดพลังงาน โดยการกินต่อกันเป็นทอดๆ และวัฏจักรของสสาร ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญในการทำให้สสาร และพลังงาน สามารถหมุนเวียนในระบบนิเวศ ก็จำเป็นจะต้องสร้างให้เกิดเป็นความคิดรวบยอดขึ้น ในระบบความคิดพร้อมจะนำไปเชื่อมโยงกับ ประสบการณ์ต่างๆ เพื่อให้การดำเนินการพัฒนาที่ยั่งยืน ประสบผลสำเร็จความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยทั่วไปหมายถึง การพัฒนาเพื่อบรรลุถึงความต้องการของมนุษยชาติในปัจจุบัน (โดยเฉพาะคนยากจน) ขณะเดียวกันก็ จะต้องไม่เป็นลวดทอน หรือเบียดบังโอกาสที่จะบรรลุความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ในรุ่นต่อ ๆ ไปด้วย

การพัฒนาอย่างยั่งยืน (อังกฤษ: sustainable development) เป็นหลักการจัดการองค์การ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนา มนุษย์ พร้อมกับยังรักษาความสามารถของระบบธรรมชาติไว้เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติและบริการระบบนิเวศซึ่งเศรษฐกิจและสังคมต้องพึ่งพา โดยผลที่คาดหวังคือสภาพสังคมที่มีการใช้ภาวะการครองชีพและทรัพยากรเพื่อบรรลุความต้องการของมนุษย์โดยไม่บ่อนทำลายบูรณภาพและเสถียรภาพของระบบธรรมชาติ การพัฒนาอย่างยั่งยืนยังนิยามได้ว่าเป็นการพัฒนาที่บรรลุความจำเป็นในปัจจุบันโดยไม่ลดทอนความสามารถของชนรุ่นหลังในการบรรลุความจำเป็นของพวกเขา เป้าหมายความยั่งยืน เช่น เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนระดับสหประชาชาติปัจจุบัน จัดการกับความท้าทายทั่วโลก รวมทั้งความยากจน ความเหลื่อมล้ำ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การเสื่อมโทรมของธรรมชาติ สันติภาพและความยุติธรรม

มโนทัศน์การพัฒนาอย่างยั่งยืนสมัยใหม่ส่วนใหญ่รับมาจากรายงานบรุนด์ท์แลนด์ ค.ศ. 1987 แต่ยังมีรากในความคิดก่อนหน้านั้นเกี่ยวกับการจัดการป่าอย่างยั่งยืนและความกังวลเรื่องสิ่งแวดล้อม ในคริสต์ศตวรรษที่ 20 เมื่อการพัฒนามโนทัศน์การพัฒนาอย่างยั่งยืนดำเนินไป มันได้เลื่อนความมุ่งสนใจต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการปกป้องสิ่งแวดล้อมสำหรับชนรุ่นหลังมากขึ้น ๆ เศรษฐกิจสมัยใหม่กำลังต่อสู้เพื่อประนีประนอมระหว่างการพัฒนาทางเศรษฐกิจอย่างทะเยอทะยานและข้อผูกมัดในการสงวนทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศ ซึ่งปกติทั้งสองประเด็นนี้มักมองว่ามีสภาพขัดแย้งกัน

มโนทัศน์การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นเรื่องที่ถูกวิจารณ์มาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน รวมทั้งปัญหาว่าการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้นจะให้อะไรยั่งยืน มีการให้เหตุผลว่าการใช้ทรัพยากรธรรมชาติแบบใช้แล้วหมดไปอย่างยั่งยืนไม่มีอยู่จริง เพราะการสำรวจขุดเจาะใด ๆ สุดท้ายจะทำให้ปริมาณที่มีอยู่จำกัดในโลกหมดไปอยู่ดี เมื่อใช้ทัศนคตินี้แล้วทำให้การปฏิบัติอุตสาหกรรมทั้งหมดไม่ยั่งยืนตามไปด้วย [1]:20f[2]:61–67[3]:22f มีการให้เหตุผลว่าความหมายของมโนทัศน์ดังกล่าวถูกฉวยโอกาสขยายจาก

"การจัดการอนุรักษ์" มาสู่การพัฒนาเศรษฐกิจ และรายงานบูรณดท์ลันด์ส่งเสริมยุทธศาสตร์ธุรกิจแบบเดิม ๆ สำหรับการพัฒนาโลก โดยแนบมโนทัศน์ที่กำกวมและไม่มีแก่นสารไปด้วยเพื่อใช้เป็นการประชาสัมพันธ์

Viabile - ปฏิบัติได้ : สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ก่อให้เกิดผลเชิงบวกทั้งต่อเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม

Bearable - รับได้ : สภาพแวดล้อมเกิดสมดุล โดยใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสมและธรรมชาติสามารถแบกรับได้ ส่วนในด้านสังคม มีการพัฒนาในเชิงบวกด้านสิทธิเสรีภาพและโอกาสของเด็ก สตรี และผู้ด้อยโอกาสอื่นๆ และเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ชุมชนยอมรับ

Equitable - ยุติธรรม : การพัฒนาก่อให้เกิดความเท่าเทียมทางด้านเศรษฐกิจและโอกาสของทุกคนในสังคม

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ภัทรพล ใจเย็น ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ในภาคเหนือตอนบน” ผลการวิจัยพบว่า จากการศึกษารูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบนโดยการสัมภาษณ์ จากผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน ประชาชนในเขตภาคเหนือพบตามลำดับดังต่อไปนี้

๑) รูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน การสร้างงานสร้างอาชีพเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้ มีความยั่งยืนรวมทั้งจัดระบบสวัสดิการให้กับทุกคนในชุมชน” โดยมีรูปการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในการแก้ปัญหาความยากจน ประกอบด้วย ๔ รูปแบบที่ ๑. การลดราย ๒. จ่ายเพิ่มรายได้ ๓. การเสริมสร้างศักยภาพกลุ่มเศรษฐกิจชุมชน ๔. การบริหารจัดการเศรษฐกิจชุมชน

๒. แนวทางของประชาชนในการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๑) ด้านบุคคล พบว่า กรรมการและสมาชิกกลุ่มต้องการศึกษาอบรมและดูงานด้านการบริหารจัดการ เพื่อให้มีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ ๒) ด้านงบประมาณ พบว่า มีความต้องการเงินทุนหมุนเวียนสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจาก หน่วยงานภาครัฐและเอกชนและต้องการให้มีการระดมทุนภายในกลุ่มเพื่อเป็นทุนสำรองและให้เกิดสภาพคล่องในการบริหารจัดการ ๓) ด้านวัสดุอุปกรณ์สถานที่พบว่า มีความต้องการวัสดุ อุปกรณ์ที่มีมาตรฐานและมีจำนวนเพียงพอ ต่อความต้องการของสมาชิกภายในกลุ่ม ให้ใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ๔) ด้านการบริหารจัดการพบว่า กรรมการและสมาชิกกลุ่มมีความต้องการอบรมการบริหารจัดการ ด้านการผลิต การตลาด การบรรจุหีบห่อ และการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ ๕) ด้านการมีส่วนร่วม พบว่า กรรมการและสมาชิกมีความ ต้องการอบรมพัฒนาการทำงานเป็นทีมและเทคนิคการทำงานต่างๆ เพื่อให้ผลงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๓) ผลศึกษาปัญหาและอุปสรรครูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือตอนบน ๑) ด้านบุคคล พบว่า สมาชิกกลุ่มบางคนไม่ให้ความร่วมมือในการผลิตและการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเนื่องจากสมาชิกยังไม่เห็นประโยชน์ของการรวมกลุ่ม ๒)

ด้านงบประมาณ พบว่า ขาดเงินทุนหมุนเวียน ซึ่งสาเหตุมาจากต้องซื้อวัตถุดิบจากภายนอก และต้องจ่ายค่าวัตถุดิบและแรงงานด้วยเงินสด ๓) ด้านวัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ พบว่า กลุ่มทอผ้าต้องนำวัตถุดิบเข้าจากภายนอกและมีราคาสูงไม่สามารถ ควบคุมคุณภาพวัตถุดิบได้ ๔) ด้านการบริหารจัดการ การบริหารการเงินและบัญชี พบว่า สมาชิกส่วนใหญ่ไม่ชอบสร้างนิสัยบริหารการเงินและทำบัญชี แสดงรายการรับรายจ่ายเพื่อเป็นข้อมูลสำหรับแสดงต้นทุนที่แท้จริง ๕) ด้านการมีส่วนร่วม พบว่า คณะกรรมการสมาชิกขาดการมีส่วนร่วมการทำงานเป็นทีมและเทคนิคในการทำงานร่วมกัน^{๖๐}

นาวิณ ปัญญาหาญ ได้ทำการวิจัยเรื่อง สุนทรียศาสตร์เชิงพุทธในผ้าทอเมืองน่าน ผลการวิจัยพบว่า ความงามในพุทธศาสนาถือว่าความงามแห่งศีล สมาธิปัญญา เป็นความงามสูงสุด ถ้าหากการใช้ศิลปะมาส่งเสริมในเรื่องความงามดังกล่าวใดคนใดตระหนักถึงความจริงในศาสนาและอุดมคติแห่งตน ตลอดจนถึงสรรพสิ่งที่ไม่เที่ยงแท้การตระหนักถึงความจริงที่แท้จริง การทอผาภายใต้วัฒนธรรมพุทธศาสนาแบบพื้นบ้านเมืองน่าน มีจุดมุ่งหมายเพื่อถ่ายทอดประสบการณ์สุนทรียะประสบการณ์สุนทรียะนี้หากเป็นประสบการณ์สุนทรียะทางศาสนา แล้วความศรัทธาจะเป็นพื้นฐานในการสร้างสรรค์ลวดลายผ้าอีกด้วย โดยเฉพาะความศรัทธาใน หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เช่นคำสอนที่เกี่ยวกับมนุษย์เทพเทวดา นรกสวรรค์และชีวิตหลัง ตายหรือแม้กระทั่งเรื่องวิญญาน ความเชื่อเหล่านี้สามารถส่งเสริมประสบการณ์สุนทรียะ แล้วถ่ายทอดความรู้สึกนั้นเป็นสัญลักษณ์ เป็นลวดลายลงบนผืนผ้าได้อย่างสร้างสรรค์ตามจินตนาการ ของผู้ทอผ้า เป็นกิจกรรมที่ควบคุมทะเลาะเพื่อบรรลุการแสดงออกซึ่งอารมณ์แห่งความงาม ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นจุดมุ่งหมายและสร้างเสริมพอกพูนให้เนื้อแท้ของชีวิตมีเรื่องราว สีสัน ให้เกิดคุณค่าแกรงกายและจิตใจ เป็นคุณค่าที่เกิดจากวิถีคิดปัญญา ไม่ใช่ภาวะตัณหาจากรูปภายนอกแต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งเป็นหลักการที่ดีตามแนวทางศาสนาได้ด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้การทอผ้าของผู้หญิงเมืองน่าน ยังได้แสดงให้เห็นถึงบริบทต่างๆเชิงประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมไทลื้อ ไทยวน และไทลาว ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญต่อแผนพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนเพื่อการอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ตกทอดมา แต่บรรพบุรุษถือได้ว่าเป็นทรัพยากรอันมีคุณค่ายิ่ง แต่กระแสโลกาภิวัตน์แบบสมัยใหม่ นับวันจะพามรดกเหล่านี้เลือนรางหายไป คุณค่าจะกลายเป็นเรื่องราคาแต่ประการเดียวในที่สุดการแสวงหาเป้าหมายที่ดีงามในชีวิตมนุษย์ที่ควรพึงประสงค์บางอย่างก็จะลบลบหมด^{๖๑}

กัญญกานต์ เมืองสนธิ์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาการตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองสำหรับนักท่องเที่ยวที่มายังศูนย์การค้าชุมชนในแนวเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก – ตะวันตก การศึกษาคั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสำรวจและวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบัน ผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองภายในศูนย์การค้าชุมชนในแนวเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก -

^{๖๐} ภัทพล ใจเย็น, รูปแบบการดำเนินงานของเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ในภาคเหนือตอนบน, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

^{๖๑} นาวิณ ปัญญาหาญ, สุนทรียศาสตร์เชิงพุทธในผ้าทอเมืองน่าน, วิทยานิพนธ์, ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๑.

ตะวันตก เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองของนักท่องเที่ยว และเพื่อเสนอแผนพัฒนาการตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองสำหรับนักท่องเที่ยวที่มายังศูนย์การค้าชุมชน ในแนวเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก ในการวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การพัฒนาการตลาดการท่องเที่ยว พฤติกรรมการซื้อของนักท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมือง ศูนย์การค้าชุมชน และแนวเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก วิธีดำเนินการวิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ ร่วมกับการวิจัยเชิงปริมาณ โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น ๔ กลุ่ม ได้แก่ หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน ๕ คน ผู้ประกอบการ จำนวน ๕ คน กลุ่มผู้ผลิตผ้าทอพื้นเมือง จำนวน ๓ คน และนักท่องเที่ยวที่มายังศูนย์การค้าชุมชนในแนวเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก จำนวน ๔๐๐ คนโดยใช้เครื่องมือในการวิจัย ๒ ลักษณะคือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสอบถาม ศูนย์การค้าชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวแนวใหม่ที่กำลังเติบโตในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือผ้าทอพื้นเมืองอีสานมีความเป็นเอกลักษณ์ ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น มีผู้ประกอบการกลุ่มหนึ่ง que เห็นถึงความสำคัญของผ้าทอพื้นเมืองโดยการนำมาแปรรูปเพื่อจัดจำหน่าย ภายใต้ในศูนย์การค้าชุมชนผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อยู่ในช่วงวัยผู้ใหญ่ สถานภาพโสด ภูมิลำเนาอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีอาชีพนักเรียน/นักศึกษา และพนักงานบริษัทเอกชน รายได้ ๑๕,๐๐๐ -๒๒,๕๐๐ บาท จากผลการศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้จัดทำแผนพัฒนาการตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองสำหรับนักท่องเที่ยว ด้านผลิตภัณฑ์คือความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ด้านราคาคือราคาเหมาะสมกับคุณภาพ ด้านช่องทางการจัดจำหน่ายคือการจัดวางสินค้าเป็นสัดส่วน และด้านการส่งเสริมการตลาด คือการออกร้านในงานจัดแสดงสินค้า^{๒๒}

รศ.ภาพร บุญเรือง ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนากลยุทธ์การตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองลาวครั้งของกลุ่มแม่บ้านพุน้ำร้อน ตำบลด่านช้าง อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการศึกษาวิจัยพบว่า

๑. สภาพการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองลาวครั้งของกลุ่มแม่บ้านพุน้ำร้อน พบว่า ระดับความคิดเห็นสภาพการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองลาวครั้งของกลุ่มแม่บ้านพุน้ำร้อน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = ๒.๙๕) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ได้รับการถ่ายทอดการทอผ้าจากบรรพบุรุษ ระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = ๓.๘๗) รองลงมา คือ กลุ่มแม่บ้าน พุน้ำร้อนมีความพึงพอใจต่อรายได้ที่ได้รับจากการทอผ้า ระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = ๓.๕๘) และค่าเฉลี่ย น้อยที่สุด คือ ได้รับการถ่ายทอดการทอผ้าจากหน่วยงานราชการที่ส่งเสริม (ค่าเฉลี่ย = ๒.๖๘)

๒. สภาพการตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองลาวครั้งของกลุ่มแม่บ้านพุน้ำร้อน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = ๓.๓๘) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ

^{๒๒} กัญญกานต์ เมืองสนธิ์, การพัฒนาการตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองสำหรับนักท่องเที่ยวที่มายังศูนย์การค้าชุมชนในแนวเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก, วิทยานิพนธ์ ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๗.

ในช่วงเทศกาลท่องเที่ยวผลิตภัณฑ์ผ้าทอทุกชนิดจะขายได้มากขึ้น ระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = ๔.๐๓) รองลงมา คือ ส่วนมากลูกค้าที่ซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าทอจากชื่อเสียงของวัดพุน้ำร้อน ระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = ๓.๙๐) และค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ลูกค้าที่ซื้อผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่เป็นประชาชนในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี ระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = ๒.๖๘)

๓. เพื่อพัฒนากลยุทธ์การตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองลาวครั้งของกลุ่มแม่บ้านพุน้ำร้อน อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนากลยุทธ์การตลาด ผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองลาวครั้งของกลุ่มแม่บ้านพุน้ำร้อนกับการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าทอ พื้นเมืองลาวครั้งของลูกค้า ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าความสัมพันธ์ระดับสูงสุด คือ ด้านการกำหนดราคามีความสัมพันธ์เชิงบวกกับ การตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองลาวครั้งของลูกค้าระดับปานกลาง รองลงมา คือ ด้านการส่งเสริมการตลาดมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมือง ลาวครั้งของลูกค้าระดับปานกลาง และด้านที่มีค่าความสัมพันธ์ระดับต่ำสุด คือ ด้านช่องทางการตลาดมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองลาวครั้ง ของลูกค้าระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕^{๖๓}

พระครูปริยัติวิสุทธิคุณ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การใช้หลักพุทธศาสนาในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนพึ่งตนเองลุ่มน้ำมูล อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์” ผลการวิจัยโดยอาศัยกลุ่มประชากรด้านบุคคล ด้านเอกสารและการลงไปศึกษาเก็บข้อมูลภาคสนาม พบว่า ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ การใช้หลักพุทธศาสนาในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนพึ่งตนเองลุ่มน้ำมูล อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ประยุกต์ใช้ตามหลักวิสาหกิจชุมชน ๕ ด้านได้แก่ ด้านการบริหารจัดการกลุ่มส่วนใหญ่ใช้หลักสัปปุริสธรรม หลักพรหมวิหารธรรมและหลักอปริหานิยธรรม ด้านการบริหารจัดการด้านหลักพรหมวิหารธรรม หลักฆราวาสธรรม และหลักทิวฐธรรมมิกัตถะ ด้านการบริหารจัดการด้านผลิตและงานสนับสนุนการผลิตส่วนใหญ่ใช้หลักสัปปุริสธรรม หลักพรหมวิหารธรรมและหลัก ทิวฐธรรมมิกัตถะ ด้านการบริหารจัดการด้านหลักสัปปุริสธรรม หลักปาปณิกธรรม หลักโภควิภาค หลักทิวฐธรรมมิกัตถะและหลักคิหิสุข และด้านการปรับปรุงและพัฒนาธุรกิจชุมชนหลักปาปณิกธรรมหลักทิวฐธรรมมิกัตถะ วิธีการใช้หลักพุทธศาสนาในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนพึ่งตนเองลุ่มน้ำมูล อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ พบว่าโดยส่วนใหญ่ประยุกต์ถ่วงกรองหลักพุทธศาสนาให้สอดคล้องอยู่ในกระบวนการของกิจกรรมวิสาหกิจชุมชน ทั้ง ๕ ประการ คือ การบริหารจัดการกลุ่มการบริหารจัดการด้านการบริหารจัดการด้านการผลิตและงานสนับสนุนการผลิต การบริหารจัดการ และการปรับปรุงและพัฒนาธุรกิจชุมชนวิธีใช้หลักพุทธศาสนาอีกประการคือผู้นำกลุ่มปลูกฝังคุณธรรมให้เกิดมีในใจสมาชิกภาพ ผลการใช้หลักพุทธศาสนาในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนพึ่งตนเองลุ่มน้ำมูล อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ พบว่า ด้านการบริหารจัดการสามัคคี มีความซื่อสัตย์ เกิดความไว้วางใจ มีการปฏิบัติงานอย่างทุ่มเท เสียสละ จริงจัง มีเป้าหมาย ด้านการบริหารจัดการ ทำให้ลูกค้าและสมาชิกของกลุ่มเชื่อมั่น ให้ความไว้วางใจ ด้านการบริหารจัดการด้านการผลิตและงานสนับสนุนการผลิต ทำให้มีความ

^{๖๓} รัชฎาพร บุญเรือง, การพัฒนากลยุทธ์การตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองลาวครั้งของกลุ่มแม่บ้านพุน้ำร้อน ตำบลด่านช้าง อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ๒๕๖๑.

ขยันหมั่นเพียร อดทนต่อความยากลำบาก ฉลาดรอบรู้ เสียสละ มีมุมมองที่กว้างขวาง ด้านการบริหารจัดการด้านการเงิน ทำให้มีความซื่อสัตย์สุจริต มีสำนึก เทียงธรรม เกิดความไว้วางใจกัน รู้จักจำแนกแยกแยะ มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล ตรงไปตรงมา มั่นคง และมีความสุข และด้านการปรับปรุงและพัฒนาธุรกิจชุมชนทุกด้าน ทำให้สมาชิกเกิดความคิดอ่าน เพิ่มมุมมอง รู้จักจำแนกแยกแยะ ไม่ขัดแย้งแบบทำลาย เชื่อมโยงเครือข่าย มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลต่อเพื่อนมนุษย์ ทั้งหมดส่งผลเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนคือ ความเข้มแข็งมั่นคงของวิสาหกิจชุมชนสามารถพึ่งตัวเองได้^{๖๔}

สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความเข้มแข็งกรณีดอกไม้ประดิษฐ์จากใบยางพารา” ผลการศึกษาพบว่า ระดับศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนหรือ ระดับความเข้มแข็งอยู่ในระดับดีแต่เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน ระดับศักยภาพที่อยู่ในระดับดีมี ๓ ด้านคือด้านทิศทางของวิสาหกิจชุมชน ด้านการบริหารตลาด และด้านการบริหารสมาชิก ส่วนที่เหลืออีก ๔ ด้านคือ การวางแผนดำเนินงาน การจัดการสินค้าและบริการด้านจัดการความรู้และข้อมูลข่าวสารและด้านผลลัพธ์การดำเนินงานสำหรับศักยภาพอยู่ในเกณฑ์ระดับปานกลาง ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนา วิสาหกิจชุมชนสู่ความเข้มแข็งมี ๒ ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติคือ การมีส่วนร่วมของสมาชิก และชุมชนได้รับผลประโยชน์สวนปัญหาและอุปสรรคได้แก่การผลิตมีวัตถุดิบไม่เพียงพอในบางช่วงของทางการตลาดมีน้อยขาดข้อมูลด้านการตลาด และระดับศักยภาพบางด้านอยู่ในระดับต่ำ ดังนั้น วิสาหกิจชุมชนควรใช้วัตถุดิบอย่างอื่นผลิตทดแทนใบยางพาราในช่วงที่ขาดแคลน และตรวจสอบสภาพวัตถุดิบคือใบยางไม่ควรนำไปใช้งานอเนกมาใช้ในการผลิต สวนด้านการตลาดควรมีการฝึกอบรมสมาชิกกลุ่มเพื่อพัฒนาทักษะและรูปแบบใหม่ๆ อย่างสม่ำเสมอเพิ่มช่องทางการจำหน่ายให้มากขึ้น ภาครัฐควรจัดหาสถานที่หนึ่ นอนในการจำหน่ายสินค้า รวมทั้งพัฒนาระดับศักยภาพที่เป็นข้อด้อยให้มีระดับดีขึ้น โดยการวางแผนการดำเนินงานและพัฒนาความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ให้ต่างจากผู้ผลิตรายอื่น^{๖๕}

จรัส ดวงสุวรรณ และภัตสร ดวงสุวรรณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิจัยและพัฒนาระบบการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างเป็นระบบและยั่งยืน : การศึกษาการพื้นที่ภาพบนกระดองปู หมู่บ้านสาขลา ตำบลนาเกลือ อำเภอสุมทรีบุรีรัมย์ จังหวัดสุรินทร์” บริษัทที่ศึกษาครั้งนี้ คือ หมู่บ้านสาขลา ปัจจุบันตั้งอยู่เขตตำบลนาเกลือ อำเภอสุมทรีบุรีรัมย์ มีเนื้อที่ประมาณ ๓๒ ตารางกิโลเมตร การเดินทางไปหมู่บ้านสาขลา หรือตำบลนาเกลือสามารถเดินทางได้โดยทางรถยนต์ เพราะมีถนนคอนกรีตเข้าถึงตำบลนาเกลือได้ การเดินทางระหว่างบ้านสาขลาและอำเภอสุมทรีบุรีรัมย์จะมีรถตู้ รถสองแถววิ่งประจำทาง และมีรถรับส่งนักเรียนไปเรียนตามโรงเรียนที่มีชื่อเสียงต่างๆ นอกชุมชน หมู่บ้านสาขลาเป็นหมู่บ้านของชาวประมงที่ยังมีวิถีชีวิตแบบเดิมในการทำประมงชายฝั่ง ชุมชนบ้านสาขลาประกอบด้วยหมู่ที่ ๑-๘ แต่ละหมู่บ้านมี

^{๖๔} พระครูปริยัติวิสุทธิคุณ และคณะ, การใช้หลักพุทธศาสนาในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนพึ่งตนเอง ลุ่มแม่น้ำมูล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสุรินทร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

^{๖๕} สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร, การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความเข้มแข็งกรณีดอกไม้ประดิษฐ์จากใบยางพารา, (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, ๒๕๕๑), หน้า ๑

ประมาณ ๒๕๐ คริวเรือนและมีประชากรประมาณ ๒,๐๐๐ คน น้ำบริโภคใช้น้ำจากโครงการประปาชนบท ในชุมชนมีโรงเรียนที่เปิดสอนระดับชั้นอนุบาลและประถมศึกษา คือ โรงเรียนชุมชนวัดสาขลา และมีโรงเรียนที่เปิดสอนระดับมัธยมศึกษา คือ โรงเรียนสุทธิราอุปถัมภ์ ซึ่งเป็นโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มีสถานีอนามัยประจำหมู่บ้านและสถานีตำรวจ คนในชุมชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ^{๖๖}

แสน กิรินวนันท์ และวรวุฒิ โรมรัตนพันธ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเข้มแข็งของสวัสดิการชุมชนบนอัตลักษณ์ความเป็นเงินกรณีศึกษาชุมชนโป้เป้” ผลการวิจัยพบว่าชาวเงินภายในชุมชนโป้เป้ได้อาศัยอัตลักษณ์ ๓ อัตลักษณ์ ได้แก่ อัตลักษณ์ความเป็นเงิน ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่เหมือนกันของชาวจีนทั้งชาติได้แก่ รูปแบบวันสำคัญอย่างวันตรุษจีน สารทจีน เป็นต้น ประเพณีสำคัญเช่นงานแต่งงาน งานศพ (กงเต็ก) เป็นต้น หรืออัตลักษณ์ของชาวจีนแต่จิว ซึ่งชาวจีนภายในชุมชนโป้เป้เกือบทั้งหมด ล้วนเป็นผู้ที่อพยพมาจากพื้นที่บริเวณชวเถาหรือบริเวณใกล้เคียง ล้วนพูดภาษาแต้จิ๋วทั้งสิ้น ฉะนั้นชาวจีนภายในโป้เป้จึงล้วนพูดภาษาแต้จิ๋วทั้งสิ้น โดยอัตลักษณ์สำคัญของชาวจีนแต่จิว เช่น รักษารักษาขาย การเคารพศาลเจ้าปึงเถ่ากง เป็นต้น ส่วนอัตลักษณ์การผสมกลมกลืนระหว่างไทยและจีน เนื่องจากชาวจีนโป้เป้ส่วนใหญ่พอก้าวเข้ามาอาศัยยังไทยเป็นเวลานาน ผนวกกับการที่ชุมชนโป้เป้เป็นพื้นที่เช่าของวัดบรมนิวาส ด้วยความกตัญญูของชาวจีนโป้เป้ต่อประเทศไทยและวัดบรมนิวาส จึงได้บูรณาการอัตลักษณ์ของชาวไทยและชาวจีนเข้าระหว่างกัน กลายเป็นอัตลักษณ์ไทยและจีนในที่สุด นอกจากนี้ชาวจีนโป้เป้ได้อาศัยอัตลักษณ์ความเป็นเงินเช่นการรวมกลุ่ม เครือข่ายหรือระบบศาลเจ้า เป็นต้น สร้างระบบสวัสดิการชุมชนผ่านระบบศาลเจ้าและสมาคม จนเกิดรูปแบบสวัสดิการชุมชนที่ต้องสมทบและไม่ต้องสมทบขึ้นในที่สุด^{๖๗}

อินท์ชลิตา วัชรจิระโชติ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบการจัดการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตผ้าไหม อำเภอบ้านเขว้า และกลุ่มผลิตผ้าไหม อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ” ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิง ๑๐๐% ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุตั้งแต่ ๕๐ ปีขึ้นไปประกอบอาชีพ การเกษตรและมีการศึกษาในระดับประถมศึกษา มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมากกว่า ๒๑,๐๐๐ บาท และพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นสมาชิกของกลุ่มทอผ้า ๘-๑๐ ปี โดยจำหน่ายสินค้าเฉพาะในประเทศ ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างจากอำเภอบ้านเขว้ามีการจัดการวิสาหกิจชุมชนในภาพรวมในระดับปานกลาง แต่กลุ่มตัวอย่างจากอำเภอกอนสวรรค์ มีการจัดการวิสาหกิจชุมชน ในภาพรวมในระดับน้อย ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า การจัดการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตผ้าไหมของสองอำเภอ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕^{๖๘}

^{๖๖} จำรัส ด้วงสุวรรณ และภัสสร ด้วงสุวรรณ, “การวิจัยและพัฒนาระบบการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างเป็นระบบและยั่งยืน : การศึกษาการพื้นที่ภาพบนกระดองปู หมู่บ้านสาขลา ตำบลนาเกลือ อำเภอยะหมื่นพระเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ”, วารสารเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการและงานวิจัย, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - ธันวาคม ๒๕๔๙)

^{๖๗} แสน กิรินวนันท์ และวรวุฒิ โรมรัตนพันธ์, “ความเข้มแข็งของสวัสดิการชุมชนบนอัตลักษณ์ความเป็นเงินกรณีศึกษาชุมชนโป้เป้”, วารสารการเมืองการปกครอง, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (มีนาคม - สิงหาคม ๒๕๕๘) : ๕๗

^{๖๘} อินท์ชลิตา วัชรจิระโชติ, “การศึกษาเปรียบเทียบการจัดการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตผ้าไหม อำเภอบ้านเขว้า และกลุ่มผลิตผ้าไหม อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ”, วารสารวิชาการบริหารธุรกิจ สถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย (สสอท.), ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๕๖) : ๔๖

ไพศาล มุ่งสมัคร และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการที่ประสบผลสำเร็จของกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ผลิตภัณฑ์สมุนไพร กลุ่มจังหวัดนครชัยบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ๑) ภาพรวมความสำเร็จในการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพรทั้ง ๘ ด้านอยู่ในระดับสูง เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ด้านต่างๆ ได้แก่ด้านการจัดซื้อ/การผลิตด้านการปฏิบัติการด้านการจัดส่งสินค้าด้านการตลาดและการขายด้านการบัญชี/การเงินด้านการจัดการทุนชุมชน ด้านข่าวสาร/การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์๒) มี๑๗ตัวแปรเป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จในการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน (ค่าคะแนนองค์ประกอบ ๐.๒๐๓-๐.๕๑๐) ที่สำคัญ ๓ อันดับแรก ได้แก่ การสร้างระบบการติดต่อสื่อสาร การผลิตสำรองเผื่อไว้ในช่วงฤดูกาลที่ขาดวัตถุดิบ และ การประสานงานเพื่อให้กลุ่ม/เครือข่ายบรรลุเป้าหมาย และ ๓) รูปแบบการจัดการที่ประสบผลสำเร็จประกอบด้วย ๔ ด้านสำคัญดังนี้ ๓.๑) ด้านการเงิน ก) เน้นการประเมินการบริหาร ข) เน้นการจัดหาแหล่งทุนภายนอก และค) เน้นความร่วมมือกำหนดระบบสวัสดิการกลุ่ม ๓.๒) ด้านผู้รับบริการ เน้นความพึงพอใจของสมาชิกเครือข่ายเกี่ยวกับระบบประสานงานเพื่อให้เครือข่ายบรรลุเป้าหมาย ๓.๓) ด้านกระบวนการบริหารจัดการภายใน ก) เน้นการให้บริการเกี่ยวกับระบบบัญชีที่เป็นมาตรฐาน ข) เน้นการสร้างเครือข่ายการสร้างระบบติดต่อสื่อสาร และ ค) เน้นประสิทธิภาพผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับ การกำหนดคุณสมบัติของวัตถุดิบ และการผลิตสำรองเผื่อฤดูกาลขาดวัตถุดิบ และ ๓.๔) ด้านการเรียนรู้และพัฒนา ก) เน้นองค์ความรู้เกี่ยวกับ เกณฑ์การเลือก/ตรวจสอบผู้ค้า การแบ่งปันแรงงานการตรวจสอบความต้องการซื้อวัตถุดิบ ข้อมูลผู้ค้าวัตถุดิบ วัสดุอุปกรณ์เกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่ม และ การร่วมปฏิบัติตามกฎหมายแรงงาน และ ข) เน้นฝึกทักษะเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะให้กับสมาชิกเครือข่าย^{๒๙}

ณัฐพร ดอกบุญนาค และฐาปกรณ์ ทองคำนุช ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวกรณีศึกษาชุมชนในตลาดร้อยปีสามชุกอำเภอสามชูก จังหวัดสุพรรณบุรี” ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดการด้านการท่องเที่ยวในคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวในระดับมาก โดยเฉพาะในด้านของการจัดการด้านสถานที่ ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทั้งในด้านวางแผน การประชุมนโยบายหรือแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ด้านของสิ่งอำนวยความสะดวกนั้นชุมชนจะมีส่วนแค่การแสดงความคิดเห็นว่าดีหรือไม่ ต้องการหรือไม่ต้องการ แต่ไม่ได้เข้ามาส่วนในการวางแผนคิดนโยบาย หรือการจัดการมากแต่อย่างใด และด้านบุคลากร ประชาชนหรือคนในชุมชนนั้น มีส่วนร่วมมากแต่ในส่วนของการจัดการด้านกฎเกณฑ์ทางการท่องเที่ยวในตลาดร้อยปีสามชุกนั้น คนในชุมชนมีส่วนร่วมลดลงหากเทียบกับด้านอื่น ๆ เนื่องจากปัจจุบันกฎเกณฑ์ต่าง ๆ คือกฎที่ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมา ไม่ได้มีการวางกฎเกณฑ์ที่ตายตัวข้อเสนอแนะ๑. ส่งเสริมคนรุ่นใหม่ให้เข้ามามีบทบาทในการจัดการการท่องเที่ยวให้มากขึ้น๒. ส่งเสริมให้คนในชุมชนคิดถึงส่วนรวมมากกว่าผลทางธุรกิจมากขึ้น๓. ภาครัฐเข้ามามีบทบาทหรือส่งเสริม

^{๒๙}ไพศาล มุ่งสมัคร และคณะ, “รูปแบบการจัดการที่ประสบผลสำเร็จของกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ผลิตภัณฑ์สมุนไพร กลุ่มจังหวัดนครชัยบุรี”, วารสารสมาคมนักวิจัย, ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๕๖) : ๑๑๕

ช่วยเหลือให้มากขึ้น เนื่องจากปัจจุบันผู้ที่จะสืบทอดหรือดูแลพื้นที่ลดน้อยลง๔. ส่งเสริมให้คนในชุมชนตระหนักและเข้าใจถึงการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมากขึ้น^{๗๐}

ทวี วัชระเกียรติศักดิ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพ ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลพลสงคราม อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา” งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัย คือ ศึกษาบริบทเชิงพื้นที่ในการดำเนินงานและการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบล แนวทางและการดำเนินการส่งเสริมการสร้าง ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพ และผลการดำเนินการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลพลสงคราม อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา โดยการมีส่วนร่วมของภาคการวิจัยและพัฒนาทั้งภายในและภายนอกชุมชน ด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกลุ่มเป้าหมาย คือ คณาจารย์และนักศึกษา บุคลากรองค์กรปกครองท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และสมาชิกกลุ่มอาชีพในชุมชน เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสังเกตแบบมีและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก บันทึกการปฏิบัติงาน และการเรียนรู้ นำมาวิเคราะห์ข้อมูลสรุปอุปนิสัยและวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า บริบทเชิงพื้นที่ในการดำเนินงานและการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนทั้งองค์การบริหารส่วนตำบล และชุมชน มีความพร้อมต่อการพัฒนา แนวทางและการดำเนินการส่งเสริมการสร้าง ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพ จะต้องสร้างจากภายใน ภายนอก และทั้งภายในและภายนอกชุมชน ตามปัจจัยแห่งความสำเร็จ คือ ความรู้ การยอมรับ ศักดิ์ศรีที่เท่าเทียมของภาคีสมาชิก และการมีชุมชนเป้าหมายเป็นศูนย์กลางของการสร้างความเข้มแข็งโดยที่ผลการดำเนินการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพเชิงรูปธรรมได้ทำให้มีการพัฒนา จัดตั้ง ดำเนินงาน และขับเคลื่อนการจัดการจัดหาทุนของกลุ่มอาชีพในทั้ง ๑๕ หมู่บ้านตามความเหมาะสมและการตัดสินใจของแต่ละชุมชน^{๗๑}

สุกัญญา อธิปอนันต์ และคณะ กลยุทธ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง” ผลการวิจัยพบว่า ๑) บริบทชุมชนและสถานการณ์วิสาหกิจชุมชน คนในชุมชนประกอบอาชีพเกษตรเป็นหลัก แรกเริ่มเป็นกลุ่มอาชีพหรือกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร รวมกลุ่มกันเพื่อรับการสนับสนุนจากภาครัฐ ต่อรอง จัดซื้อปัจจัยการผลิตและขอสนับสนุนเงินทุน มีการรวมตัวแบบหลวมๆ สมาชิกไม่ค่อยมีส่วนร่วม มีเพียงผู้นำและแกนนำดำเนินการเป็นหลัก บางส่วนรวมกลุ่มกันเพื่อหารายได้เสริมและใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ โดยทำกิจกรรมการผลิตและการแปรรูป มีทั้งการดำเนินการร่วมกันและแยกกันทำ เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนและตลาด จัดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนเมื่อปี ๒๕๔๘ และได้รับการประเมินศักยภาพอยู่ในระดับปานกลางถึงดี

^{๗๐} อนุรักษ์ ดอกบุญนาค และฐาปกรณ ทอคำนุช, “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวกรณีศึกษาชุมชนในตลาดร้อยปีสามชุกอำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี”, รายงานการวิจัย, (กองทุนส่งเสริมการวิจัย, ๒๕๕๖), หน้า บทคัดย่อ

^{๗๑} ทวี วัชระเกียรติศักดิ์, “การสร้าง ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพ ในพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบลพลสงคราม อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา”, วารสารวิชาการบริหารธุรกิจ สมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๕๙) : ๔๓

๒) กระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองที่เหมาะสม แบ่งเป็น (๑) ด้านการพัฒนาการบริหารจัดการองค์กร ได้แก่ การทบทวนและปรับปรุงโครงสร้างองค์กร บทบาทหน้าที่ ภาวะเบียบข้อตกลงร่วม การจัดระบบข้อมูล การทำบัญชี การพัฒนาผู้นำและสมาชิกการพัฒนาการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม การสร้างคนรุ่นใหม่ การประชุมพบปะอย่างต่อเนื่อง (๒) ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์/กิจกรรม ได้แก่ การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลด้านการผลิต จัดทำแผนพัฒนาการผลิตให้สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่และความต้องการตลาด ค้นหาผู้รู้ รวบรวมภูมิปัญญา องค์ความรู้ พัฒนาระบบการผลิตและแปรรูปเพื่อให้ได้คุณภาพมาตรฐาน ลดต้นทุนการผลิต เพิ่มประสิทธิภาพ และรักษาสิ่งแวดล้อม พัฒนาบรรจุภัณฑ์และจัดระบบควบคุมคุณภาพมาตรฐาน (๓) ด้านการพัฒนาการตลาด ได้แก่ การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลด้านการตลาด จัดทำแผนพัฒนาการตลาดสำรวจตลาด ทดสอบผลิตภัณฑ์ ขยายช่องทางการตลาด ส่งเสริมการขาย สร้างความมั่นใจและประชาสัมพันธ์ (๔) ด้านการพัฒนาเครือข่าย ได้แก่ การศึกษาและจัดทำฐานข้อมูลเครือข่าย จัดทำแผนบูรณาการ กำหนดบทบาท ข้อตกลงร่วม การจัดกระบวนการเรียนรู้ เช่น การจัดเวทีเรียนรู้ ศึกษาดูงาน ทำแปลงเรียนรู้ ทดสอบและพัฒนา วางแผนการผลิตและการตลาด และ ๓) ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง แบ่งเป็น (๑) ปัจจัยภายในกลุ่ม ได้แก่ การมีส่วนร่วม ความเสียสละ สามัคคี ความร่วมมือของสมาชิกและครอบครัว การดำเนินกิจกรรมที่ต่อเนื่อง การควบคุมคุณภาพสินค้า การพัฒนาความรู้/ภูมิปัญญา การพัฒนาผลิตภัณฑ์/กิจกรรมและการตลาด ศักยภาพของผู้นำและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชน (๒) ปัจจัยในชุมชน ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน วัฒนธรรมและประเพณี โครงสร้างประชากรในชุมชน การพัฒนาคนรุ่นใหม่ ทรัพยากรที่มีในชุมชน การจ้างงานในชุมชน/รายได้ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และการมีตลาดชุมชนรองรับ และ (๓) ปัจจัยภายนอกชุมชน ได้แก่ นโยบายรัฐ ระบบเสริมหนุน เครือข่าย กลไกทางการตลาด และการคมนาคม^{๗๒}

ขวัญกมล ดอนขวา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการธุรกิจชุมชนบนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ผลการศึกษาพบว่า การจัดการด้านการผลิต การจัดการด้านทรัพยากรมนุษย์ การจัดการด้านการตลาด และการจัดการการเงินและบัญชี เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการธุรกิจชุมชน ส่วนความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ความรู้ และคุณธรรม เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีค่ามีค่า KMO ค่า Bartlett's Test of Sphericity มีการแจกแจงโดยประมาณแบบ Chi-Square ผ่านเกณฑ์การทดสอบทางสถิติ นอกจากนี้ยังมีค่า Total Initial Eigen values มากกว่า ๑ และสามารถอธิบายความแปรปรวนของข้อมูลได้มากที่สุดถึง ๗๕ % โดยองค์ประกอบทุกตัวมีค่า Factor Loading เข้าใกล้ ๑ ในด้านการประยุกต์ใช้แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีและความมีเหตุผล มีผลกระทบทางตรงต่อการจัดการธุรกิจชุมชนด้านการผลิตมากที่สุด โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ ๐.๔๙๐ และ ๐.๓๑๕ ตามลำดับ นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มอาชีพใช้เงื่อนไขความรู้มาเป็นหลักในการพิจารณาการจัดการธุรกิจชุมชนด้านการผลิต มากกว่าเงื่อนไขคุณธรรม โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ

^{๗๒} สุกัญญา อธิปอนันต์ และคณะ, “กลยุทธ์การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง”, รายงานวิจัย, กรมส่งเสริมการเกษตร, ๒๕๕๐

๐.๕๑๘ และ ๐.๒๘๙ ตามลำดับ กลุ่มอาชีพมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ในระดับสูงมากเพียงใด มีระยะเวลาดำเนินการมายาวนาน และการได้รับการอบรมของสมาชิกในแต่ละกลุ่มอาชีพเกี่ยวกับการจัดการธุรกิจชุมชน จะทำให้สามารถประสบความสำเร็จในการทำธุรกิจของกลุ่มอาชีพเพิ่มขึ้น^{๗๓}

วลีษฐ์พล กุลพรม ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนากระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งตามหลักพุทธธรรมของเทศบาลตำบลต้นธง อำเภอเมืองจังหวัดลำพูน ผลการวิจัยพบว่า บริบทชุมชนเข้มแข็งของประชาชนเทศบาลตำบลต้นธงด้านสภาพสังคมมีการจัดระบบการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียนมีสถานศึกษาในระดับอนุบาล จนถึงระดับอุดมศึกษา ด้านการสาธารณสุขมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล ด้านโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคมมีไฟฟ้านำประปา ถนนสัญญาณจราจร ด้านทรัพยากรธรรมชาติ มีแม่น้ำปิง แม่น้ำกวาง ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม มีภาษาพูดเป็นของตนเอง เรียกว่า คำเมือง และคำยอง และมีแหล่งท่องเที่ยวภายในวัด

การพัฒนาโดยการใช้กระบวนการทางทฤษฎี terms ๑. technology ด้านเทคโนโลยีนั้นนำมาใช้ในการพัฒนาเป็นเรื่องสำคัญที่ภาครัฐต้องนำมาใช้ เพื่อบริการประชาชนเพื่อความสะดวกรวดเร็ว ๒. Economic ด้านเศรษฐกิจ มีความสำคัญยิ่งที่จะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชน เศรษฐกิจดี ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ทำให้ประชาชนกินดี อยู่ดี ประชาชนไม่มีหนี้สิน ชุมชนก็เข้มแข็ง ๓. Resource ด้านทรัพยากรบุคคลถือว่าสำคัญที่สุดต่อการพัฒนาต่าง ๆ ต้องมีการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่องเพื่อประสิทธิภาพด้านการบริหารจัดการ ๔. Mental ด้านจิตใจ ความเข้มแข็งของชุมชนเริ่มต้นที่จิตใจเป็นสำคัญ ถ้าประชาชนมีจิตใจที่อ่อนแอไม่เข้มแข็งก็พ่ายแพ้แก่ปัญหาชีวิต ไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่มีความสลับซับซ้อนได้ ๕. Socio-cultural system ด้านระบบสังคมและวัฒนธรรม ยังคงอนุรักษ์ไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม ให้ความสำคัญกับกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนาทำให้ประชาชนมีศีลธรรม

นอกจากนั้นก็มีการพัฒนากระบวนการสร้างความเข้มแข็งด้วยหลักพุทธธรรม จักร ๔ (ธรรมนำชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ดุลลือนารถไปสู่ที่หมาย หลักจักร ๔ มีการประยุกต์ใช้เพื่อความเข้มแข็งของชุมชน คือ จักร ๔ ได้แก่ ๑.ปฏิรูปเทศบาล (อยู่ในถิ่นที่ดี มีสิ่งแวดล้อมเหมาะสม) ชุมชนตำบลต้นธงถือว่าตั้งอยู่ในถิ่นที่เหมาะสมทั้งด้าน อาณาเขตที่สะดวกสบายด้านการสัญจร เอื้ออำนวยต่อหลาย ๆ ด้าน ๒.สืบปฐพีสุบัสสะ (สมาคมกับสัตบุรุษ) คือการส่งเสริมให้ประชาชนได้มีการเสวนาคบหาบุคคลอื่นที่เป็นคนดีมีกัลยาณมิตร ๓.อัตตสัมมาปณิธิ (ตั้งตนไว้ชอบ, ตั้งจิตคิดมุ่งหมาย นำตนไปถูกทาง) ในตำบลต้นธงดังกล่าวมาแล้วว่ามีโครงการฝึกอบรมธรรมะแก่ประชาชน หลายโครงการ เช่น พระธรรมทูตสัญจร อ.ป.ต.สัญจร พบประชาชนโครงการหมู่บ้านรักษาศีลห้า เป็นต้น ๔.บุพเพกตปุญญตา (ความเป็นผู้ดีทำความดีไว้ก่อนแล้ว, มีพื้นเดิมดี, ได้สร้างสมคุณความดีเตรียมพร้อมไว้แต่ต้น) ถือได้ว่าเป็นการเสริมสร้างคุณความดี จากการประพฤติปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่องนั้น นับได้ว่าเป็น

^{๗๓}ขวัญกมล ดอนขวา, “การจัดการธุรกิจชุมชนบนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”, รายงานการวิจัย, สาขาวิชาเทคโนโลยีการจัดการสำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, ๒๕๕๖

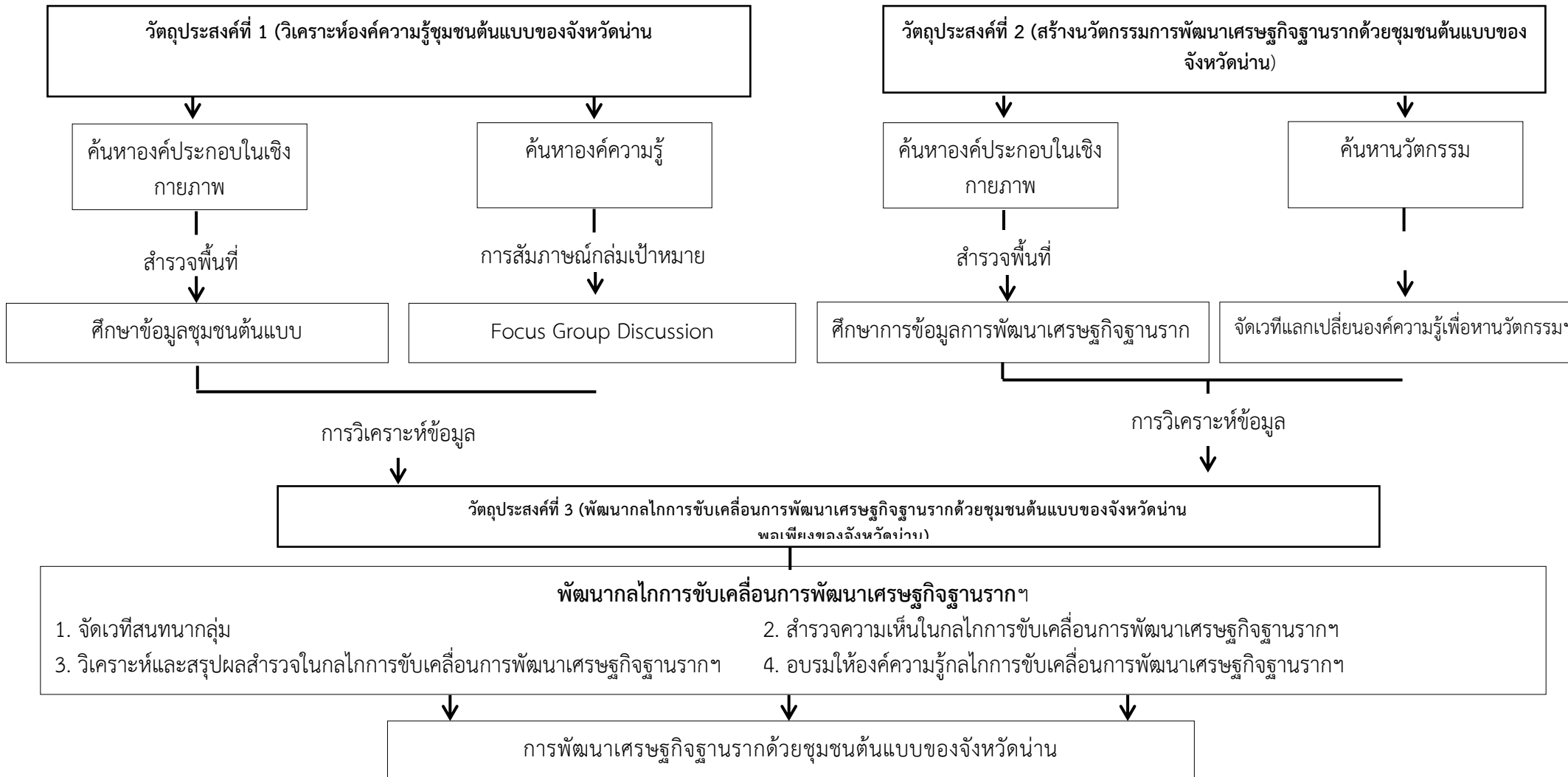
ทุนเดิมของสังคมที่ได้สั่งสมความดีมาก่อน จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้สังคมในตำบลต้นธงมีความเข้มแข็ง
สงบสุข ตามแบบของชุมชน สังคมวิถีพุทธ^{๗๔}

---

^{๗๔} วสิษฐ์พล กุลพรม, การพัฒนากระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งตามหลักพุทธธรรมของ
เทศบาลตำบลต้นธง อำเภอเมืองจังหวัดลำพูน, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน, ๒๕๖๐.

๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้สร้างกรอบแนวคิดที่สำคัญของการศึกษาวิจัย ดังนี้

บทที่ ๓ วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑) เพื่อวิเคราะห์องค์ความรู้ชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน ๒) เพื่อสร้างนวัตกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน ๓) เพื่อพัฒนากลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน มีรายละเอียดดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๖ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย ๓ ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) คณะวิจัยจากวิทยาลัยสงฆ์นครน่านเป็นผู้ออกแบบกระบวนการร่วมกันกำหนดกิจกรรมการวิจัย แล้วดำเนินงานวิจัยตามแผนที่จัดทำไว้ โดยมีคณบดีนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่านให้การสนับสนุนการดำเนินงานวิจัย ซึ่งมีวิธีการดำเนินงานโดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

๑. การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องหนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม ภาพถ่าย เอกสาร แสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ องค์ความรู้ชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน รวมทั้งแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

(๑) ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องทั้งหนังสือ รายงานการวิจัย และเอกสารอื่นๆ เป็นกรอบในการศึกษา

(๒) ทำการศึกษาวิเคราะห์องค์ความรู้ชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

(๓) สรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา ของพงศาวดารน่าน ที่มีบทบาทต่อการสร้างนครรัฐน่าน

๒. การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในภาคสนาม (Field Study) เพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการ องค์ความรู้ชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน จัดกิจกรรม Focus Group Discussion ร่วมกับเกษตรกรจังหวัดน่าน พัฒนาสังคมจังหวัดน่าน โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

(๑) ทำการศึกษาองค์ความรู้ชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่านจากแหล่งข้อมูลพื้นที่การวิจัยทั้ง ๕ แหล่ง

(๒) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ และผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงเกี่ยวกับบริบทและพื้นที่การวิจัย

(๓) ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์แนวคิด หลักการ องค์ความรู้ชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน ในลักษณะของการวิเคราะห์เชิงลึก โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการศึกษาวิจัย

(๔) สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ คือแนวคิด หลักการ ความหลักการ องค์ความรู้ชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน ทั้งนี้เน้นการนำผลการศึกษาวิจัยมาเผยแพร่ให้สาธารณะชนได้รับทราบ

๓. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อนำไปสู่การได้ข้อมูลเชิงลึกและสามารถสร้างนวัตกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน รวมถึงการพัฒนากลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน มีขั้นตอนในการดำเนินงานวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ผู้วิจัยศึกษา การสำรวจและรวบรวมข้อมูลการดำเนินการต่างๆของชุมชนต้นแบบ จากการทบทวนวรรณกรรมและลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อนำมาเป็นหลักในการศึกษาวเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล และสร้างเครื่องมือในการวิจัย

ขั้นตอนที่ ๒ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเอกลักษณ์ของพื้นที่เป้าหมาย จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก การสร้างนวัตกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ตลอดจนการพัฒนากลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

ขั้นตอนที่ ๓ ผู้วิจัยวิเคราะห์องค์ความรู้ชุมชนต้นแบบตามของจังหวัดน่าน จากข้อมูลที่ได้รับทั้งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การลงภาคสนาม การเก็บแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ขั้นตอนที่ ๔ ผู้วิจัยร่วมกับประชาชน องค์ภาครัฐ องค์ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม รวมทั้งวิสาหกิจชุมชนต่างๆ พัฒนากลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบตามจังหวัดน่าน

ขั้นตอนที่ ๕ ผู้วิจัยสรุป อภิปรายผลเพื่อรายงานการวิจัยในรูปแบบวิจัย การเก็บข้อมูลทุกครั้ง ผู้วิจัยได้จัดบันทึกไว้เป็นหลักฐานเพื่อสามารถจดจำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ หรือบางครั้งใช้วิธีการบันทึกเทปในการสัมภาษณ์ สำหรับบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยจะทำการจดบันทึกทันทีที่สังเกตเห็น โดยใช้เวลาในช่วงตอนกลางคืนในการเรียบเรียงข้อมูลที่ได้จากการบันทึกเทป นอกจากนี้ได้ถ่ายรูปภาพบุคคลและสิ่งต่าง ๆ ที่มีผลต่อการทำงาน เพื่อประกอบข้อมูลให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นอีกด้วย

๓.๒ พื้นที่และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่การศึกษาในจังหวัดน่าน โดยมีพื้นที่การวิจัย ดังนี้

๑. พื้นที่ทำการวิจัยประกอบด้วย

คณะผู้วิจัยกำหนดพื้นที่ที่จะทำการศึกษาวิจัยในพื้นที่จังหวัดเชียงรายในอำเภอต่าง ๆ และกลุ่มเป้าหมายที่เป็นชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน จำนวน ๕ แห่ง ประกอบด้วย

๑) วิสาหกิจชุมชนชีววิถี บ้านน้ำเกี๋ยน อ.ภูเพียง จ.น่าน ตั้งอยู่ที่ บ้านใหม่พัฒนา หมู่ ๔ ต.น้ำเกี๋ยน อ.ภูเพียง จ.น่าน

๒) ชุมชนบ้านใหม่ ชุมชนต้นแบบโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงวังไม้ดำ ตำบลนาไร่หลวง อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน ตั้งอยู่ที่ ชุมชนบ้านใหม่ ต.นาไร่หลวง อ.สองแคว จ.น่าน

๓) ชุมชนนิเวศวนเกษตรบ้านพีเหนือ ตั้งอยู่ที่ บ้านพีเหนือ หมู่ ๔ ตำบลป่าคาหลวง อ.บ้านหลวง จ.น่าน

๔) ชุมชนนิเวศทำสวน บ้านพญาแก้ว ตั้งอยู่ที่ บ้านพญาแก้ว หมู่ ๔ ต.พญาแก้ว อ.เชียงกลาง จ.น่าน

๕) ชุมชนนิเวศทำนา บ้านหนองผุก ตั้งอยู่ที่ บ้านหนองผุก หมู่ ๑๐ ต.เปือ อ.เชียงกลาง จ.น่าน

๒. กลุ่มเป้าหมายหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากร ได้แก่ สมาชิกชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในเขตพื้นที่ของจังหวัดน่าน จำนวน ๔๙๔ คน

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (Sample Size) และวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง (Sampling) จำนวน ๔๙๔ คน ได้ประชากรจากการสุ่มตัวอย่างจากสูตรของ ทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane)^{๗๕} จำนวน ๒๒๒ คน ซึ่งใช้ระดับความคลาดเคลื่อนที่ ๐.๐๕ ดังนี้

ประชากร ได้แก่ สมาชิกชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในเขตพื้นที่ของจังหวัดน่าน จำนวน ๔๙๔ คน

ซึ่งใช้ระดับความคลาดเคลื่อนที่ ๐.๐๕ ดังนี้

$$n = \frac{N}{1+N(e)^2}$$

โดย N = จำนวนประชากรทั้งหมด

e = ความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้

n = จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรทั้งหมด ๔๙๔ คน เมื่อแทนค่าสูตรจะได้ดังนี้

$$n = \frac{494}{1+494(0.05)^2}$$

$$n = \frac{494}{1+494(0.05)^2}$$

^{๗๕} สุจิตรา บุญรัตพันธ์, ระเบียบวิธีวิจัยสำหรับรัฐประศาสนศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร : เสมาธรรม, ๒๕๕๗), หน้า ๒.

$$n = \frac{1+494(0.0025)}{494}$$

$$n = \frac{1+1.235}{494}$$

$$n = \frac{2.235}{494}$$

$$n = 221.029$$

เพราะฉะนั้นจำนวนกลุ่มตัวอย่าง เท่ากับ ๒๒๒ คน

๒. ผู้ใช้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้วิธีคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) ได้แก่

- ๑) ตัวแทนสมาชิกชุมชนต้นแบบ จำนวน ๑๕ คน
  - ๒) ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง คือ เกษตรจังหวัดน่าน พัฒนาชุมชนจังหวัดน่าน อพท.น่าน จำนวน ๖ คน
  - ๓) กลุ่มตัวแทนภาพเอกชน จำนวน ๔ คน
- รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมด ๒๕ คน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

การดำเนินการตามโครงการวิจัยดังกล่าว เน้นการศึกษาวิเคราะห์และการมีส่วนร่วมทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย รายงานการประชุมที่เกี่ยวข้อง การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ส่วนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลนั้นเน้นวิธีการแสวงหาความรู้ จากการตั้งประเด็นหลักในการศึกษาชุมชนต้นแบบ เพื่อการพัฒนาไปสู่การได้นวัตกรรมในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของจังหวัดน่าน และการพัฒนากลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่านให้เป็นรูปธรรม โดยดำเนินการและใช้เครื่องมือที่สำคัญ ได้แก่

๑. แบบสัมภาษณ์ (Inter View) โดยคณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) สำหรับปราชญ์ชุมชน ตัวแทนสมาชิกชุมชนต้นแบบ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง คือ เกษตรจังหวัดน่าน พัฒนาชุมชนจังหวัดน่าน อพท. และกลุ่มตัวแทนภาพเอกชน ในจังหวัดน่าน
๒. การจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) โดยดำเนินการร่วมกับตัวแทนสมาชิกชุมชนต้นแบบ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง คือ เกษตรจังหวัดน่าน พัฒนาชุมชนจังหวัดน่าน อพท. และกลุ่มตัวแทนภาพเอกชน ในจังหวัดน่าน
๓. การสังเกต (Observation) เป็นการสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกของฝ่ายต่าง ๆ ที่จะทำควบคู่กับการสัมภาษณ์ และเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อให้สามารถมองเห็นถึงรูปแบบนวัตกรรมในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของจังหวัดน่าน และการพัฒนากลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่านให้เป็นรูปธรรม

๔. การปฏิบัติการ (Action Plan) เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อการสร้างนวัตกรรมในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของจังหวัดน่าน และการพัฒนากลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยได้แบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยออกเป็น ๗ ระยะ มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑) ระยะที่ ๑ การจัดประชุมทีมวิจัย เพื่อชี้แจงความรู้ความเข้าใจและจัดสร้างการจัดสร้างเครื่องมือประกอบการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) การใช้เครื่องมืออุปกรณ์ประกอบการวิจัย ได้แก่ เครื่องบันทึกภาพและเสียง และความพร้อมของอุปกรณ์เครื่องมือการทำงาน

๒) ระยะที่ ๒ การตรวจเยี่ยมพื้นที่เบื้องต้น (Community Meeting) เป็นกระบวนการในขั้นตอนเริ่มต้นของการดำเนินงานวิจัย เป็นการบูรณาการวิจัย เข้าถึงพื้นที่ศึกษาของโครงการ โดยการให้นักวิจัยได้เรียนรู้และสัมผัสกับสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ชุมชน อย่างใกล้ชิดเพื่อที่จะได้วางแผนการศึกษาวิจัยให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ของการวิจัยต่อไป โดยทั่วไปการตรวจเยี่ยมพื้นที่เบื้องต้น เปรียบเสมือนกับการเรียนรู้ “ภูมิสังคม” ของพื้นที่เป้าหมาย อันประกอบด้วยประเด็นการตรวจเยี่ยมในด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่ศึกษา เป็นการศึกษาเรียนรู้ข้อมูลทางกายภาพ ชีวภาพ และลักษณะของการดำเนินการต่างๆของชุมชนต้นแบบ

๓) ระยะที่ ๓ การลงสำรวจข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยการคัดเลือกพื้นที่โรงเรียนกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อรวบรวมข้อมูลในการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษา โดยการทำจดหมายและประสานงานติดต่อเพื่อขออนุญาตทำวิจัยกับกลุ่มประชากรเป้าหมาย โดยใช้แบบสอบถาม เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ วิเคราะห์องค์ความรู้ชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

๔) ระยะที่ ๔ การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยการเก็บข้อมูลทุกครั้ง ผู้วิจัยได้จัดบันทึกไว้เป็นหลักฐานเพื่อสามารถจดจำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ หรือบางครั้งใช้วิธีการบันทึกเทปในการสัมภาษณ์ สำหรับบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยจะทำการจดบันทึกทันทีที่สังเกตเห็น โดยใช้เวลาในช่วงตอนกลางคืนในการเรียบเรียงข้อมูลที่ได้จากการบันทึกเทป นอกจากนี้ได้ถ่ายรูปบุคคลและสิ่งต่าง ๆ ที่มีผลต่อการทำงาน เพื่อประกอบข้อมูลให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นอีกด้วย เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ เพื่อสร้างนวัตกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

๕) ระยะที่ ๕ การปฏิบัติการสร้างเสริมมีส่วนร่วมของและภาคีเครือข่ายองค์กร ชุมชนต้นแบบผ่านกระบวนการวิเคราะห์สังเคราะห์ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ และการจัดประชุมเสวนาทางวิชาการเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ เพื่อพัฒนากลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

๖) ระยะที่ ๗ การจัดพิมพ์เอกสารรายงานความก้าวหน้างานวิจัยเพื่อนำเสนอรายงานความก้าวหน้าแก่แหล่งทุนสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ เพื่อพัฒนาและปรับปรุงรายงานความก้าวหน้า

งานวิจัยและนำเครื่องมือการวิจัยไปทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ในการจัดทำฉบับสมบูรณ์

๗) ระยะที่ ๘ การจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ วีดีโอ ผลงานวิจัย วิดีทัศน์นำเสนอ และนวัตกรรมเพื่อเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณชน รวมทั้งการจัดทำแผนพับ หนังสือสรุปองค์ความรู้ เว็บไซต์ และการเผยแพร่สู่สื่อสารมวลชน สื่อสารสนเทศ วารสาร และการจัดพิมพ์เอกสารรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามเนื้อหา (Content analysis) แล้วสรุปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากการวิเคราะห์จากเอกสาร ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) หลังจากนั้น ผู้วิจัยยืนยันความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยการให้บุคคลที่อยู่ในปรากฏการณ์ที่ศึกษาและบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ทำการศึกษาตรวจสอบและรับรองความถูกต้อง โดยการแปลข้อมูลพร้อมให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม ทักท้วงหรือยอมรับข้อมูลที่น่าเสนอ ซึ่งการตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยวิธีนี้ ผู้วิจัยใช้กับข้อมูลเบื้องต้นและข้อมูลที่เป็นส่วนที่ผู้วิจัยได้ตีความแล้วนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาและการนำเสนอภาพกิจกรรมและชุดองค์ความรู้ (หนังสือสรุปองค์ความรู้) และวิดิทัศน์บรรยายภาคการสังเคราะห์ข้อมูลในพื้นที่สาธารณะ โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิเคราะห์เนื้อหา ดังนี้ ๑) เพื่อวิเคราะห์องค์ความรู้ชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน ๒) เพื่อสร้างนวัตกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน ๓) เพื่อพัฒนากลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน เป็นการนำแนวคิด ทฤษฎีงานวิจัยต่างๆ ทางวิชาการมาสร้างเป็นบทสรุปร่วมกับข้อมูลที่เชื่อถือได้อีกครั้งหนึ่ง โดยเน้นความเชื่อมโยง เพื่อนำไปสู่การพิสูจน์ที่เป็นรูปธรรมและตรงต่อข้อเท็จจริง

๓.๖ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัย “การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน” ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการศึกษาก่อนการวิจัยแบบผสมผสาน ทั้งวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative) และ เชิงปฏิบัติการ (Action Research) ด้วยการนำเสนอผลการศึกษาวิจัย โดยการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายพร้อมการบรรยาย แล้วนำไปสู่การสรุปองค์ความรู้องค์ความรู้ชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน เพื่อสร้างนวัตกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน และเพื่อพัฒนากลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน นำไปสู่การส่งเสริมการมีส่วนร่วม เพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในระดับนโยบาย ชุมชน องค์กร และปัจเจกบุคคล รวมไปถึงการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ ผลงานวิจัย วิดิทัศน์นำเสนอ และนวัตกรรมเพื่อเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณชน รวมทั้งการจัดทำแผนพับโบชัวร์ หนังสือสรุปองค์ความรู้ และการเผยแพร่สู่สื่อสารมวลชน สื่อสารสนเทศ วารสาร และการจัดพิมพ์เอกสารรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัย “การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน” การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย ๓ ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผสมผสานเข้าด้วยกัน โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นและนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์รวบรวมข้อมูลในการการวิเคราะห์องค์ความรู้ชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน จากนั้นผู้วิจัยจะนำข้อมูลมาสังเคราะห์และวิเคราะห์ โดยสรุปผลการศึกษางานวิจัย ได้ดังนี้

๔.๑ ผลการวิเคราะห์องค์ความรู้ชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

๔.๒ ผลการวิเคราะห์นวัตกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

๔.๓ พัฒนากลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

๔.๑ ผลการวิเคราะห์องค์ความรู้ชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

ผลการศึกษาที่ได้จากเอกสารเพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นแล้ว ผู้วิจัยจะได้สำรวจข้อมูลเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยดำเนินการร่วมกับสถานที่กับส่วนงานภาครัฐ เอกชนและชุมชนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานเศรษฐกิจชุมชน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์ สังเคราะห์ กระบวนการสร้างองค์ความรู้ ตามแนวคิดการบริหารงานคุณภาพ ด้วย PDCA ประกอบไปด้วย P (Plan) คือการวางแผน D (Do) คือการลงมือปฏิบัติ C (Check) คือการตรวจสอบ และ A (Action) คือดำเนินการปรับปรุงแก้ไขส่วนที่มีปัญหา ดังต่อไปนี้

๑) P = Plan (ขั้นตอนการวางแผน)

วิสาหกิจชุมชนหรือกลุ่มเกษตรกร (ริเริ่ม) รวมกลุ่มกัน เพื่อทำกิจกรรมผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ผ่านการแปรรูปอย่างมีคุณภาพ โดยใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น เช่น สมุนไพร ผ้ามัดย้อมผลไม้ท้องถิ่น เป็นต้น^{๗๖} ซึ่งเกิดจากการกระบวนการคิด และร่วมกันทำของสมาชิกกลุ่มออกจำหน่ายจนได้รับการยอมรับจากผู้บริโภคทั้งภายในจังหวัด และต่างจังหวัด จนกระทั่งได้รับการสนับสนุนหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาส่งเสริมทั้งในเรื่องขององค์ความรู้ งบประมาณ อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์

^{๗๖} สัมภาษณ์ นายศักดิ์ดา ศรีเทพ, ชุมชนนิเวศวนเกษตรบ้านพื้เหนือ ตำบลป่าคาหลวง อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน, วันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๖.

และแนะนำแนวทางการบริหารจัดการกลุ่ม จึงกลายเป็นแรงเสริมให้กลุ่มได้รับการพัฒนาต่อยอด ให้กลุ่มมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้โดยมีวัตถุประสงค์และกระบวนการบริหารจัดการอย่างชัดเจน มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนให้ประสบความสำเร็จ^{๗๗} และช่วยกันขับเคลื่อนองค์กรให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันอย่างมีเอกภาพ ทำหน้าที่เพื่อส่วนร่วมอย่างมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม ทำให้เกิดความสามัคคีขึ้นในองค์กร ความมีแบบแผนทั้งระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว อย่างมีคุณภาพ การจัดทำแผนชุมชน หรือแผนแม่บทชุมชน โดยกำหนดเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่มาจากความร่วมมือของคนในชุมชน^{๗๘} ได้แก่ การวางแผนพิจารณาด้านคุณค่าด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อม สรรหาความโดดเด่นของทรัพยากรในท้องถิ่นมานำเสนอและประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างรายกระจายสู่ประชากรที่ประกอบการใน ท้องถิ่นและป้องกันสิ่งแวดล้อมไม่ให้ถูกทำลาย มีการส่งเสริมการเปิดพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนความรู้และแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างในทางสร้างสรรค์ และการเข้ามามีส่วนร่วมในองค์กรเพื่อการพัฒนาในระดับต่างๆ^{๗๙} และการขับเคลื่อนไปสู่การปฏิบัติและร่วมตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐและภาคีการพัฒนาต่าง ๆ รวมทั้งการสร้างโอกาสการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มเด็กเยาวชนสตรีผู้พิการหรือทุพพลภาพ ผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาสทางสังคม และคนยากจน^{๘๐} สามารถเชื่อมโยงทิศทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงในมิติ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ สร้างความใกล้ชิดทางสังคมวัฒนธรรมและปฏิสัมพันธ์กับชุมชนใกล้เคียง^{๘๑}

๒) D = Do (ขั้นตอนการปฏิบัติ)

การดำเนินการอย่างเป็นระบบ มีกระบวนการ ดังนี้

๑) มีโครงสร้างการบริหารองค์กร และการบริหารจัดการคนให้เหมาะสมกับบทบาทหน้าที่ มีการแบ่งงานกันทำตามความถนัด ทุกวิสาหกิจชุมชนมีโครงสร้างการบริหารที่ชัดเจน ซึ่งมีทั้งโครงสร้างขนาดเล็ก และขนาดใหญ่ขึ้นอยู่กับขนาดของชุมชนที่แตกต่างกัน มีการเข้าร่วมฝึกอบรมสัมมนา การอบรมการบริหารจัดการที่เป็นระบบ

๒) มีการผลิตและแปรรูปผลิตภัณฑ์ ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน เน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้มากที่สุด เน้นคนในชุมชนร่วมกันระดมความคิด มีการระดมทุน ระดม

^{๗๗} สัมภาษณ์ นางพอง พงษ์ขัน, ชุมชนนิเวศทำสวน บ้านพญาแก้ว ตำบลพญาแก้ว อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดน่าน, วันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๖๗.

^{๗๘} สัมภาษณ์ นางเครือวัลย์ สุโรป็น, ชุมชนนิเวศทำนา บ้านหนองผุก ตำบลเปือ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดน่าน, วันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๖๗.

^{๗๙} สัมภาษณ์ นายสาย ขอดเตชะ, ชุมชนนิเวศทำสวน บ้านพญาแก้ว ตำบลพญาแก้ว อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดน่าน, วันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๖๗.

^{๘๐} สัมภาษณ์ พ.ต.ท.สันโดษ ช้อนพุฒิ, ชุมชนนิเวศทำนา บ้านหนองผุก ตำบลเปือ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดน่าน, วันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๖๗.

^{๘๑} สัมภาษณ์ นางเครือวัลย์ สุโรป็น, ชุมชนนิเวศทำนา บ้านหนองผุก ตำบลเปือ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดน่าน, วันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๖๗.

กำลังสติปัญญา เรียนรู้ร่วมกัน แก้ไขปัญหาาร่วมกัน ร่วมคิด - ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ - ร่วมดำเนินการ - ร่วมติดตามตรวจสอบ - ร่วมรับผลประโยชน์ เพื่อการผลิตและแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและได้มาตรฐาน^{๘๒}

๓) มีการบริหารจัดการการเงินและบัญชีที่เป็นระบบและตรวจสอบได้ มีการเปิดเผยข้อมูลการเงิน บัญชีอย่างสม่ำเสมอพิจารณาจากสินทรัพย์ เงินทุนหมุนเวียน หนี้สิน รายได้ กำไร ขาดทุน และเงินปันผล

๔) มีการจัดการตลาด เน้นการตลาดที่สร้างคุณค่าวิถีชีวิตจากและช่องทางการจัดจำหน่ายทั้งในประเทศและต่างประเทศ มีการส่งเสริมการตลาดและประชาสัมพันธ์ที่เน้นการประชาสัมพันธ์ด้วยความคิดสร้างสรรค์ สร้างโอกาสอย่างเท่าเทียมในการเข้าถึงระบบตลาดในทุกระดับ สร้างงานให้ภาคบริการมากขึ้นควบคู่ไปกับการเพิ่มผลิตภาพแรงงานและความสามารถในการคิดสร้างสรรค์เพื่อเป็นฐานในการสร้างรายได้ยกระดับและสร้างเสถียรภาพรายได้เกษตรกรรมพร้อมกับการพัฒนาอาชีพและแนวทางสร้างรายได้เสริมนอกฤดูกาลสนับสนุนการเข้าถึงทรัพยากรและแหล่งทุนในการประกอบอาชีพที่กว้างขวางและกระจายการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้ทั่วถึงมากขึ้น ควบคู่กับการพัฒนาทักษะความสามารถทั้งด้านการผลิตและการบริหารจัดการรวมเพื่อเพิ่มโอกาสการประกอบสัมมาชีพที่หลากหลาย^{๘๓}

๕) การจัดสรรทรัพยากรชุมชนอย่างเป็นธรรม โดยปรับปรุงกฎระเบียบให้ชุมชนเข้าถึงและใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างทั่วถึง^{๘๔}

๖) พัฒนาการใช้ประโยชน์เทคโนโลยีสารสนเทศและสนับสนุนการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในการพัฒนาอาชีพ โดยเปิดช่องทางการเข้าถึงและใช้ประโยชน์เทคโนโลยีสารสนเทศและเทคโนโลยีการผลิต ที่หลากหลายและรวดเร็วรวมถึงข้อมูลช่องทางการตลาดที่เหมาะสมกับทักษะและอาชีพให้กับประชาชนเพื่อเป็นการสร้างทางเลือกและเพิ่มโอกาสการสร้างรายได้

๗) การเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมแก่คนในชุมชน ดำเนินกิจกรรมเพื่อรับผิดชอบทางสังคมและวิสาหกิจเพื่อชุมชนเป็นการสนับสนุนการสร้างความเป็นธรรมต่อประชาชนทั้งในด้านค่าจ้าง ความปลอดภัยและคุณภาพของชีวิตการทำงานของแรงงานในทุก ระดับ และการสร้างโอกาสและสนับสนุนการพัฒนาขีดความสามารถสำหรับกลุ่มสตรีผู้สูงอายุคน พิการและผู้ด้อยโอกาสอื่น ๆ รวมทั้งสร้างความตระหนักถึงความรับผิดชอบและความเป็นธรรมต่อ ผู้บริโภคชุมชน และสังคมส่วนรวม

^{๘๒} สัมภาษณ์ นายศักดิ์สิทธิ์ ศรีวิชัย, เกษตรจังหวัดน่าน, วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๘๓} สัมภาษณ์ นายวิรัตน์ ปราบทุกซ์, ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง, วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๘๔} สัมภาษณ์ นายชัยวัฒน์ อุดคำอ้าย, ชุมชนนิเวศวนเกษตรบ้านพีเหนือ ตำบลป่าคาหลวง อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน, วันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๖.

๓) C = Check (ขั้นตอนการตรวจสอบ)

วิสาหกิจชุมชนหรือกลุ่มของชุมชน จะอยู่ได้อย่างยั่งยืนหรือไม่นั้น มีอีกหนึ่งปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่ การมีกฎระเบียบ หรือข้อตกลง ข้อบังคับ ในการจัดสวัสดิการแก่สมาชิกและชุมชน ซึ่งต้องความโปร่งใส มีการจัดสรรผลประโยชน์ของสมาชิกให้ชัดเจน ตรวจสอบได้ ซึ่งแต่ละวิสาหกิจชุมชน ได้มีการจัดระบบด้านเงินปันผลให้สมาชิก มีสวัสดิการอย่างเป็นระบบแก่สมาชิก การจัดระเบียบให้สมาชิกมีเงินออม ทำให้สิ่งที่ตามมาคือ สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้นและมีรายจ่ายลดลง และเป็นหนี้้น้อยลงทุก ๆ ปี

ในส่วนของวิสาหกิจชุมชนนั้น ก็มีการนำเงินกำไรเข้าเป็นทุนหมุนเวียนของวิสาหกิจชุมชน เป็นค่าตอบแทนคณะกรรมการ และผลสุดท้ายที่ได้จากการประกอบการกลับไปเป็นสวัสดิการคืนสู่สังคมและพัฒนาชุมชน หรือทุนสาธารณประโยชน์ ซึ่งกระบวนการนี้เป็นผลทำให้กิจการเติบโตอย่างต่อเนื่องและมีกำไรเพิ่มขึ้นทุกปี

สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ หลักความโปร่งใส มีระบบกลไกจากการบริหารงานในรูปคณะกรรมการกลุ่ม และมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ ของคณะกรรมการแต่ละฝ่ายอย่างชัดเจนมีระบบการจัดทำบัญชีมีการชี้แจงผลการดำเนินงานอย่างเปิดเผยสามารถตรวจสอบได้ ถ้าสมาชิกสามารถดำรงชีพอยู่ได้ ภายใต้การส่งเสริมอาชีพของวิสาหกิจชุมชน ครอบครัวพออยู่พอกินและมีรายได้เพิ่มขึ้น กลุ่มมีเงินออม และได้รับเงินปันผลเฉลี่ยคืนจากการลงทุน สิ่งนี้คือคำตอบของความยั่งยืนที่วิสาหกิจชุมชนได้ปฏิบัติ

ดังนั้น การเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจแก่คนในชุมชน ควรเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับชาวบ้านเกี่ยวกับวัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่มชุมชนหรือวิสาหกิจชุมชนว่ามีความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างไร สมาชิกในชุมชนต้องเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการในการจัดการตนเองของชุมชน การเสริมสร้างการตระหนักรู้ถึงสิทธิ และหน้าที่รับผิดชอบของตนเองต่อชุมชนที่ตนเองอาศัย เพื่อป้องกันการเกิดความขัดแย้งทางความคิดควรใช้รับฟังความคิดของผู้อื่นโดยใช้หลักการ และเหตุผล และการใช้ภาวะผู้นำในการพิจารณาประเด็นการพัฒนาต่างๆ

๔) A = Action (ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขส่วนที่มีปัญหา)

วิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่เกิดจากชาวบ้าน ระยะเวลาเริ่มต้นอาจเกิดจากการรวมกลุ่มแบบชาวบ้าน โดยขาดความรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงาน จำเป็นต้องมีการพัฒนาเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ดังนั้น เครือข่ายของวิสาหกิจชุมชน คือ หน่วยงานภาครัฐและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องตระหนักรู้ถึงคุณค่า และความสำคัญของสินค้าที่เกิดจากชุมชนในจังหวัดน่าน ด้วยพื้นฐานการมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ ฝสานการสร้างร่วมมือของชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อีกทั้งส่งเสริมให้มีการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจเรื่องการถ่ายทอดให้สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมโดยชุมชน มีการเชื่อมโยงทั้งภายในและภายนอกชุมชนเพื่อวางแผนพัฒนาร่วมกันทั้งภาครัฐและภาคเอกชน สร้างระบบเครือข่ายเพื่อเชื่อมโยงองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และจัดเก็บรวบรวมข้อมูลให้เป็นปัจจุบันด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย^{๔๕}

^{๔๕} สัมภาษณ์ นางศุภรดา กานดิศยากุล, องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท., วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๖.

เมื่อชุมชนมีวิสาหกิจชุมชนในรวบรวมความรู้ จัดเก็บภูมิปัญญาเกี่ยวกับสมุนไพรและทรัพยากรท้องถิ่น และการผลิตสูตรต่าง ๆ นำมาซึ่งสินค้าชุมชน สิ่งที่มามาก็ก่อให้เกิดการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งส่งผลสัมฤทธิ์สู่ความสำเร็จด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน ดังนี้

- สุขภาพแข็งแรง สมาชิกและคนในชุมชน ปลูกพืชผักสมุนไพรปลอดภัยจากสารเคมี
- ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมดีขึ้น ได้พื้นที่สีเขียว ป่าครอบครัว ป่าชุมชน ลดการเผา
- ชุมชนเข้มแข็ง เกิดความรักสามัคคี ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมติดตาม ตรวจสอบ ร่วมรับผลประโยชน์ คืบหน้าไร่อุบล (สวัสดิการชุมชน) ประโยชน์หรือผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากจุดเริ่มต้นของกลุ่มเล็ก ๆ ภายในชุมชน ได้เกิดผลให้มีการขับเคลื่อนกระบวนการสังคมในด้านอื่น ๆ ตามมาอีกในทุกด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ สร้างรายได้ สร้างงานให้แก่ชุมชน กระตุ้นเศรษฐกิจระดับชุมชนด้านสังคมเกิดการแบ่งปันกำไรสู่สังคม รวมถึงภูมิปัญญาได้รับการสืบทอด เกิดการทำงานเชื่อมโยงกับคนทุกกลุ่ม ทุกวัย สิ่งแวดล้อมได้รับการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม มีการนำภูมิปัญญามาสืบทอดให้เกิดประโยชน์ สร้างรายได้ และยังเป็นองค์กร ที่หนุนเสริมกระบวนการให้แก่ชุมชนทุกหมู่บ้าน เสริมสร้างความเข้มแข็งและความต่อเนื่องยั่งยืน^{๕๖}

อีกทั้งการเสริมสร้างพลังให้ทุกภาคส่วนสามารถเพิ่มทางเลือกการใช้ชีวิตในสังคมและมีส่วนร่วมในเชิงเศรษฐกิจสังคม ได้อย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรีให้ทุกคนสามารถแสดงออกทางความคิดอย่างสร้างสรรค์เพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการปัญหาของชุมชนด้วยตนเองสนับสนุนการรวมกลุ่มอาชีพที่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ส่งเสริมให้ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นพลังร่วมในการพัฒนาสังคมพัฒนามาตรฐานระบบเสริมสร้างพลังทางสังคมให้ทุกคนสามารถแสดงออกทางความคิดอย่างสร้างสรรค์ เพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการปัญหาของชุมชน ด้วยตนเอง เน้นการกระจายอำนาจให้ชุมชน การมีส่วนร่วมในการบริหารงานกับท้องถิ่นการพัฒนา ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็ง^{๕๗}

๔.๒ ผลการวิเคราะห์นวัตกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

จากการดำเนินกิจกรรมประชุมเชิงปฏิบัติการ และได้ร่วมจัดทำ(ร่าง) ประกาศแนวทางการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน โดยสามารถสรุปสาระสำคัญ ได้ดังนี้

๑. การประเมิน (ร่าง) ประกาศแนวทางการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน จากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามการวิจัย และการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการโดยคำถามปลายเปิด และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่า มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ๒ ประการ ดังนี้ ๑) ส่วนใหญ่เป็นภาษากฎหมายและเป็นภาษาทางการ เข้าใจยาก และ ๒) เนื้อหาครบถ้วนและมีประโยชน์ ทั้งนี้เมื่อลำดับจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามนั้น ประการที่กลุ่มตัวอย่างประเมินและมีระดับความคิดเห็นสูง

^{๕๖} สัมภาษณ์ นายบัญชา โชติกำจร, ผู้อำนวยการสำนักงานด้านความยั่งยืน และพัฒนาชุมชน เครือเจริญโภคภัณฑ์จังหวัดน่าน, วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๕๗} สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรีไพฑูริย์ ศรีราจันทร์, พัฒนาการจังหวัดน่าน, วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๖.

ที่สุดในด้านดังกล่าว คือ ความถูกต้องตามหลักภาษาและหลักไวยากรณ์ ส่วนข้อที่กลุ่มตัวอย่างประเมินและมีระดับความคิดเห็นต่ำที่สุด คือ แบบอักษรที่ใช้เหมาะสม

๒. การประเมิน (ร่าง) ประกาศแนวทางการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน **ความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหา**จากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามการวิจัย และการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการโดยคำถามปลายเปิด และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่า มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ๒ ประการ ดังนี้ ๑) ส่วนใหญ่เป็นภาษากฎหมายและเป็นภาษาทางการ เข้าใจยาก และ ๒) เนื้อหาครบถ้วนและมีประโยชน์ ทั้งนี้เมื่อลำดับจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามนั้น ประการที่กลุ่มตัวอย่างประเมินและมีระดับความคิดเห็นสูงสุดในด้านดังกล่าว คือ ความถูกต้องของเนื้อหา ส่วนข้อที่กลุ่มตัวอย่างประเมินและมีระดับความคิดเห็นต่ำที่สุด คือ ความทันสมัยของเนื้อหา

๓. การประเมิน (ร่าง) ประกาศแนวทางการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน **ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบในภาพรวมของเล่ม** จากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามการวิจัย และการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการโดยคำถามปลายเปิด และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่า มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ๒ ประการ ดังนี้ ๑) ออกแบบเล่มได้สวยงาม และ ๒) อาจจะทำเป็นเล่มขนาดเล็กเพื่อให้ง่ายแก่การพกพา ทั้งนี้เมื่อลำดับจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามนั้น ประการที่กลุ่มตัวอย่างประเมินและมีระดับความคิดเห็นสูงสุดในด้านดังกล่าว คือ การแบ่งหมวดหมู่ของเนื้อหาที่มีความเหมาะสม ส่วนข้อที่กลุ่มตัวอย่างประเมินและมีระดับความคิดเห็นต่ำที่สุด คือ ภาพประกอบสื่อสารความหมายได้ตรงกับเนื้อหา

๔. การประเมิน (ร่าง) ประกาศแนวทางการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน **ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำไปใช้งานจริง** จากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามการวิจัย และการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการโดยคำถามปลายเปิด และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่า มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ๒ ประการ ดังนี้ ๑) เนื้อหาสอดคล้องและเอื้อต่อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และ ๒) ควรมีการนำเล่มไปแจกให้ชุมชนอื่นๆ ทั้งนี้เมื่อลำดับจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามนั้น ประการที่กลุ่มตัวอย่างประเมินและมีระดับความคิดเห็นสูงสุดในด้านดังกล่าว คือ เนื้อหา มีประโยชน์ต่อผู้ใช้งาน และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง ส่วนข้อที่กลุ่มตัวอย่างประเมินและมีระดับความคิดเห็นต่ำที่สุด คือ สามารถเป็นสื่อในการเผยแพร่และใช้เพื่อการประชาสัมพันธ์ได้

๔.๓ พัฒนากลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

ผลการศึกษาที่ได้จากเอกสารเพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นแล้ว ผู้วิจัยจะได้สำรวจข้อมูลเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยดำเนินการร่วมกับสถานที่กับส่วนงานภาครัฐ เอกชนและชุมชนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานเศรษฐกิจชุมชน การสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้ครั้งนี้เป็นการสังเคราะห์โดยนำสิ่งที่ศึกษาทั้งหมดในการศึกษา ดังนี้

๑. สร้างกลไกการทำงานในระดับชุมชน

ในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากนั้น สิ่งที่สำคัญอันดับแรก คือ สร้างกลไกการทำงานในระดับชุมชน โดยการจัดตั้งกลุ่มหรือวิสาหกิจชุมชน เพื่อจะได้รับความร่วมมือจากเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมหลากหลายกลุ่ม อาทิ หน่วยงานภาครัฐ เอกชน หรือกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ Young Smart Farmer (YSF) เป็นต้น อีกทั้งรวมถึงการนำผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่นจัดแสดงและจำหน่ายในงานต่าง ๆ ของจังหวัด โดยได้รับความร่วมมือจากหลายหน่วยงานที่เข้ามาเก็บข้อมูลและผลักดันให้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ดังที่กล่าวไปข้างต้น นอกจากนี้ หน่วยงานและสถาบันต่าง ๆ มีการเข้ามาศึกษาดูงานและพัฒนาให้เป็นพื้นที่ชุมชนต้นแบบร่วมกันกับชุมชน รวมถึงการให้คำแนะนำในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นต้น^{๘๘}

สร้างกลไกการจัดการร่วมระหว่างหลากหลายกลุ่มหลายอาชีพ หลากหลายช่วงวัยที่มีในพื้นที่ โดยใช้หน่วยงานในชุมชน เป็นกลไกกลางในการเชื่อมโยง ประสานงาน เป็นเวทีกลางของเขตพื้นที่ มีการประชุมอย่างต่อเนื่อง มีการวางแผนร่วม จัดการร่วมประกาศอัตลักษณ์ของชุมชนต่อสาธารณะ มีการเชื่อมโยงความร่วมมือกับภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนในชุมชนจะมีการพึ่งพาอาศัยกัน การช่วยเหลือกัน และมีน้ำใจ ต่อกันในหลายเรื่อง เช่น การให้ทุนการศึกษาแก่เยาวชนในชุมชน ร่วมกันจัดกิจกรรมตามประเพณีต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้ กองทุนดังกล่าวจึงอาจนำไปต่อยอดพัฒนาชุมชนในหลาย รูปแบบทั้งการพัฒนาอาชีพ พัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ การให้ทุนการศึกษา การช่วยเหลือผู้ยากไร้ แก้ปัญหาคนว่างงาน ปัญหาน้ำประปาไม่ทั่วถึง การจัดกิจกรรมวันเด็ก กิจกรรมต่อต้านยาเสพติด กิจกรรมทางศาสนา ตลอดจนส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่น^{๘๙}

อีกทั้งการเสริมสร้างพลังให้ทุกภาคส่วนสามารถเพิ่มทางเลือกการใช้ชีวิตในสังคมและมีส่วนร่วมในเชิงเศรษฐกิจสังคม ได้อย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรีให้ทุกคนสามารถแสดงออกทางความคิดอย่างสร้างสรรค์เพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการปัญหาของชุมชนด้วยตนเองสนับสนุนการรวมกลุ่มอาชีพที่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ส่งเสริมให้ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นพลังร่วมในการพัฒนาสังคมพัฒนามาตรฐานระบบเสริมสร้างพลังทางสังคมให้ทุกคนสามารถแสดงออกทางความคิดอย่าง สร้างสรรค์โดยเรียนรู้เข้าใจ และปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบในฐานะประชาชนในชุมชนมีค่านิยมไม่ยอมรับการกระทำผิดและการคอร์รัปชัน ส่งเสริมการเปิดพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนความรู้และแสดง ความคิดเห็น ที่แตกต่างในทางสร้างสรรค์และการเข้ามามีส่วนร่วมในองค์กรเพื่อการพัฒนาในระดับต่างๆ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชนตั้งแต่ร่วมคิดร่วมตัดสินใจการกำหนดแนวทางและ การขับเคลื่อนไปสู่การปฏิบัติและร่วมตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐและภาคีการพัฒนาต่างๆ รวมทั้งการสร้างโอกาส

^{๘๘} สัมภาษณ์ นายศักดิ์สิทธิ์ ศรีวิชัย, เกษตรจังหวัดน่าน, วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๘๙} สัมภาษณ์ นายวิรัตน์ ปราบาททุกข์, ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง, วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๖.

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มเด็กเยาวชนสตรีผู้พิการหรือทุพพลภาพ ผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาสทางสังคม และคนยากจน

เพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการปัญหาของชุมชน ด้วยตนเอง เน้นการกระจายอำนาจให้ชุมชน การมีส่วนร่วมในการบริหารงานกับท้องถิ่นการพัฒนา ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็งโดยบทบาทของสถาบันการศึกษาในพื้นที่และการสนับสนุนสิทธิชุมชน พร้อมทั้งให้มีการเชื่อมโยงแผนแม่บทชุมชนกับแผนระดับต่าง ๆ ในพื้นที่และระดับชาติรวมทั้ง ให้ชุมชนท้องถิ่น สามารถเชื่อมโยงทิศทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงในมิติ ชุมชน แห่งการเรียนรู้ สร้างความใกล้ชิดทางสังคมวัฒนธรรมและปฏิสัมพันธ์กับชุมชนใกล้เคียง^{๙๐}

๒. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ และสร้างความมั่นคงทางรายได้

ระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น ที่สามารถพึ่งตนเองภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม และเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนา ด้านอื่น ๆ ในพื้นที่ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเข้มแข็งและยั่งยืนระบบเศรษฐกิจฐานรากหรือเศรษฐกิจชุมชน เป็นระบบเศรษฐกิจแนวราบที่ส่งผล และสร้างความสัมพันธ์ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างผู้คนในชุมชนท้องถิ่น มิใช่เป็นเฉพาะเศรษฐกิจแนวตั้งแบบปัจเจกแต่สามารถทำให้เกิดความร่วมมือ เกิดโอกาสและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเศรษฐกิจร่วมของชุมชนกับเศรษฐกิจของปัจเจก เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะความร่วมมือ เป็นหุ้นส่วนสร้างความสัมพันธ์ทั้งในชุมชนท้องถิ่นและในระดับที่กว้างขวางอื่น ๆ และภายนอกระบบเศรษฐกิจฐานราก จะต้องมีความหลากหลายและการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่น ให้ครบวงจรมากที่สุด มีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตพื้นฐาน การแปรรูป การบริการ การตลาดการผลิตอาหาร และความจำเป็นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต การอยู่ร่วมกัน ทำให้ผู้คนและชุมชนท้องถิ่นโดยรวมสามารถพึ่งตนเอง มีรายได้มากกว่ารายจ่าย และสามารถพัฒนาเป็นผู้ผลิต ผู้สร้างงานบริการ ต่างๆ จากท้องถิ่นที่เข้มแข็ง สร้างสรรค์ หลากหลาย มีเอกลักษณ์ ทันสมัย และเชื่อมโยงกับระบบตลาดอย่างมีประสิทธิภาพระบบเศรษฐกิจฐานราก จะต้องมีความหลากหลาย พอเพียงเพื่อเปิดโอกาส และแบ่งปันให้คนทุกกลุ่มทุกวัยสามารถมีพื้นที่และมีโอกาสในการร่วมพัฒนา ได้อย่างผสมผสานและสร้างสรรค์^{๙๑} รวมทั้งสามารถเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจอื่น ๆ ได้อย่างดี อย่างมี ฉันทมิตรเป็นธรรม

โดยูปแบบการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนจังหวัดน่าน สรุปได้ดังนี้^{๙๒}

๑) สร้างความเข้าใจให้ชัดเจนเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ เพื่อพัฒนาคน พัฒนาระบบบริหารจัดการ แผนและการทำงานร่วม โดยนำข้อมูลมาวิเคราะห์ศักยภาพ ปัญหา ทุนด้านต่างๆ ของชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีระบบข้อมูลและชุดความรู้ศักยภาพของชุมชนที่สามารถนำไปใช้

^{๙๐} สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรีไพฑูริย์ ศรีราชจันทร์, พัฒนาการจังหวัดน่าน, วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๙๑} สัมภาษณ์ นางศุภรดา กานดิศยากุล, องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท., วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๙๒} สัมภาษณ์ นายบัญชา โชติกำจร, ผู้อำนวยการสำนักงานด้านความยั่งยืน และพัฒนาชุมชน เครือเจริญโภคภัณฑ์จังหวัดน่าน, วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๖.

ประโยชน์ได้ และนำไปสู่การจัดทำแผนชีวิตชุมชน หรือแผนแม่บทชุมชนทุกมิติ โดยกำหนดเป้าหมาย การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ที่มาจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และนำแผนไปปฏิบัติเพื่อการ พัฒนาคน พัฒนาอาชีพ พัฒนาสวัสดิการ ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรมในชุมชน

๒) สร้างกลไกการจัดการร่วม โดยมีองค์ประกอบจากหลากหลายกลุ่ม หลากหลายอาชีพ หลากหลายช่วงวัยที่มีในพื้นที่ เชื่อมโยงประสานงาน มีการประชุมอย่างต่อเนื่อง มีการวางแผนร่วม จัดการ ร่วมประกาศอัตลักษณ์ของชุมชนต่อสาธารณะมีการเชื่อมโยงความร่วมมือกับภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง

๓) เชื่อมโยงกลุ่มการผลิต การแปรรูป และการบริการในชุมชน เป็นเครือข่ายระดับตำบล เพื่อแลกเปลี่ยนสินค้า ความรู้ การต่อรอง ฯลฯ

๔) เชื่อมโยงกลุ่ม/เครือข่ายการผลิต การแปรรูปและการบริการเป็น เครือข่ายระหว่าง ตำบลหรือคลัสเตอร์ เพื่อการหนุนเสริมช่วยเหลือกันและกัน

๕) จัดความสัมพันธ์ในระดับตำบล เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนร่วมในระดับจังหวัด

๓. ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นและทุนทางวัฒนธรรมอย่างรู้คุณค่า

คนในชุมชนรู้จักหวงแหน และใช้ทรัพยากรเท่าที่จำเป็นให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ตั้งแต่การ เลือกวัตถุดิบมาผลิต การบริโภคในครัวเรือน จนถึงการนำกลับมาใช้เป็นวัตถุดิบ ชุมชนก็สามารถใช้ ทรัพยากรในการสร้างรายได้อย่างมีคุณค่า โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาถ่ายทอดเป็นสินค้า หรือบริการ ที่สอดแทรกนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ และยึดการพึ่งพาตนเองเป็นสำคัญได้เช่นเดียวกัน โดย เทคโนโลยีที่เป็นภูมิปัญญาในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยยึดความเป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่ เป็นตัวบ่งชี้ เฉพาะลักษณะบริบทของพื้นที่และภูมิ ปัญญาท้องถิ่นในที่นั้น ๆ ที่มีการถ่ายทอดและสืบทอดต่อกันมา ทั้งวัฒนธรรมและความเป็นของสังคม เชื่อมโยงถึงโครงสร้างทางสังคมที่มีความเกี่ยวพันกันในพื้นที่มี คุณลักษณะไม่ทั่วไปไม่เป็นสากล ดังนั้น การจะพัฒนาองค์ความรู้เศรษฐกิจฐานรากจำเป็นจะต้องดึง เอาอัตลักษณ์ของชุมชนมาสู่การพัฒนา และยกระดับนำมาสู่การสร้างมูลค่าร่วมกับการระดมความคิด ที่จะดึงเอาศักยภาพชุมชนเข้ามา พัฒนาอัตลักษณ์ตนเองและเป็นช่องทางที่จะนำไปสู่การสื่อสารทาง การตลาดซึ่งจะทำให้ผลิตภัณฑ์ หรือบรรจุภัณฑ์เกิดความโดดเด่นและแตกต่างนำไปสู่การสร้างแบรนด์ ทำให้สิ่งนั้นเป็นที่รู้จักจากภายนอกที่มีลักษณะไม่เหมือนกับที่อื่น จะทำอย่างไรให้เกิดความโดดเด่น จากผลที่เกิดจากการระดม ความคิดแล้วจะทำอย่างไรให้เกิดการสร้างมูลค่าของลูกค้าหรือ บุคคลภายนอกได้รับรู้ถึง ผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์พื้นที่นั้น^{๑๓}

และนำทรัพยากรนั้น มาการจัดการความรู้ให้เป็นระบบ ก็คือการวางโครงสร้างและ ขั้นตอนการเรียนรู้ เพื่อให้การถ่ายทอดความรู้มีประสิทธิภาพที่สมาชิกสามารถนำไปปฏิบัติต่อได้หรือ ถ่ายทอดซึ่งกันและกันได้เพื่อเตรียมความพร้อมในอนาคตในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ไม่ว่าจะ เป็น กระบวนการแปรรูป เทคนิคและวิธีการต่าง ๆ โดยมีขั้นตอนที่ถูกต้องเป็นระบบจะทำให้ไม่เกิดผล เสียหายในขั้นตอนการ ผลิตมีระบบเข้ามาควบคุมไม่ว่าจะเป็นทางด้านส่วนผสม การจัดการ การบรรจุ ภัณฑ์ผลิตภัณฑ์แต่ละ ประเภทที่มีความแตกต่างกัน จะทำอย่างไรให้ระบบมาควบคุมการดำเนินงาน

^{๑๓} สัมภาษณ์ นายวิรัตน์ ปราบทุกข์, ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง, วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๖.

ของแต่ละคนที่ปฏิบัติ ตามระบบ ดังนั้นจะต้องจัดการความรู้ให้เป็นระบบไม่ว่าจะเป็นการถ่ายทอด การต่อยอด หรือเทคนิค ต่าง ๆ ให้สมาชิกทุกคนนำไปปฏิบัติได้ เช่น สูตรการผสมอาหารหรือเทคนิคการพัฒนาสูตรอาหาร ประเภท ต่าง ๆ ที่มีการเก็บความรู้อย่างเป็นระบบ เมื่อมีสมาชิกเข้ามารวมกลุ่มเพิ่มจำนวนมากก็จะ ไม่มีปัญหาในการถ่ายทอดความรู้เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ^{๔๔}

๔. กระจายรายได้อย่างทั่วถึง

หากชุมชนมีการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน ซึ่งกำหนดเป้าหมายเพื่อให้ชุมชนท้องถิ่น มีความเข้มแข็ง สู่การจัดการตนเองที่ครอบคลุมทั้งด้านการพัฒนา สังคม เศรษฐกิจ และทรัพยากรสิ่งแวดล้อม เพื่อให้คนในชุมชนได้เห็นเป้าหมายการพัฒนาชุมชนร่วมกัน โดยมีกระบวนการสำรวจข้อมูลของตนเองรู้จักตนเอง รู้จักท้องถิ่น นำมาจัดทำแผนปฏิบัติการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในทุกด้านที่สอดคล้องกับปัญหาความเดือดร้อน ความต้องการ และสร้างโอกาสการพัฒนาต่าง ๆ ให้กับผู้คนในชุมชนท้องถิ่นของเราเอง ทั้งการแก้ไขปัญหาคาความยากจน หนี้สิน ที่ดินทำกิน ราคา ผลผลิตตกต่ำ การฟื้นฟูทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดระบบสวัสดิการชุมชน ฯลฯ รวมถึงมีเป้าหมายชัดเจน และมีระบบจัดการร่วมกันเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายการพัฒนานั้น ๆ ก็จะนำไปสู่การฟื้นฟูและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างเข้มแข็ง และยั่งยืน รวมถึงนำไปสู่การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นในที่สุด กระจายรายได้อย่างทั่วถึง สู่การสร้าง ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในชุมชน มุ่งปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้มีฐานการพัฒนาที่ทั่วถึงและยั่งยืน พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่มีความหลากหลายและแข็งแกร่งมากขึ้น ส่งเสริมการจัดสรรทรัพยากรให้เกิดความเป็นธรรม ปรับโครงสร้าง ทั้งระบบให้สนับสนุนการกระจายรายได้และเป็นเครื่องมือสร้างความเป็นธรรมในการจัดสรร ทรัพยากรและการถือครองทรัพย์สิน พัฒนาการใช้ประโยชน์เทคโนโลยีสารสนเทศและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในการพัฒนาอาชีพ ส่งเสริมบทบาทของภาคธุรกิจเอกชนในการเสริมสร้างความมั่นคง^{๔๕}

๕. การเชื่อมโยงเครือข่าย

สถานการณ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชน OTOP หรือ แม้กระทั่ง SME ในประเทศไทย ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มงานที่จะรัฐบาลใช้กระตุ้นและขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก ดังนั้น แนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวแบบยั่งยืน คือ การเสนอให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องพัฒนา/สนับสนุน/ส่งเสริมการใช้ห่วงโซ่คุณค่าใหม่ด้วย “การเปลี่ยนเส้นทางการ จัดการโลจิสติกส์” ของการพัฒนาผลิตภัณฑ์/บริการชุมชน พร้อมทั้งปรับ/เสริม/เปลี่ยนแนวคิดและ กระบวนการทำงานโดยกำหนดให้ “กระบวนการตลาด” เป็นขั้นตอนแรกของการพัฒนาก่อนการนำนวัตกรรม องค์ความรู้ และงานวิจัย เข้าไปช่วยเพื่อยกระดับห่วงโซ่อุปทานเดิม ผ่านการทำงานอย่างมี ส่วนร่วมของทุกภาคส่วน มุ่งมั่นก้าวสู่เส้นทางการจัดการรูปแบบใหม่ที่มุ่งผลสัมฤทธิ์มากขึ้น^{๔๖}

^{๔๔} สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรีไพฑูริย์ ศรีราจันท์, พัฒนาการจังหวัดน่าน, วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๖.

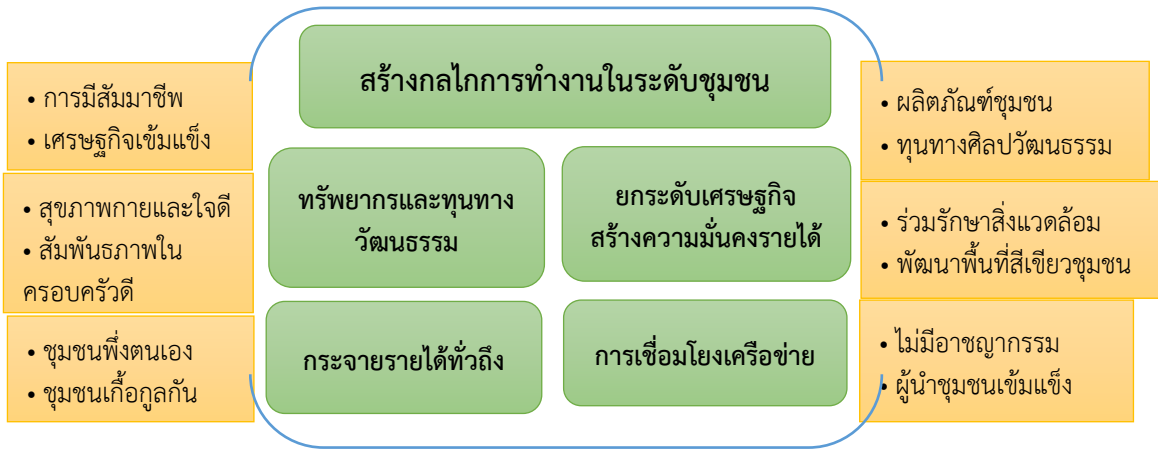
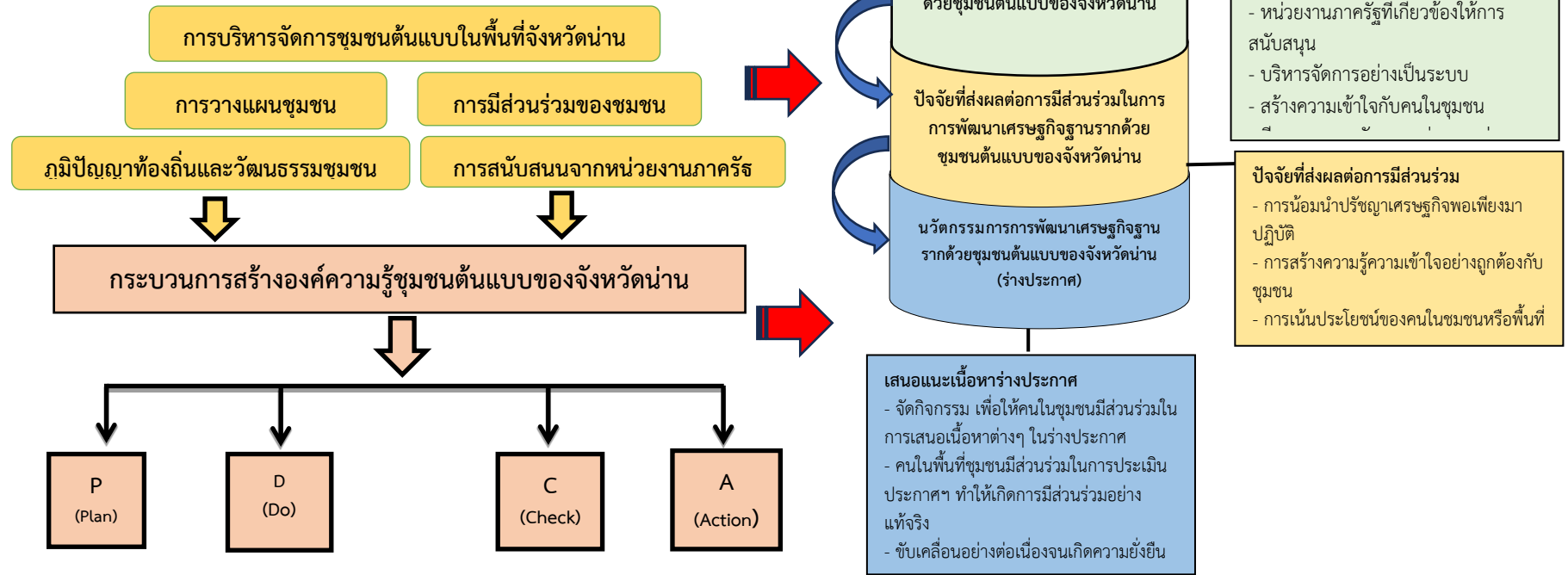
^{๔๕} สัมภาษณ์ นายวิรัตน์ ปราสาทบุค, ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง, วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๔๖} สัมภาษณ์ นางศุภรดา กานดิศยากุล, องค์กรบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์กรมหาชน) หรือ อพท., วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๖.

กลุ่มชุมชนและกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดน่าน มีเครือข่ายในการดำเนินธุรกิจหลายเครือข่าย ได้แก่

- ๑) พันธมิตรที่ให้การสนับสนุนองค์ความรู้ ปัจจัยการผลิต และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ อาทิ เครือข่ายมหาวิทยาลัย หน่วยงานภาครัฐ เครือข่ายในท้องถิ่นอื่น ๆ แบ่งเป็นเครือข่ายภายในชุมชน ได้แก่ สหกรณ์การเกษตร และกศน. เป็นต้น เครือข่ายภายนอกของชุมชน ได้แก่ สถาบันการศึกษา และหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ เครือข่ายเหล่านี้จะให้คำแนะนำที่มีประโยชน์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เช่น การขอคำปรึกษาและคำแนะนำในการยืดอายุและการเก็บรักษา ผลิตภัณฑ์ การปรับปรุงสูตรอาหาร การวางแผนการผลิตและจัดจำหน่าย รวมถึงการแก้ไขปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นต้น
- ๒) พันธมิตรในการศึกษาดูงานและจำหน่ายสินค้า อาทิ สถาบันการศึกษา ชุมชน ในระแวกใกล้เคียง หน่วยงานภาครัฐ กลุ่มเกษตรกรจากที่อื่น ๆ
- ๓) และพันธมิตรที่ส่งมอบวัตถุดิบและผู้จัดทำ ผลิตภัณฑ์ อาทิ เกษตรกรผู้เลี้ยงปลาในพื้นที่หรือภายใน ชุมชนริมคลองบางมด เกษตรกรผู้ปลูกและจำหน่าย เครื่องสมุนไพร และกลุ่มคนในชุมชน

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ภาพที่ ๔.๑ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย “การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน” ซึ่งมีโครงการย่อยภายใต้แผนงาน ๓ โครงการ ได้แก่ ๑) วิเคราะห์องค์ความรู้ชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน ๒) นวัตกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน ๓) การพัฒนา กลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน โดยการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย ๓ ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผสมผสานเข้าด้วยกัน โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น และนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์รวบรวมข้อมูลในการวิเคราะห์องค์ความรู้ชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน มีเครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อศึกษากลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน และแบบสอบถาม เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการชุมชนต้นแบบในพื้นที่จังหวัดน่าน จากชุมชนต้นแบบ จำนวน ๕ ชุมชน ประกอบด้วย ๑) วิสาหกิจชุมชนชีววิถี บ้านน้ำเกี๋ยน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ๒) ชุมชนบ้านใหม่ ชุมชนต้นแบบโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงวังไผ่ ตำบลนาไร่หลวง อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน ๓) ชุมชนนิเวศวนเกษตรบ้านพีเหนือ ตำบลป่าคาหลวง อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน ๔) ชุมชนนิเวศทำสวน บ้านพญาแก้ว ตำบลพญาแก้ว อำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน ๕) ชุมชนนิเวศทำนา บ้านหนองผุก ตำบลเปือ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดน่าน แล้วผู้วิจัยทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ได้มาซึ่งผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ สรุปผลการวิจัยตามโครงการย่อยที่ ๑ วิเคราะห์องค์ความรู้ชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

การศึกษาสภาพทั่วไปของการบริหารจัดการชุมชนต้นแบบในพื้นที่จังหวัดน่าน พบว่า แนวความคิดในการจัดตั้งและการพัฒนากลุ่มและวิสาหกิจชุมชนนั้น เพื่อทำกิจกรรมเสริมเพิ่มรายได้แก่ครอบครัว ชุมชน ดำเนินกิจกรรมโดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านวิชาการผสมผสานกับเทคโนโลยีใหม่ นำไปสู่รายได้ของครอบครัวและชุมชนวิสาหกิจชุมชนและชุมชนเกิดความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้สร้างโอกาสมีรายได้สู่ชุมชน วัตถุประสงค์ที่ใช้ เกิดจากวัตถุประสงค์ที่หาได้ในท้องถิ่นของตนเอง ทำให้เกิดเป็นธุรกิจชุมชนที่ผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ มากมาย อาทิเช่น การนำสมุนไพรในท้องถิ่น คือ ใบหมี-อัญชัน มาแปรรูปสร้างมูลค่าเพิ่มเป็นแชมพู ผลิตภัณฑ์จากผลไม้แปรรูป และผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพ สินค้าทางการเกษตร เป็นต้น ระบบการบริหารจัดการ มีการแบ่งหน้าที่กันทำ

และการจัดสรรผลประโยชน์ให้กับคณะทำงานอย่างเหมาะสม และอีกทั้งมีที่ปรึกษาของกลุ่มที่มีความสามารถที่สามารถให้คำปรึกษา ทั้งด้านการบริหาร การจัดการ การเงิน เป็นต้น มีเครือข่ายทั้งภาครัฐ เอกชน สถาบันการศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นส่วนสำคัญในการสนับสนุน ถ่ายทอด พัฒนาองค์ความรู้ การผลิต และการตลาด

นอกจากนี้ การมีกฎระเบียบ ข้อบังคับร่วมกัน โดยการดำเนินกิจการวิสาหกิจชุมชนร่วมกัน ให้ประสบความสำเร็จ นั่นก็คือ ต้องให้ความสำคัญกับการจัดสรรผลประโยชน์ที่เท่าเทียมกัน มีการจัดสวัสดิการแก่สมาชิกและชุมชนอย่างเหมาะสม โปร่งใส ตรวจสอบได้ โดยใช้หลักธรรมาภิบาล ๖ ประการ คือ ๑) หลักนิติธรรม มีการกำหนดกฎระเบียบข้อตกลง กติกาของกลุ่ม ที่จะต้องถือปฏิบัติในการทำงานร่วมกัน ๒) หลักคุณธรรม โดยยึดมั่นในหลักวัตถุประสงค์ การดำเนินงานของกลุ่มอดทน ขยันหมั่นเพียรและซื่อสัตย์สุจริต ๓) หลักความโปร่งใส มีระบบกลไกจากการบริหารงานในรูปแบบคณะกรรมการกลุ่ม และมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ ของคณะกรรมการแต่ละฝ่ายอย่างชัดเจนมีระบบการจัดทำบัญชีมีการชี้แจงผลการดำเนินงานอย่างเปิดเผยสามารถตรวจสอบได้ ๔) หลักความมีส่วนร่วมโดยสมาชิกทุกคน มีส่วนร่วมรับรู้ และตัดสินใจในการกำหนด กฎระเบียบ กติกาของกลุ่ม ๕) หลักความรับผิดชอบต่อสมาชิกมีความรับผิดชอบต่องานที่รับโดยจะใช้บุคลากรให้ถูกกับงาน ๖) หลักความคุ้มค่า โดยจะใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดคุ้มค่าและให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการชุมชนต้นแบบในพื้นที่จังหวัดน่าน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่ เป็นเพศชาย จำนวน ๒๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๐ รองลงมาเป็นเพศหญิง จำนวน ๑๖๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๐ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีอายุระหว่าง ๓๑ - ๔๐ ปี จำนวน ๑๒๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๕ รองลงมา มีอายุระหว่าง ๒๐ - ๓๐ ปี จำนวน ๑๐๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๙ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีรายได้ของครอบครัว ๒๐,๐๐๑ - ๓๐,๐๐๐ บาทจำนวน ๑๔๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๗ รองลงมา มีรายได้ของครอบครัว ๑๐,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๐๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๐ ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่ เป็นสมาชิกชุมชนบ้านใหม่ จำนวน ๑๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๐ รองลงมา เป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถี จำนวน ๘๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๒

การวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการชุมชนต้นแบบในพื้นที่จังหวัดน่าน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๖) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีระดับความคิดเห็นสูงสุด ได้แก่ ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๗) รองลงมา ได้แก่ ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๖), ปัจจัยด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชน (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๖) และ ปัจจัยด้านการวางแผนชุมชน (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๕)

การศึกษากระบวนการสร้างองค์ความรู้ชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน พบว่า ๑) P = Plan (ขั้นตอนการวางแผน) วิสาหกิจชุมชนหรือกลุ่มเกษตรกร (ริเริ่ม) รวมกลุ่มกัน เพื่อทำกิจกรรมผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ผ่านการแปรรูปอย่างมีคุณภาพ โดยใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น วิสัยทัศน์ร่วมกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนให้ประสบความสำเร็จ มีการจัดทำแผนชุมชนหรือแผนแม่บทชุมชน โดยกำหนดเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่มาจากการมีส่วนร่วมของคนใน ๒) D = Do (ขั้นตอนการปฏิบัติ) มีโครงสร้างการบริหารองค์กร และการบริหารจัดการคนให้

เหมาะสมกับบทบาทหน้าที่ มีการแบ่งงานกันทำตามความถนัด ทุกวิสาหกิจชุมชนมีโครงสร้างการบริหารที่ชัดเจน ซึ่งมีทั้งโครงสร้างขนาดเล็ก และขนาดใหญ่ขึ้นอยู่กับขนาดของชุมชนที่แตกต่างกัน มีการเข้าร่วมฝึกอบรม สัมมนา การอบรมการบริหารจัดการที่เป็นระบบ เน้นคนในชุมชนร่วมกันระดมความคิด มีการระดมทุน ระดมกำลังสติปัญญา เรียนรู้ร่วมกัน แก้ไขปัญหาาร่วมกัน ร่วมคิด - ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ - ร่วมดำเนินการ - ร่วมติดตามตรวจสอบ - ร่วมรับผลประโยชน์ ๓) C = Check (ขั้นตอนการตรวจสอบ) การมีกฎระเบียบ หรือข้อตกลง ข้อบังคับ ในการจัดสวัสดิการแก่สมาชิกและชุมชน ซึ่งต้องความโปร่งใส มีการจัดสรรผลประโยชน์ของสมาชิกให้ชัดเจน ตรวจสอบได้ ซึ่งแต่ละวิสาหกิจชุมชน ได้มีการจัดระบบด้านเงินปันผลให้สมาชิก มีสวัสดิการอย่างเป็นระบบแก่สมาชิก การจัดระเบียบให้สมาชิกมีเงินออม ทำให้สิ่งที่ตามมาคือ สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้นและมีรายจ่ายลดลง และเป็นหนี้้น้อยลงทุก ๆ ปี ๔) A = Action (ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขส่วนที่มีปัญหา) ใหญ่เกิดจากชาวบ้าน ระยะเริ่มต้นอาจเกิดจากการรวมกลุ่มแบบชาวบ้าน โดยขาดความรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับหารบริหารงาน จำเป็นต้องมีการพัฒนาเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ดังนั้นเครือข่ายของวิสาหกิจชุมชน คือ หน่วยงานภาครัฐและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ตระหนักรู้ถึงคุณค่า และความสำคัญของสินค้าที่เกิดจากชุมชนในจังหวัดน่าน ด้วยพื้นฐานการมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ ผสานการสร้างร่วมมือของชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อีกทั้งส่งเสริมให้มีการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ เรื่องการถ่ายทอดให้สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมโดยชุมชน

๕.๑.๒ สรุปผลการวิจัยตามโครงการย่อยที่ ๒ นวัตกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

การวิจัยเรื่อง “นวัตกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน” คณะวิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์ปัจจัยนำเข้า ๓ ประการ คือ ๑. การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน ๒. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน และ ๓. นวัตกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน โดยตอบวัตถุประสงค์การวิจัย ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน ๒) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน ๓) เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่านนั้นเป็นการเก็บข้อมูลโดยแบบสอบถามและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ในการวิเคราะห์ข้อมูล และสังเคราะห์โดยผู้วิจัยโดยเป็นข้อความถามที่เป็นไปตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๕ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านความพอประมาณ ๒) ด้านความมีเหตุผล ๓) การมีภูมิคุ้มกันที่ดี ๔) เงื่อนไขความรู้ ๕) เงื่อนไขคุณธรรม

๕.๑.๓ สรุปผลการวิจัยตามโครงการย่อยที่ ๓ การพัฒนากลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

ผลการศึกษาที่ได้จากเอกสารเพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นแล้ว ผู้วิจัยจะได้สำรวจข้อมูลเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยดำเนินการร่วมกับสถานที่กับส่วนงานภาครัฐ เอกชนและชุมชนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานเศรษฐกิจชุมชน การสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้ครั้งนี้เป็นการสังเคราะห์โดยนำสิ่งที่ศึกษาทั้งหมดในการศึกษา ดังนี้

๑. สร้างกลไกการทำงานในระดับชุมชน

ในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากนั้น สิ่งที่สำคัญอันดับแรก คือ สร้างกลไกการทำงานในระดับชุมชน โดยการจัดตั้งกลุ่มหรือวิสาหกิจชุมชน เพื่อจะได้รับความร่วมมือจากเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมหลากหลายกลุ่ม อาทิ หน่วยงานภาครัฐ เอกชน หรือกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ Young Smart Farmer (YSF) เป็นต้น อีกทั้งรวมถึงการนำผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่นจัดแสดงและจำหน่ายในงานต่าง ๆ ของจังหวัด โดยได้รับความร่วมมือจากหลายหน่วยงานที่เข้ามาเก็บข้อมูลและผลักดันให้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ดังที่กล่าวไปข้างต้น นอกจากนี้ หน่วยงานและสถาบันต่าง ๆ มีการเข้ามาศึกษาดูงานและพัฒนาให้เป็นพื้นที่ชุมชนต้นแบบร่วมกันกับชุมชน รวมถึงการให้คำแนะนำในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นต้น^{๘๗}

สร้างกลไกการจัดการร่วมระหว่างหลากหลายกลุ่มหลากหลายอาชีพ หลากหลายช่วงวัยที่มีในพื้นที่ โดยใช้หน่วยงานในชุมชน เป็นกลไกกลางในการเชื่อมโยง ประสานงาน เป็นเวทีกลางของเขตพื้นที่ มีการประชุมอย่างต่อเนื่อง มีการวางแผนร่วม จัดการร่วมประกาศอัตลักษณ์ของชุมชนต่อสาธารณะ มีการเชื่อมโยงความร่วมมือกับภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนในชุมชนจะมีการพึ่งพาอาศัยกัน การช่วยเหลือกัน และมีน้ำใจ ต่อกันในหลายเรื่อง เช่น การให้ทุนการศึกษาแก่เยาวชนในชุมชน ร่วมกันจัดกิจกรรมตามประเพณีต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้ กองทุนดังกล่าวจึงอาจนำไปต่อยอดพัฒนาชุมชนในหลาย รูปแบบทั้งการพัฒนาอาชีพ พัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ การให้ทุนการศึกษา การช่วยเหลือผู้ยากไร้ แก้ปัญหาคนว่างงาน ปัญหาน้ำประปาไม่ทั่วถึง การจัดกิจกรรมวันเด็ก กิจกรรมต่อต้านยาเสพติด กิจกรรมทางศาสนา ตลอดจนส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่น^{๘๘}

อีกทั้งการเสริมสร้างพลังให้ทุกภาคส่วนสามารถเพิ่มทางเลือกการใช้ชีวิตในสังคมและมีส่วนร่วมในเชิงเศรษฐกิจสังคม ได้อย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรีให้ทุกคนสามารถแสดงออกทางความคิดอย่างสร้างสรรค์เพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการปัญหาของชุมชนด้วยตนเองสนับสนุนการรวมกลุ่มอาชีพที่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ส่งเสริมให้ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นพลังร่วมในการพัฒนาสังคมพัฒนามาตรฐานระบบเสริมสร้างพลังทางสังคมให้ทุกคนสามารถแสดงออกทางความคิดอย่าง สร้างสรรค์โดยเรียนรู้เข้าใจ

^{๘๗} สัมภาษณ์ นายศักดิ์สิทธิ์ ศรีวิชัย, เกษตรจังหวัดน่าน, วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๘๘} สัมภาษณ์ นายวิรัตน์ ปราสาทบุคย์, ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง, วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๖.

และปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบในฐานะประชาชนในชุมชนมีค่านิยมไม่ยอมรับการกระทำผิดและการคอร์รัปชั่น ส่งเสริมการเปิดพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนความรู้และแสดง ความคิดเห็น ที่แตกต่าง ในทางสร้างสรรค์และการเข้ามีส่วนร่วมในองค์กรเพื่อการพัฒนาในระดับต่างๆ ส่งเสริมการมีส่วนร่วม ในกระบวนการพัฒนาชุมชนตั้งแต่ร่วมคิดร่วมตัดสินใจการกำหนดแนวทางและ การขับเคลื่อนไปสู่การ ปฏิบัติและร่วมตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐและภาคีการพัฒนาต่างๆ รวมทั้งการสร้างโอกาส การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มเด็กเยาวชนสตรีผู้พิการหรือทุพพลภาพ ผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาสทางสังคม และคนยากจน

เพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการปัญหาของชุมชน ด้วยตนเอง เน้นการกระจายอำนาจให้ชุมชน การมีส่วนร่วมในการบริหารงานกับท้องถิ่นการพัฒนา ศักยภาพของ ชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็งโดยบทบาทของสถาบันการศึกษาในพื้นที่และการสนับสนุนสิทธิชุมชน พร้อม ทั้งให้มีการเชื่อมโยงแผนแม่บทชุมชนกับแผนระดับต่าง ๆ ในพื้นที่และระดับชาติรวมทั้ง ให้ชุมชน ท้องถิ่น สามารถเชื่อมโยงทิศทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงในมิติ ชุมชน แห่งการเรียนรู้ สร้างความใกล้ชิดทางสังคมวัฒนธรรมและปฏิสัมพันธ์กับชุมชนใกล้เคียง^{๙๙}

๒. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับเศรษฐกิจ และสร้าง ความมั่นคงทางรายได้

ระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น ที่สามารถพึ่งตนเองภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่ มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม และเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนา ด้าน อื่นๆ ในพื้นที่ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติอย่าง เข้มแข็งและยั่งยืนระบบเศรษฐกิจฐานรากหรือเศรษฐกิจชุมชน เป็นระบบเศรษฐกิจแนวราบที่ส่งผล และสร้างความสัมพันธ์ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างผู้คนในชุมชนท้องถิ่น มิใช่เป็นเฉพาะ เศรษฐกิจแนวตั้งแบบปัจเจกแต่สามารถทำให้เกิดความร่วมมือ เกิดโอกาสและความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างเศรษฐกิจร่วมของชุมชนกับเศรษฐกิจของปัจเจก เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะความร่วมมือ เป็นหุ้นส่วนสร้างความสัมพันธ์ทั้งในชุมชนท้องถิ่นและในระดับที่กว้างขวางอื่น ๆ และภายนอกระบบ เศรษฐกิจฐานราก จะต้องมีความรู้และการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่น ให้ครบวงจรมากที่สุด มีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตพื้นฐาน การแปรรูป การบริการ การตลาดการผลิต อาหาร และความจำเป็นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต การอยู่ร่วมกัน ทำให้ผู้คนและชุมชนท้องถิ่น โดยรวมสามารถพึ่งตนเอง มีรายได้มากกว่ารายจ่าย และสามารถพัฒนาเป็นผู้ผลิต ผู้สร้างงานบริการ ต่างๆ จากท้องถิ่นที่เข้มแข็ง สร้างสรรค์ หลากหลาย มีเอกลักษณ์ ทันสมัย และเชื่อมโยงกับระบบ ตลาดอย่างมีประสิทธิภาพระบบเศรษฐกิจฐานราก จะต้องมีความหลากหลาย พอเพียงเพื่อเปิดโอกาส และแบ่งปันให้คนทุกกลุ่มทุกวัยสามารถมีพื้นที่และมีโอกาสในการร่วมพัฒนา ได้อย่างผสมผสานและ สร้างสรรค์^{๑๐๐} รวมทั้งสามารถเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจอื่น ๆ ได้อย่างดี อย่างมี ฉันทมิตรเป็นธรรม

^{๙๙} สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรีไพฑูริย์ ศรีราชจันทร์, พัฒนาการจังหวัดน่าน, วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๑๐๐} สัมภาษณ์ นางศุภรดา กานดิศยากุล, องค์กรบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่าง ยั่งยืน (องค์กรมหาชน) หรือ อพท., วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๖.

โดยรูปแบบการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนจังหวัดน่าน สรุปได้ดังนี้^{๑๐๑}

๑) สร้างความเข้าใจให้ชัดเจนเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ เพื่อพัฒนาคน พัฒนาระบบบริหารจัดการ แผนและการทำงานร่วม โดยนำข้อมูลมาวิเคราะห์ศักยภาพ ปัญหา ทุนด้านต่างๆ ของชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีระบบข้อมูลและชุดความรู้ศักยภาพของชุมชนที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ และนำไปสู่การจัดทำแผนชีวิตชุมชน หรือแผนแม่บทชุมชนทุกมิติ โดยกำหนดเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ที่มาจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และนำแผนไปปฏิบัติเพื่อการพัฒนาคน พัฒนาอาชีพ พัฒนาสวัสดิการ ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรมในชุมชน

๒) สร้างกลไกการจัดการร่วม โดยมีองค์ประกอบจากหลากหลายกลุ่ม หลากหลายอาชีพ หลากหลายช่วงวัยที่มีในพื้นที่ เชื่อมโยงประสานงาน มีการประชุมอย่างต่อเนื่อง มีการวางแผนร่วม จัดการ ร่วมประกาศอัตลักษณ์ของชุมชนต่อสาธารณะมีการเชื่อมโยงความร่วมมือกับภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง

๓) เชื่อมโยงกลุ่มการผลิต การแปรรูป และการบริการในชุมชน เป็นเครือข่ายระดับตำบล เพื่อแลกเปลี่ยนสินค้า ความรู้ การต่อรอง ฯลฯ

๔) เชื่อมโยงกลุ่ม/เครือข่ายการผลิต การแปรรูปและการบริการเป็น เครือข่ายระหว่างตำบลหรือคลัสเตอร์ เพื่อการหนุนเสริมช่วยเหลือกันและกัน

๕) จัดความสัมพันธ์ในระดับตำบล เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนร่วมในระดับจังหวัด

๓. ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นและทุนทางวัฒนธรรมอย่างรู้คุณค่า

คนในชุมชนรู้จักหวงแหน และใช้ทรัพยากรเท่าที่จำเป็นให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ตั้งแต่การ เลือ่วัตถุดิบมาผลิต การบริโภคในครัวเรือน จนถึงการนำกลับมาใช้เป็นวัตถุดิบ ชุมชนก็สามารถใช้ ทรัพยากรในการสร้างรายได้อย่างมีคุณค่า โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาถ่ายทอดเป็นสินค้า หรือบริการ ที่สอดแทรกนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ และยึดการพึ่งพาตนเองเป็นสำคัญได้เช่นเดียวกัน โดย เทคโนโลยีที่เป็นภูมิปัญญาในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยยึดความเป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่ เป็นตัวบ่งชี้ เฉพาะลักษณะบริบทของพื้นที่และภูมิ ปัญญาท้องถิ่นในที่นั้น ๆ ที่มีการถ่ายทอดและสืบทอดต่อกันมา ทั้งวัฒนธรรมและความเป็นของสังคม เชื่อมโยงถึงโครงสร้างทางสังคมที่มีความเกี่ยวพันกันในพื้นที่มี คุณลักษณะไม่ทั่วไปไม่เป็นสากล ดังนั้น การจะพัฒนาองค์ความรู้เศรษฐกิจฐานรากจำเป็นจะต้องดึง เอาอัตลักษณ์ของชุมชนมาสู่การพัฒนา และยกระดับนำมาสู่การสร้างมูลค่าร่วมกับการระดมความคิด ที่จะดึงเอาศักยภาพชุมชนเข้ามา พัฒนาอัตลักษณ์ตนเองและเป็นช่องทางที่จะนำไปสู่การสื่อสารทาง การตลาดซึ่งจะทำให้ผลิตภัณฑ์ หรือบรรจุภัณฑ์เกิดความโดดเด่นและแตกต่างนำไปสู่การสร้างแบรนด์ ทำให้สิ่งนั้นเป็นที่รู้จักจากภายนอกที่มีลักษณะไม่เหมือนกับที่อื่น จะทำอย่างไรให้เกิดความโดดเด่น จากผลที่เกิดจากการระดม ความคิดแล้วจะทำอย่างไรให้เกิดการสร้างมูลค่าของลูกค้าหรือ บุคคลภายนอกได้รับรู้ถึง ผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์พื้นถิ่นนั้น^{๑๐๒}

^{๑๐๑} สัมภาษณ์ นายบัญชา โชติกำจร, ผู้อำนวยการสำนักงานด้านความยั่งยืน และพัฒนาชุมชน เครือ เจริญโภคภัณฑ์จังหวัดน่าน, วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๑๐๒} สัมภาษณ์ นายวิรัตน์ ปราบาททุกซ์, ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง, วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๖.

และนำทรัพยากรนั้น มาการจัดการความรู้ให้เป็นระบบ ก็คือการวางโครงสร้างและขั้นตอนการเรียนรู้ เพื่อให้การถ่ายทอดความรู้มีประสิทธิภาพที่สมาชิกสามารถนำไปปฏิบัติต่อได้หรือถ่ายทอดซึ่งกันและกันได้เพื่อเตรียมความพร้อมในอนาคตในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการแปรรูป เทคนิคและวิธีการต่าง ๆ โดยมีขั้นตอนที่ถูกต้องเป็นระบบจะทำให้ไม่เกิดผลเสียหายในขั้นตอนการ ผลิตมีระบบเข้ามาควบคุมไม่ว่าจะเป็นทางด้านส่วนผสม การจัดการ การบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์แต่ละ ประเภทที่มีความแตกต่างกัน จะทำอย่างไรให้ระบบมาควบคุมการดำเนินงานของแต่ละคนที่ปฏิบัติ ตามระบบ ดังนั้นจะต้องจัดการความรู้ให้เป็นระบบไม่ว่าจะเป็นถ่ายทอด การต่อยอด หรือเทคนิค ต่าง ๆ ให้สมาชิกทุกคนนำไปปฏิบัติได้ เช่น สูตรการผสมอาหารหรือเทคนิคการพัฒนาสูตรอาหาร ประเภท ต่าง ๆ ที่มีการเก็บความรู้อย่างเป็นระบบ เมื่อมีสมาชิกเข้ามารวมกลุ่มเพิ่มจำนวนมากก็จะ ไม่มีปัญหาในการถ่ายทอดความรู้เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ^{๑๐๓}

๔. กระจายรายได้อย่างทั่วถึง

หากชุมชนมีการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน ซึ่งกำหนดเป้าหมายเพื่อให้ชุมชนท้องถิ่น มีความเข้มแข็ง สู่การจัดการตนเองที่ครอบคลุมทั้งด้านการพัฒนา สังคม เศรษฐกิจ และทรัพยากรสิ่งแวดล้อม เพื่อให้คนในชุมชนได้เห็นเป้าหมายการพัฒนาชุมชนร่วมกัน โดยมีกระบวนการสำรวจข้อมูลของตนเองรู้จักตนเอง รู้จักท้องถิ่น นำมาจัดทำแผนปฏิบัติการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในทุกด้านที่สอดคล้องกับปัญหาความเดือดร้อน ความต้องการ และสร้างโอกาสการพัฒนา ด้านต่าง ๆ ให้กับผู้คนในชุมชนท้องถิ่นของเราเอง ทั้งการแก้ไขปัญหาความยากจน หนี้สิน ที่ดินทำกิน ราคา ผลผลิตตกต่ำ การฟื้นฟูทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดระบบสวัสดิการชุมชน ฯลฯ รวมถึงมีเป้าหมายชัดเจน และมีระบบจัดการร่วมกันเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายการพัฒนานั้น ๆ ก็จะนำไปสู่การฟื้นฟูและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างเข้มแข็ง และยั่งยืน รวมถึงนำไปสู่การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นในที่สุด กระจายรายได้อย่างทั่วถึง สู่การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในชุมชน มุ่งปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้มีฐานการพัฒนาที่ทั่วถึงและยั่งยืน พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่มีความหลากหลายและแข็งแกร่งมากขึ้น ส่งเสริมการจัดสรรทรัพยากรให้เกิดความเป็นธรรม ปรับโครงสร้าง ทั้งระบบให้สนับสนุนการกระจายรายได้และเป็นเครื่องมือสร้างความเป็นธรรมในการจัดสรร ทรัพยากรและการถือครองทรัพย์สิน พัฒนาการใช้ประโยชน์เทคโนโลยีสารสนเทศและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในการพัฒนาอาชีพ ส่งเสริมบทบาทของภาคธุรกิจเอกชนในการเสริมสร้างความมั่นคง^{๑๐๔}

๕. การเชื่อมโยงเครือข่าย

สถานการณ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชน OTOP หรือ แม้กระทั่ง SME ในประเทศไทย ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มงานที่จะรัฐบาลใช้กระตุ้นและขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก ดังนั้น แนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวแบบยั่งยืน คือ การเสนอให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องพัฒนา/สนับสนุน/ส่งเสริมการใช้ห่วงโซ่คุณค่าใหม่ด้วย “การเปลี่ยนเส้นทางการ จัดการโลจิสติกส์” ของการพัฒนาผลิตภัณฑ์/บริการชุมชน

^{๑๐๓} สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรีไพฑูริย์ ศรีราชจันทร์, พัฒนาการจังหวัดน่าน, วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๑๐๔} สัมภาษณ์ นายวิรัตน์ ปรราบทุกซ์, ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง, วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๖.

พร้อมทั้งปรับ/เสริม/เปลี่ยนแนวคิดและ กระบวนการทำงานโดยกำหนดให้ “กระบวนการตลาด” เป็น ขั้นตอนแรกของการพัฒนา ก่อนการนำนวัตกรรม องค์ความรู้ และงานวิจัย เข้าไปช่วยเพื่อยกระดับ ห่วงโซ่อุปทานเดิม ผ่านการทำงานอย่างมี ส่วนร่วมของทุกภาคส่วน มุ่งมั่นก้าวสู่เส้นทางการจัดการ รูปแบบใหม่ที่มุ่งผลสัมฤทธิ์มากขึ้น^{๑๐๕}

กลุ่มชุมชนและกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดน่าน มีเครือข่ายในการดำเนินธุรกิจหลาย เครือข่าย ได้แก่

๑) พันธมิตรที่ให้การสนับสนุนองค์ความรู้ ปัจจัยการผลิต และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ อาทิ เครือข่ายมหาวิทยาลัย หน่วยงานภาครัฐ เครือข่ายในท้องถิ่นอื่น ๆ แบ่งเป็นเครือข่ายภายในชุมชน ได้แก่ สหกรณ์การเกษตร และกศน. เป็นต้น เครือข่ายภายนอกของชุมชน ได้แก่ สถาบันการศึกษา และหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ เครือข่ายเหล่านี้จะให้คำแนะนำที่มีประโยชน์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เช่น การขอคำปรึกษาและคำแนะนำในการยืดอายุและการเก็บรักษา ผลิตภัณฑ์ การปรับปรุงสูตรอาหาร การวางแผนการผลิตและจัดจำหน่าย รวมถึงการแก้ไขปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

๒) พันธมิตรในการศึกษาดูงานและจำหน่ายสินค้า อาทิ สถาบันการศึกษา ชุมชน ใน ระแวกใกล้เคียง หน่วยงานภาครัฐ กลุ่มเกษตรกรจากที่อื่น ๆ

๓) และพันธมิตรที่ส่งมอบวัตถุดิบและผู้จัดทำ ผลิตภัณฑ์ อาทิ เกษตรกรผู้เลี้ยงปลาในพื้นที่หรือภายใน ชุมชนริมคลองบางมด เกษตรกรผู้ปลูกและจำหน่าย เครื่องสมุนไพร และกลุ่มคนในชุมชน^{๑๐๖}

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๒.๑ อภิปรายผลการวิจัยตามโครงการย่อยที่ ๑ วิเคราะห์องค์ความรู้ชุมชนต้นแบบ ของจังหวัดน่าน

แนวความคิดในการจัดตั้งและการพัฒนากลุ่มและวิสาหกิจชุมชนนั้น เพื่อทำกิจกรรมเสริม เพิ่มรายได้แก่ครอบครัว ชุมชน ดำเนินกิจกรรมโดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านวิชาการผสมผสาน กับเทคโนโลยีใหม่ นำไปสู่รายได้ของครอบครัวและชุมชนวิสาหกิจชุมชนและชุมชนเกิดความเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้สร้างโอกาสมีรายได้สู่ชุมชน วัตถุดิบที่ใช้ เกิดจากวัตถุดิบที่หาได้ในท้องถิ่นของ ตนเอง ทำให้เกิดเป็นธุรกิจชุมชนที่ผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ มากมาย อาทิเช่น การนำสมุนไพรใน ท้องถิ่น คือ ใบหมี-อัญชัน มาแปรรูปสร้างมูลค่าเพิ่มเป็นแชมพู ผลิตภัณฑ์จากผลไม้แปรรูป และ ผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพ สินค้าทางการเกษตร เป็นต้น ระบบการบริหารจัดการ มีการแบ่งหน้าที่กันทำ และการจัดสรรผลประโยชน์ให้กับคณะทำงานอย่างเหมาะสม และอีกทั้งมีที่ปรึกษาของกลุ่มที่มี ความสามารถที่สามารถให้คำปรึกษา ทั้งด้านการบริหาร การจัดการ การเงิน เป็นต้น มีเครือข่ายทั้ง ภาครัฐ เอกชน สถาบันการศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นส่วนสำคัญในการสนับสนุน ถ่ายทอด พัฒนาองค์ความรู้ การผลิต และการตลาด ซึ่งสอดคล้องกับ ขวัญกลม ตอนขวา ได้

^{๑๐๕} สัมภาษณ์ นางศุภรดา กานดิศยากุล, องค์กรบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่าง ยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท., วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๑๐๖} สัมภาษณ์ นายศักดิ์สิทธิ์ ศรีวิชัย, เกษตรจังหวัดน่าน, วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๖.

ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการธุรกิจชุมชนบนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ผลการศึกษาพบว่า การจัดการด้านการผลิต การจัดการด้านทรัพยากรมนุษย์ การจัดการด้านการตลาด และการจัดการการเงินและบัญชี เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการธุรกิจชุมชน ส่วนความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ความรู้ และคุณธรรม เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีค่ามีค่า KMO ค่า Bartlett's Test of Sphericity มีการแจกแจงโดยประมาณแบบ Chi-Square ผ่านเกณฑ์การทดสอบทางสถิติ นอกจากนี้ยังมีค่า Total Initial Eigen values มากกว่า ๑ และสามารถอธิบายความแปรปรวนของข้อมูลได้มากที่สุดถึง ๗๕ % โดยองค์ประกอบทุกตัวมีค่า Factor Loading เข้าใกล้ ๑ ในด้านการประยุกต์ใช้แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีและความมีเหตุผล มีผลกระทบทางตรงต่อการจัดการธุรกิจชุมชนด้านการผลิตมากที่สุด

การวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการชุมชนต้นแบบในพื้นที่จังหวัดน่าน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๖) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีระดับความคิดเห็นสูงสุด ได้แก่ ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๗) รองลงมา ได้แก่ ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๖), ปัจจัยด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชน (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๖) และ ปัจจัยด้านการวางแผนชุมชน (มีค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๕) ซึ่งสอดคล้องกับ สุกัญญา อธิปอนันต์ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง” ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง แบ่งเป็น ปัจจัยภายในกลุ่ม ได้แก่ การมีส่วนร่วม ความเสียสละ สามัคคี ความร่วมมือของสมาชิกและครอบครัว การดำเนินกิจกรรมที่ต่อเนื่อง การควบคุมคุณภาพสินค้า การพัฒนาความรู้/ภูมิปัญญา การพัฒนาผลิตภัณฑ์/กิจกรรมและการตลาด ศักยภาพของผู้นำและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชน ปัจจัยในชุมชน ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน วัฒนธรรมและประเพณี โครงสร้างประชากรในชุมชน การพัฒนาคนรุ่นใหม่ ทรัพยากรที่มีในชุมชน การจ้างงานในชุมชน/รายได้ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และการมีตลาดชุมชนรองรับ และปัจจัยภายนอกชุมชน ได้แก่ นโยบายรัฐ ระบบเสริมหนุน เครือข่าย กลไกทางการตลาด และการคมนาคม

การศึกษาระบบการสร้างองค์ความรู้ชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน พบว่า วิสาหกิจชุมชนหรือกลุ่มเกษตรกร (ริเริ่ม) รวมกลุ่มกัน เพื่อทำกิจกรรมผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ผ่านการแปรรูปอย่างมีคุณภาพ โดยใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น วิสัยทัศน์ร่วมกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนให้ประสบความสำเร็จ มีการจัดทำแผนชุมชน หรือแผนแม่บทชุมชน โดยกำหนดเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก มีโครงสร้างการบริหารองค์กร และการบริหารจัดการคนให้เหมาะสมกับบทบาทหน้าที่ มีการแบ่งงานกันทำตามความถนัด เน้นคนในชุมชนร่วมกันระดมความคิด มีการระดมทุน ระดมกำลังสติปัญญา เรียนรู้ร่วมกัน แก้ไขปัญหาาร่วมกัน ร่วมคิด - ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ - ร่วมดำเนินการ - ร่วมติดตามตรวจสอบ - ร่วมรับผลประโยชน์ มีกฎระเบียบหรือข้อตกลง ข้อบังคับ ในการจัดสวัสดิการแก่สมาชิกและชุมชน ซึ่งต้องความโปร่งใส มีการจัดสรรผลประโยชน์ของสมาชิกให้ชัดเจน ตรวจสอบได้ และมีหน่วยงานภาครัฐและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ตระหนักถึงคุณค่า และความสำคัญของสินค้าที่เกิดจากชุมชนในจังหวัดน่าน ด้วยพื้นฐานการมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ ผสานการสร้างความร่วมมือของชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอีกด้วย

๕.๒.๒ อภิปรายผลการวิจัยตามโครงการย่อยที่ ๒ นวัตกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

๕.๒.๒.๑ การพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๕ ด้าน สามารถอภิปรายได้ดังนี้

พบว่า การมีส่วนร่วมในการการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๐$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านมีประเด็นที่จะอภิปราย ดังนี้

๑. ด้านความพอประมาณ พบว่า ระดับการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๖$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ แสดงให้เห็นว่าสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน ได้มีการส่งเสริมให้มีการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมายึดถือเป็นแนวทางในการใช้ชีวิตประจำวันและให้คนในชุมชนรู้จักประมาณรายได้ของตนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระนพพร ญาณสมปนฺโน (แก้วคง) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเทศบาลตำบลโพนางดำออก อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเทศบาลตำบลโพนางดำออกอำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท สำนวจความคิดเห็นของประชาชนพบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๘๔$) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้านตามลำดับค่าเฉลี่ย คือ ด้านความพอประมาณ ($\bar{X} = ๓.๘๖$) ด้านความมีเหตุผล ($\bar{X} = ๓.๘๑$) ด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ($\bar{X} = ๓.๘๒$) ด้านความรอบรู้ ($\bar{X} = ๓.๘๕$) ด้านความมีคุณธรรม ($\bar{X} = ๓.๘๙$)^{๑๐๗}

^{๑๐๗} พระนพพร ญาณสมปนฺโน (แก้วคง) “การบริหารการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเทศบาลตำบลโพนางดำออก อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

๒. ด้านมีเหตุผล พบว่า ระดับการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๔$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ แสดงให้เห็นว่าสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน ได้ใช้หลักความมีเหตุผลในการพิจารณาและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนด้วยความรอบคอบ ถูกต้องตามหลักกฎหมาย มีเหตุผลในการพิจารณาการจัดโครงการแต่ละโครงการขึ้นในชุมชน โดยคำนึงถึงเหตุผลความคุ้มค่าและความจำเป็น สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาบริบูรณ์ ปริสุทฺโธ (อดิศร)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนากิจกรรมการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา สังกัดองค์กรส่วนท้องถิ่นจังหวัดสมุทรปราการ” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนากิจกรรมการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา สังกัดองค์กรส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านความมีเหตุ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๕^{๑๐๘}

๓. ด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พบว่า ระดับการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๑$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ แสดงให้เห็นว่าสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน ได้มีการส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักพึ่งตนเอง โดยการปลูกฝังความคิดเรื่องความขยัน อดออม และอดทน โดยได้มีการประชุมร่วมกันกับคนในชุมชนเพื่อหาทางและแนวทางการแก้ไขปัญหาอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน และจัดโครงการส่งเสริมและพัฒนาหลักปรัชญาเศรษฐกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็ง มั่นคง และยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระหมื่น ธีรจิตโต (สีทน)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ บ้านหนองเอะ อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านหนองเอะ อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๔๘$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้านตามลำดับค่าเฉลี่ย คือ ด้านเงื่อนไขความรู้ ($\bar{X} = ๔.๔๙$) ด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ($\bar{X} = ๔.๔๙$) ด้านเงื่อนไขคุณธรรม ($\bar{X} = ๔.๔๘$) ด้านความมีเหตุผล ($\bar{X} = ๔.๔๗$) ด้านความพอประมาณ ($\bar{X} = ๔.๔๕$)^{๑๐๙}

๔. ด้านเงื่อนไขความรู้ พบว่า ระดับการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๑$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ แสดงให้เห็นว่าสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ

^{๑๐๘} พระมหาบริบูรณ์ ปริสุทฺโธ (อดิศร), “การพัฒนากิจกรรมการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา สังกัดองค์กรส่วนท้องถิ่นจังหวัดสมุทรปราการ”, วิทยานิพนธ์หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

^{๑๐๙} พระหมื่น ธีรจิตโต (สีทน), “การพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านหนองเอะ อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี”, สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ๓, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

เชียงใหม่ จังหวัดน่าน ได้มีการส่งเสริมให้มีการพัฒนาผลผลิตจากความรู้และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การทำเกษตร การจักสานและแปรรูปผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ โดยมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับงานวิจัยของ วราภรณ์ ปันสุรัตน์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของพนักงานเทศบาลตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน” ผลวิจัยพบว่า พนักงานเทศบาลผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความคิดเห็นทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.85$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านมีระดับความคิดเห็นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\mu = 3.95$) ในด้านความรู้และด้านคุณธรรม ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\mu = 3.62$) ในด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดี^{๑๐๐}

๕. ด้านเงื่อนไขคุณธรรม พบว่า ระดับการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเชียงใหม่ จังหวัดน่าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.10$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ แสดงให้เห็นว่าสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเชียงใหม่ จังหวัดน่าน ได้มีการพัฒนาชุมชนโดยนำหลักธรรมาภิบาลมาบริหารให้มีความสอดคล้องกับคำสอนของพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต ส่งเสริมและสร้างคุณธรรมโดยการปลูกฝังการลดละเลิกอบายมุข มีการพัฒนาและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมอันดีงามและควรค่าแก่การรักษาของชุมชนเพื่อสร้างอัตลักษณ์ชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาชาญชัย ฐิตเมธี (หนูทอง) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนวัดไตรรัตนาราม เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร” ผลวิจัยพบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนวัดไตรรัตนาราม เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร ทั้ง ๕ ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านคุณธรรม มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๔.๑๖ ด้านความมีเหตุผล ๔.๐๗ ด้านความรู้ ๔.๐๔ ด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ๔.๐๑ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านความพอประมาณ ๓.๙๘ ตามลำดับ^{๑๐๑}

๕.๒.๒.๒. จากผลการสังเคราะห์เพื่อนำเสนอแนวคิดกรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน สามารถอภิปราย ได้ดังนี้

๑) การประเมิน (ร่าง) ประกาศแนวทางการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน จากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามการวิจัย และการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการโดยคำถามปลายเปิด และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่า มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ๒ ประการ ดังนี้ ๑) ส่วนใหญ่เป็นภาษากฎหมายและเป็นภาษาทางการ เข้าใจยาก และ ๒) เนื้อหาครบถ้วนและมีประโยชน์ ทั้งนี้เมื่อลำดับจากการเก็บ

^{๑๐๐} วราภรณ์ ปันสุรัตน์, “การพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของพนักงานเทศบาลตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

^{๑๐๑} พระมหาชาญชัย ฐิตเมธี (หนูทอง), “การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนวัดไตรรัตนาราม เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามนั้น ประการที่กลุ่มตัวอย่างประเมินและมีระดับความคิดเห็นสูงที่สุดในด้านดังกล่าว คือ ความถูกต้องตามหลักภาษาและหลักไวยากรณ์ ส่วนข้อที่กลุ่มตัวอย่างประเมินและมีระดับความคิดเห็นต่ำที่สุด คือ แบบอักษรที่ใช้เหมาะสม

๒) การประเมิน (ร่าง) ประกาศแนวทางการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน ความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหาจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามการวิจัย และการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการโดยคำถามปลายเปิด และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่า มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ๒ ประการ ดังนี้ ๑) ส่วนใหญ่เป็นภาษากฎหมายและเป็นภาษาทางการ เข้าใจยาก และ ๒) เนื้อหาครบถ้วนและมีประโยชน์ ทั้งนี้เมื่อลำดับจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามนั้น ประการที่กลุ่มตัวอย่างประเมินและมีระดับความคิดเห็นสูงที่สุดในด้านดังกล่าว คือ ความถูกต้องของเนื้อหา ส่วนข้อที่กลุ่มตัวอย่างประเมินและมีระดับความคิดเห็นต่ำที่สุด คือ ความทันสมัยของเนื้อหา

๓) การประเมิน (ร่าง) ประกาศแนวทางการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบในภาพรวมของเล่ม จากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามการวิจัย และการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการโดยคำถามปลายเปิด และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่า มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ๒ ประการ ดังนี้ ๑) ออกแบบเล่มได้สวยงาม และ ๒) อาจจะทำเป็นเล่มขนาดเล็กเพื่อให้พกพาได้ง่าย ทั้งนี้เมื่อลำดับจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามนั้น ประการที่กลุ่มตัวอย่างประเมินและมีระดับความคิดเห็นสูงที่สุดในด้านดังกล่าว คือ การแบ่งหมวดหมู่ของเนื้อหาที่มีความเหมาะสม ส่วนข้อที่กลุ่มตัวอย่างประเมินและมีระดับความคิดเห็นต่ำที่สุด คือ ภาพประกอบสื่อสารความหมายได้ตรงกับเนื้อหา

๔) การประเมิน (ร่าง) ประกาศแนวทางการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำไปใช้งานจริง จากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามการวิจัย และการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการโดยคำถามปลายเปิด และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่า มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ๒ ประการ ดังนี้ ๑) เนื้อหาสอดคล้องและเอื้อต่อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และ ๒) ควรมีการนำเล่มไปแจกให้ชุมชนอื่นๆ ทั้งนี้เมื่อลำดับจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามนั้น ประการที่กลุ่มตัวอย่างประเมินและมีระดับความคิดเห็นสูงที่สุดในด้านดังกล่าว คือ เนื้อหาที่มีประโยชน์ต่อผู้ใช้งาน และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง ส่วนข้อที่กลุ่มตัวอย่างประเมินและมีระดับความคิดเห็นต่ำที่สุด คือ สามารถเป็นสื่อในการเผยแพร่และใช้เพื่อการประชาสัมพันธ์ได้

๕.๒.๓ อภิปรายผลการวิจัยตามโครงการย่อยที่ ๓ นวัตกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

การศึกษาชุมชนต้นแบบในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของจังหวัดน่าน พบว่า สภาพพื้นที่ของจังหวัดน่านส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ลาดชัน และมีข้อจำกัดทางด้านทรัพยากรสำหรับการผลิต ทางเกษตร ทำให้ทางเลือกระบบพีซีมีจำกัด โดยรูปแบบการดำรงชีวิตทั้ง ๕ ชุมชนมีความคล้ายคลึงกัน

คือ ชุมชนมีความเป็นเครือญาติ มีวัฒนธรรมดั้งเดิมที่สืบทอดกันต่อมา และมีกิจกรรมทางสังคม ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง มีการสร้างและการปฏิบัติตามกฎระเบียบเพื่อการอยู่ร่วมกัน มีการรวมกลุ่มกัน เพื่อสร้างความมั่นคง มีการจัดตั้งกองทุน กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อการผลิตและการพัฒนา ชุมชน คริวเรือนมีการออมเงินในกลุ่มต่างๆ มีการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยน เรียนรู้ของคนในชุมชน ผสมผสานภูมิปัญญาในรูปแบบรวมทำ รวมกลุ่ม โดยศึกษาหาความรู้ การอบรม ศึกษาดู งาน ศึกษา จากผู้มีประสบการณ์ นอกจากนี้ ยังมีส่วนร่วมในการสืบทอดประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญา มีการเรียนรู้ ถ่ายทอด ประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ กฎหมาย อธิปณันต์ และ คณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง” ผลการวิจัยพบว่า บริบทชุมชน และสถานการณ์วิสาหกิจชุมชน คนในชุมชนประกอบอาชีพเกษตรเป็นหลัก แรกเริ่มเป็นกลุ่มอาชีพ หรือกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร รวมกลุ่มกันเพื่อรับการสนับสนุนจากภาครัฐ ต่อรอง จัดซื้อปัจจัยการผลิต และขอสนับสนุนเงินทุน มีการรวมตัวแบบหลวมๆ สมาชิกไม่ค่อยมีส่วนร่วม มีเพียงผู้นำและแกนนำ ดำเนินการเป็นหลัก บางส่วนรวมกลุ่มกันเพื่อหารายได้เสริมและใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ โดยทำ กิจกรรมการผลิตและการแปรรูป มีทั้งการดำเนินการร่วมกันและแยกกันทำ เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนและตลาด จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนเมื่อปี ๒๕๔๘ และได้รับการประเมิน ศักยภาพอยู่ในระดับปานกลางถึงดี

ส่วนรูปแบบกลไกการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน พบว่า เริ่มต้นจากชุมชนต้องสร้างกลไกการทำงานในระดับชุมชน โดยการจัดตั้งกลุ่มหรือวิสาหกิจชุมชน เพื่อ จะได้รับความร่วมมือจากเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมหลากหลายกลุ่ม เพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็ง ของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ และสร้างความมั่นคงทางรายได้ มีการสร้างทุนและกองทุน ที่เข้มแข็ง มีการผลิตพื้นฐาน การแปรรูป การบริการ การตลาดการผลิต อาหาร และความจำเป็น พื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต การอยู่ร่วมกัน ทำให้ผู้คนและชุมชนท้องถิ่นโดยรวมสามารถพึ่งตนเอง มี รายได้มากกว่ารายจ่าย และสามารถพัฒนาเป็นผู้ผลิต ผู้สร้างงานบริการต่างๆ จากท้องถิ่นที่เข้มแข็ง สร้างสรรค์ หลากหลาย มีเอกลักษณ์ ทันสมัย โดยใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นและทุนทางวัฒนธรรมอย่างรู้ คุณค่า คนในชุมชนรู้จักหวงแหน และใช้ทรัพยากรเท่าที่จำเป็นให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ตั้งแต่การเลือก วัตถุดิบมาผลิต การบริโภคในครัวเรือน จนถึงการนำกลับมาใช้เป็นวัตถุดิบ ชุมชนก็สามารถใช้ ทรัพยากรในการสร้างรายได้อย่างมีคุณค่า โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาถ่ายทอดเป็นสินค้า หรือบริการ ที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและความคิดสร้างสรรค์ ผลคือการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง การสร้างความ มั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในชุมชน มุ่งปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้มีฐานการพัฒนาที่ ทั่วถึงและยั่งยืน พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่มีความหลากหลายและแข็งแกร่งมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ ไพศาล มุ่งสมัคร และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการที่ประสบผลสำเร็จของกลุ่ม เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ผลิตภัณฑ์สมุนไพร กลุ่มจังหวัดนครชัยบุรีรินทร์” ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จในการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจที่สำคัญ ๓ อันดับแรก ได้แก่ การสร้างระบบการติดต่อสื่อสาร การผลิตสำรองเผื่อไว้ในช่วงฤดูกาลที่ขาดวัตถุดิบ และ การ ประสานงานเพื่อให้กลุ่ม/เครือข่ายบรรลุเป้าหมาย และ รูปแบบการจัดการที่ประสบผลสำเร็จ ประกอบด้วย ๔ ด้านสำคัญดังนี้ ๓.๑) ด้านการเงิน ก) เน้นการประเมินการบริหาร ข) เน้นการจัดหา แหล่งทุนภายนอก และค) เน้นความร่วมมือกำหนดระบบสวัสดิการกลุ่ม ๓.๒) ด้านผู้รับบริการ เน้น

ความพึงพอใจของสมาชิกเครือข่ายเกี่ยวกับระบบประสานงานเพื่อให้เครือข่ายบรรลุเป้าหมาย ๓.๓) ด้านกระบวนการบริหารจัดการภายใน ก) เน้นการให้บริการเกี่ยวกับระบบบัญชีที่เป็นมาตรฐาน ข) เน้นการสร้างเครือข่ายการสร้างระบบติดต่อสื่อสาร และ ค) เน้นประสิทธิภาพผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับ การกำหนดคุณสมบัติของวัตถุดิบ และการผลิตสำรองเพื่อฤดูกาลขาดวัตถุดิบ และ ๓.๔) ด้านการเรียนรู้ และพัฒนา ก) เน้นองค์ความรู้เกี่ยวกับ เภณฑ์การเลือก/ตรวจสอบผู้ค้า การแบ่งปันแรงงานการ ตรวจสอบความต้องการซื้อวัตถุดิบ ข้อมูลผู้ค้าวัตถุดิบ วัสดุอุปกรณ์เกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่ม และ การร่วมปฏิบัติตามกฎหมายแรงงาน และ ข) เน้นฝึกทักษะเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะให้กับ สมาชิกเครือข่าย

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๓.๑) ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

๑) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชุมชนท้องถิ่นควรร่วมมือกันในการพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนอย่างต่อเนื่องและจริงจัง ควรคำนึงถึงการดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนให้มั่นคงและเกิดการเติบโตอย่างต่อเนื่องยั่งยืน

๒) ส่งเสริมให้มีการขยายผลให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการพัฒนาโดยเปิดโอกาสให้ชุมชน ส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา ได้มีส่วนร่วมมากขึ้น

๓) ภาครัฐต้องกำหนดนโยบายการส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

๔) ควรคำนึงถึงการดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนให้มั่นคงและเกิดการเติบโตอย่างต่อเนื่อง ยั่งยืน

๕.๓.๒) ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรมีการประเมินผลการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

๒) ควรมีการศึกษาด้านการพัฒนาศักยภาพทุนทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนอย่างมีส่วนร่วม เพื่อการพัฒนาอาชีพของชุมชน

๓) ควรศึกษาถึงยุทธศาสตร์ของประเทศเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

๔) ควรมีการศึกษาหรือเพิ่มเครือข่ายการมีส่วนร่วมในเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

๕) ควรมีการศึกษาด้านการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทาง วัฒนธรรมในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนอย่างมีส่วนร่วม เพื่อการพัฒนาอาชีพของ ประชาชน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ

- กรมศิลปากร, เมืองน่าน โบราณคดี ประวัติศาสตร์ และศิลปะ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๓๗.
- กรมวิชาการ. ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. ๒๕๔๐.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา, กรุงเทพมหานคร : ส.เอเชียเพรส. ๒๕๔๓.
- กาญจนา แก้วเทพ, เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน, กรุงเทพมหานคร : มายด์พับบริสซิ่ง. ๒๕๓๘.
- โกวิท พวงงาม, การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น, พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพมหานคร : บริษัท บพิตรการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๓.
- ฉันท ธาตุทอง. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : เพชรเกษมการพิมพ์. ๒๕๕๐.
- จันทวีร์ เกษมสุข, หลักการมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน, กรุงเทพมหานคร : บริษัท แอคทีฟ พรินท์ จำกัด, ๒๕๕๗.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร, วิเคราะห์ภูมิปัญญาอีสาน, มหาสารคาม : โรงพิมพ์สิรินธรออฟเซต, ๒๕๓๘.
- จันทวีร์ เกษมสุข, หลักการมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน, กรุงเทพมหานคร : บริษัท แอคทีฟ พรินท์ จำกัด, ๒๕๕๗.
- ใจทิพย์ เข็วรัตน์พงษ์. การพัฒนาหลักสูตร : หลักการแผนปฏิบัติการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อัสสัมเพรส. ๒๕๕๕.
- ถวิลวดี บุรีกุล, เอกสารประกอบการศึกษาดูงานของคณะกรรมการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา เรื่อง “การมีส่วนร่วม : แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ”, กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๑.
- ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ, คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน : การตัดสินใจที่ดีกว่าโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม, นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๑.
- ทวิวงศ์ ศรีบุรี, สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และการศึกษา, กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- ทงศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ, หลักการพัฒนาชุมชน, ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๐.
- นิคม ชมพูหลง. การสร้างและพัฒนาหลักสูตรโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มการงานพื้นฐานอาชีพ (ฉบับปรับปรุง). มหาสารคาม : หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม. ๒๕๔๒.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง, พิมพ์ครั้งที่ ๒, เชียงใหม่ : สิริลักษณ์การพิมพ์, ๒๕๔๗.

- นฤมล นิราทร, การสร้างเครือข่ายการทำงาน : ข้อควรพิจารณาบางประการ, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, การมีส่วนร่วม : หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง, ภาควิชาส่งเสริมและเผยแพร่การเกษตร, คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, แนวคิดแนวทางการพัฒนาชุมชน, กรุงเทพมหานคร : บริษัท ไร่ไทยเพรส, ๒๕๕๐.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง, พิมพ์ครั้งที่ ๒, เชียงใหม่ : สิริลักษณ์การพิมพ์, ๒๕๔๗.
- บวรศักดิ์ อูวรรณโณ, รัฐธรรมนูญปัจจุบันกับการปฏิรูปการเมือง, นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๒.
- บัณฑิต อ่อนคำ, ๖๐ ปีอันตราย อ่อนคำ ยิ่งนานยิ่งมั่นคง พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพมหานคร : สามเสนการพิมพ์, ๒๕๓๘.
- ปรีดี โชติช่วง และคณะ, การพัฒนาชุมชนและการบริหารงานพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : บริษัท บพิตรการพิมพ์, ๒๕๓๖.
- ประเวศ วะสี, การสร้างภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา, กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๐.
- ปกรณ ปรียากร, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา, กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภากการพิมพ์, มปป.
- พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอู่), นวัตกรรมการเรียนรู้ คน ชุมชน และการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร :โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, ๒๕๔๘.
- ระวี ถาวร บรรณธิการ, การติดตามระบบนิเวศอย่างมีส่วนร่วม : บทเรียนปัจจุบันสู่ทิศทางในอนาคต, ปทุมธานี : บริษัท ดุมาเยส จำกัด, ๒๕๔๙.
- เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ, หลักรัฐศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพมหานคร : บริษัท บพิตรการพิมพ์, ๒๕๕๓.
- วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์, การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น : สานต่อที่ท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : บริษัทเซ็นเตอร์ดิสคัฟเวอร์ จำกัด, ๒๕๔๒.
- วิจารณ์ พานิช, การจัดการความรู้. กรุงเทพมหานคร: สถาบันการจัดการความรู้เพื่อสังคม, ๒๕๔๘.
- วีระศักดิ์ เครือเทพ, เครือข่าย : นวัตกรรมการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในแนวระนาบเพื่อการเพิ่มขีดความสามารถในการปฏิบัติงานและความรับผิดชอบต่อสาธารณะ, กรุงเทพมหานคร : ซีโน ดีไซน์, ๒๕๕๐.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน, เอกลักษณ์น่าน, เชียงใหม่ : ดาวคอมพวกราฟิก, ๒๕๔๙.
- สนธยา พลศรี, การพัฒนาความสามารถของบุคคลและกลุ่ม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรินต์ติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๕๖.
- สายันต์ ไพเราะญจิตรี, การจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีในงานพัฒนาชุมชน, กรุงเทพมหานคร: โครงการหนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐.
- สำลี ทองธิว, การศึกษากับความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัยนโยบายการศึกษา คณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

- สนธยา พลศรี, **เครือข่ายการเรียนรู้ในการพัฒนาชุมชน**, กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.๒๕๔๘.
- สุทธิย์ อากาศโร (อบอุ่น) **เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้และการจัดการ**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.๒๕๔๕.
- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๕๑.
- ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์, **คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน** กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า และ มูลนิธิเอเชีย, ๒๕๕๒.
- ศ.นพ. วันชัย วัฒนศัพท์, **คู่มือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, ขอนแก่น : โรงพิมพ์ศิริภรณ์ ออฟเซ็ท, ๒๕๔๗.
- อุดม เขยกิจวงศ์. **หลักสูตรท้องถิ่น ยุทธศาสตร์การปฏิรูปการเรียนรู้**.กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานคร. ๒๕๔๕.
- อรทัย กักพล และฉัตรระวี ปรีสุทธิญาณ, **บันทึกเรื่องเด่นรางวัลพระปกเกล้า ๕๒ ด้านความโปร่งใส และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน**, กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๓.
- อรุณี เวียงแสง และคณะ, **การติดตามและประเมินผลแบบมีส่วนร่วม**, กรุงเทพมหานคร : พิษณุ ธิปไตย ออฟเซต, ๒๕๔๘.
- อัมพร ชำรงลักษณ์ บรรณาธิการ, **การบริหารปกครองสาธารณะ (Public Governance) การบริหารรัฐกิจในศตวรรษที่ ๒๑**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๖.

(๒) บทความในวารสารและงานวิจัย

- ปัทมา สุปกาปัง, “**การมีส่วนร่วมของประชาชนชาวไทยในรอบทศวรรษที่ผ่านมา : สภาพปัญหา และความท้าทายในอนาคต**”, วารสารสำนักวิจัยและพัฒนา, กรุงเทพมหานคร : สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๑.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, **การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในชนบท**. รายงานการวิจัย, กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, ๒๕๓๘.

๒. ภาษาอังกฤษ

- Alter, Catherine, and Hage, Jerald, **Organization Working Together** , California : Sage.1993.
- Davis Keith, **Human Behavior of World-Man Relations and Organization Behavior**, New York : Mc Graw –Hill Book Co, 1972.
- Davis Keith, **Human Behavior of World-Man Relations and Organization Behavior**, New York : Mc Graw – Hill Book Co, 1972.
- Erwin, Williams, **Participation Management : Concept, Theory and Implementation**, At lanta, Ga : Georgia State University Press, 1976.

- Godfrey K.B. and J. Clarke, **The Tourism Development Handbook : A Practical Approach to Planning and Marketing**, London : Cassell.2000.
- Goldsmith , Stephen and William D. Eggers, **Governing by Networks : The New Shape of the Public Sector**, Washington, D.C. : Brookings Institution Press.2004.
- Helene Heyd and Andreas Neef, **International Food policy Research Institute 2033 K Street, N.W.Washington, D.C. 2006** U.S.A. December 2004.
- Koontz & others, **Essential of management**, New York : Mc Graw-Hill, 1986.
- Putti Joseph M, **Management : A Functional**, Singapore : Mc Graw-Hill, 1987.
- Murphy, Tourism : **A Community Approach**, New York : Methuen.1992.
- Smith Joanna and Priscilla Wohlsstatter, **Understanding the Different Faces of Partnering**, California : Sage.1993.
- White, Alastair T, **The community A Discussion of the Agreement Community Participation**, Current issue and Lesson Learned, USA. : The United Nations Childrens Fund, 1982.
- WHO and UNICEF, **Report of The International Conference on Primary Health Care**, NewYork : N.P.Press, 1981.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แผนงานวิจัยย่อยที่ ๑

รายนามผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวนทั้งสิ้น ๑๕ รูป/คน แบ่งเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ ดังนี้

๑) ตัวแทนสมาชิกชุมชนต้นแบบ จำนวน ๑๐ คน ประกอบด้วย

๑) ชูศิลป์ สารรัตน์	วิสาหกิจชุมชนชีววิถี
๒) ศิรินันท์ สารมณฐี	วิสาหกิจชุมชนชีววิถี
๓) นางลำไย สุฤทธิ์	ชุมชนบ้านใหม่
๔) นายสรพงษ์ ปัตตอินันต์	ชุมชนบ้านใหม่
๕. นายชัยวัฒน์ อดคำอ้าย	บ้านพีเหนือ
๖) นายศักดิ์ดา ศรีเทพ	บ้านพีเหนือ
๗) นางพอง พงษ์ขัน	ชุมชนนิเวศทำสวน บ้านพญาแก้ว
๘) นายสาย ขอดเตชะ	ชุมชนนิเวศทำสวน บ้านพญาแก้ว
๙) เครือวัลย์ สุโรป็น	ชุมชนนิเวศทำนา บ้านหนองผูก
๑๐)	

๒) ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง คือ เกษตรจังหวัดน่าน พัฒนาชุมชนจังหวัดน่าน อพท.น่าน สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง และสำนักงานด้านความยั่งยืน จำนวน ๕ คน

๑) นายวิรัตน์ ปราบทุกซ์	ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง
๒) นายศักดิ์สิทธิ์ ศรีวิชัย	เกษตรจังหวัดน่าน
๓) ว่าที่ร้อยตรีไพฑูรย์ ศรีราจันทร์	พัฒนาการจังหวัดน่าน
๔) นางศุภรดา กานตศิยากุล	องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท.
๕) นายบัญชา โชติกำจร	ผู้อำนวยการสำนักงานด้านความยั่งยืน และพัฒนาชุมชน เครือเจริญโภคภัณฑ์จังหวัดน่าน

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลวิจัย/
ขอความอนุเคราะห์การสัมภาษณ์

ที่ อว ๘๐๕๒/ ๖๘๖

วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี
อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ๕๕๐๐๐

๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์หลังพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัย

เจริญพร .....

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม/สัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูเมธีรัตนบัณฑิต,ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์องค์ความรู้ชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน” ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

เพื่อให้การดำเนินการศึกษาวิจัยเรื่องดังกล่าว เป็นไปด้วยความเรียบร้อยตามวัตถุประสงค์ วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ จึงขอความอนุเคราะห์หลังพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัยในพื้นที่ชุมชนของท่าน รายละเอียดตามสิ่งที่ส่งมาด้วยนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระชยานันท์ธมฺมณี, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ

แบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรื่อง “การวิเคราะห์องค์ความรู้ชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน”

คำชี้แจง : ขอความกรุณาตอบแบบสัมภาษณ์ตามความเป็นจริงที่ผู้สัมภาษณ์ได้สอบถาม ซึ่งข้อมูลที่ได้จะแปลผลเฉพาะในภาพรวมเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อท่านเป็นรายบุคคลแต่ประการใด

โดยแบบสัมภาษณ์ชุดนี้แบ่งออกเป็น ๓ ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ ๒ การบริหารจัดการชุมชนต้นแบบในพื้นที่จังหวัดน่าน

ส่วนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ/นามสกุล.....
 อายุ.....วุฒิการศึกษา.....ภูมิลำเนา.....
 ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน.....
 ระยะเวลาอาศัยในชุมชน (ปี).....
 เบอร์โทรติดต่อผู้ให้สัมภาษณ์.....
 วันที่ให้สัมภาษณ์.....

ส่วนที่ ๒ ประเด็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการบริหารจัดการชุมชนต้นแบบในพื้นที่จังหวัดน่าน

๒.๑ ความเป็นมาของชุมชน ชื่อหมู่บ้าน/ชุมชน ที่ตั้ง และอาณาเขต เป็นอย่างไร ?

.....
.....

๒.๒ สภาพทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา ความเชื่อดั้งเดิม รวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นภายในชุมชน เป็นอย่างไร ?

.....
.....

๒.๓ Man การบริหารจัดการด้านคน คือ ชุมชนนี้มีมั่นคงแข็งแรงของกลุ่มคน ทั้งผู้นำและสมาชิกในชุมชน รวมถึงสมาชิกในกลุ่มองค์กรชุมชนต่างๆ ที่ต้องเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการชุมชนตามบทบาท หน้าที่ และภารกิจของตนเองแบบมีส่วนร่วม โดยการส่งเสริมให้ทุกคนในชุมชนได้ตระหนักรู้เรียนรู้และเข้าใจถึงระเบียบวิธีปฏิบัติงาน หรือระเบียบการปฏิบัติหน้าที่ตามระบบสังคม วัฒนธรรม และการเมือง การปกครองภายในชุมชนเป็นองค์ประกอบที่มีส่วนสำคัญทำให้ชุมชนเกิดการพึ่งตนเองได้ ในมิติทางสังคม วัฒนธรรม เป็นอย่างไร ?

.....
.....

๒.๔ Management การบริหารจัดการ คือ ชุมชนนี้มีการบริหารจัดการงาน เป็นอย่างไร ?

.....
.....

๒.๕ Money การบริหารจัดการด้านเงินทุน/งบประมาณ คือ ชุมชนนี้มีการบริหารจัดการเงินทุน งบประมาณ หรือรายได้ที่เกิดขึ้นและการได้มาซึ่งเงินทุน งบประมาณในระดับต่างๆ ภายในชุมชน ตั้งแต่ระดับครอบครัว กลุ่มองค์กรชุมชน จนถึงระดับชุมชน ที่เป็นองค์ประกอบที่มีส่วนสำคัญทำให้ชุมชนเกิดการพึ่งตนเองได้ ในมิติทางเศรษฐกิจชุมชน เป็นอย่างไร ?

.....
.....

๒.๖ Material การบริหารจัดการวัสดุ/วัตถุดิบ คือ ชุมชนนี้มีการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และปลูกสร้างเอง อาทิเช่น ดิน น้ำ ป่า พันธุ์พืช และ วัตถุดิบ หรือวัสดุที่ใช้ในการผลิตและแปรรูปต่างๆ ซึ่งมีอยู่ในท้องถิ่น ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มีส่วนสำคัญทำให้ชุมชนเกิดการพึ่งตนเองได้ในมิติทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นอย่างไร ?

.....

.....

.....

๒.๗ ท่านคิดว่า กระบวนการสร้างองค์ความรู้ชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน ควรเป็นอย่างไร ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ส่วนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ที่ท่านให้ความอนุเคราะห์การสัมภาษณ์
เพื่อประโยชน์ทางวิชาการในครั้งนี้

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการชุมชนต้นแบบในพื้นที่จังหวัดน่าน

คำชี้แจง

แบบสอบถามฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ : เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการชุมชนต้นแบบในพื้นที่จังหวัดน่าน ซึ่งแบบสอบถามฉบับนี้แบ่งเป็น ๓ ตอน ได้แก่

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการชุมชนต้นแบบในพื้นที่จังหวัดน่าน

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ตรงคำตอบที่ท่านเลือก หรือเขียนคำตอบลงในช่องว่าง

๑. เพศ ชาย หญิง เพศทางเลือก
๒. อายุ ต่ำกว่า ๒๐ ปี ระหว่าง ๒๐ - ๓๐ ปี
 ระหว่าง ๓๑ - ๔๐ ปี ระหว่าง ๔๑ - ๕๐ ปี
 ระหว่าง ๕๑ - ๖๐ ปี ๖๐ ปีขึ้นไป
๓. รายได้ของครอบครัว ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท ๑๐,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท
 ๒๐,๐๐๑ - ๓๐,๐๐๐ บาท ๓๐,๐๐๐ บาทขึ้นไป
๔. ชุมชนที่อาศัยอยู่ วิสาหกิจชุมชนชีวิตวิถี
 ชุมชนบ้านใหม่
 ชุมชนนิเวศวนเกษตรบ้านพี่เหนือ
 ชุมชนนิเวศทำสวน บ้านพญาแก้ว
 ชุมชนนิเวศทำนา บ้านหนองผุก

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการชุมชนต้นแบบในพื้นที่จังหวัดน่าน
คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงกับความรู้สึกของท่าน โดยในแต่ละข้อมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

- ๑ หมายถึง ระดับน้อยที่สุด
 ๒ หมายถึง ระดับน้อย
 ๓ หมายถึง ระดับปานกลาง
 ๔ หมายถึง ระดับมาก
 ๕ หมายถึง ระดับมากที่สุด

ข้อ	ข้อความ	มากที่สุด (๕)	มาก (๔)	ปานกลาง (๓)	น้อย (๒)	น้อยที่สุด (๑)
ปัจจัยด้านการวางแผนชุมชน						
๑	สมาชิกู้และเข้าใจในวัตถุประสงค์การดำเนินงานของกลุ่ม					
๒	สมาชิกรับทราบข้อมูลการดำเนินงานของกลุ่มอย่างต่อเนื่องและเป็นปัจจุบัน					
๓	กลุ่มมีแผนงาน/กิจกรรมที่ดำเนินการอย่างชัดเจน					
๔	สมาชิกเห็นว่าผู้นำกลุ่มหรือผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ					

๕	มีการกำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่มและชี้แจงสมาชิกตั้งแต่เริ่มแรก						
ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน							
๖	ท่านมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินงานใน ขั้นตอนกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม						
๗	ท่านมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการประชุมหรือวางแผนการทำงานของกลุ่ม						
๘	ท่านมีส่วนร่วมในการในการดำเนินการของกลุ่ม เช่น การผลิต จำหน่าย และจัดหาตลาด เป็นต้น						
๙	ท่านมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ของกลุ่ม เช่น การรับเงินปันผล และนำผลผลิตไปบริโภค						
๑๐	ท่านมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการดำเนินงานของกลุ่ม						
ปัจจัยด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชน							
๑๑	ประชาชนในชุมชนร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชน						
๑๒	ชุมชนมีสถานที่ที่เป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมร่วมกัน						
๑๓	ชุมชนมีการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่สมาชิกรุ่นใหม่ ๆ						
๑๔	ประชาชนในชุมชนมีความสามัคคีรักใคร่ปรองดองกันเอื้อเฟื้อช่วยเหลือเกื้อกูลกัน						
๑๕	ชุมชนมีความตระหนักถึง ความสำคัญต่อวัฒนธรรมชุมชนทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชุมชน						
ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน							
๑๖	หน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุน และคำแนะนำในการแก้ไขปัญหาของชุมชนและกลุ่ม						
๑๗	ชุมชนได้รับการถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการในการพัฒนาชุมชน จากหน่วยงานภาครัฐอย่างต่อเนื่อง						
๑๘	ชุมชนได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากภาคเอกชน						
๑๙	ชุมชนได้รับการสนับสนุนด้านการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานภาครัฐ						
๒๐	ชุมชนมีการสร้างเครือข่ายกับกลุ่มผู้ผลิตอื่น ๆ และหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อขยายการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง						

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ข
แผนงานวิจัยย่อยที่ ๒

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลวิจัย/
ขอความอนุเคราะห์การสัมภาษณ์

ที่ อว ๘๐๕๒/

วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี
อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ๕๕๐๐๐

๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ลงพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัย

เจริญพร .....

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรทัศน์ โรจน์กิจจากุล อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์องค์ความรู้ชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน” ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

เพื่อให้การดำเนินการศึกษาวิจัยเรื่องดังกล่าว เป็นไปด้วยความเรียบร้อยตามวัตถุประสงค์ วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ จึงขอความอนุเคราะห์ลงพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัยในพื้นที่ชุมชนของท่าน รายละเอียดตามสิ่งที่ส่งมาด้วยนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระชยานันท์ทมนี, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรื่อง “การวิเคราะห์องค์ความรู้ชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน”

คำชี้แจง : ขอความกรุณาตอบแบบสัมภาษณ์ตามความเป็นจริงที่ผู้สัมภาษณ์ได้สอบถาม ซึ่งข้อมูลที่ได้จะแปลผลเฉพาะในภาพรวมเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อท่านเป็นรายบุคคลแต่ประการใด

โดยแบบสัมภาษณ์ชุดนี้แบ่งออกเป็น ๓ ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ ๒ การบริหารจัดการชุมชนต้นแบบในพื้นที่จังหวัดน่าน

ส่วนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ/นามสกุล.....

อายุ.....วุฒิการศึกษา.....ภูมิลำเนา.....

ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน.....

ระยะเวลาอาศัยในชุมชน (ปี).....

เบอร์โทรติดต่อผู้ให้สัมภาษณ์.....

วันที่ให้สัมภาษณ์.....

ส่วนที่ ๒ ประเด็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการวิเคราะห์องค์ความรู้ชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

๒.๑ ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน เป็นอย่างไร ?

.....

.....

.....

.....

๒.๒ ปัจจัยอะไรบ้างที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการชุมชนต้นแบบในพื้นที่จังหวัดน่าน?

.....

.....

.....

.....

๒.๓ กระบวนการสร้างองค์ความรู้ชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน ควรเป็นอย่างไร ?

.....

.....

.....

.....

๒.๔ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่านเป็นอย่างไร ?

- ๑) ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making)
- ๒) ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation)
- ๓) ด้านการมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ (Benefit)
- ๔) ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงาน (Evaluation)

.....

.....

.....

.....

ส่วนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ที่ท่านให้ความอนุเคราะห์การสัมภาษณ์
เพื่อประโยชน์ทางวิชาการในครั้งนี้

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เรื่อง : นวัตกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

คำชี้แจง

๑. งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ๓ ประการ คือ
    - ๑.๑ เพื่อศึกษาการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน
    - ๑.๒ เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน
    - ๑.๓ เพื่อนำเสนอแนะนวัตกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

  ๒. แบบสอบถามนี้ แบ่งออกเป็น ๔ ตอน ได้แก่
    - ๒.๑ ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
    - ๒.๒ ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการประเมิน (ร่าง) แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน
    - ๒.๓ ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามปลายเปิด (Open Ended Question) เกี่ยวกับ (ร่าง) แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน
- ผลจากข้อมูลจากการตอบแบบสอบถามในครั้งนี้ หวังโดยมั่นใจว่าจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านในการตอบแบบสอบถามในครั้งนี้เป็นอย่างดี คำตอบของท่านจะเป็นความลับ และจะไม่มีผลกระทบต่อการทำงานของท่าน คณะวิจัยขอขอบพระคุณผู้ตอบแบบสอบถามทุกๆ ท่านมา ณ โอกาสนี้

ผศ.ดร.ธีรทัศน์ โรจน์กิจจากุล
 อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
 วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
 หัวหน้าโครงการวิจัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิ การศึกษา ตำแหน่งงาน ประสบการณ์ทำงาน ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List)

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง หน้าข้อความหรือเติมข้อความต่อไปนี้ให้สมบูรณ์ตามความเป็นจริงเกี่ยวกับตัวผู้ตอบแบบสอบถาม

๑. เพศ

ชาย

หญิง

๒. อายุ

ต่ำกว่า ๑๘ ปี

๑๘ - ๒๗ ปี

๒๘ - ๓๗ ปี

๓๘ - ๔๗ ปี

๔๘ - ๖๐ ปี

๖๑ ปี ขึ้นไป

๓. วุฒิการศึกษา

ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนต้น

มัธยมศึกษาตอนต้น

มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.

อนุปริญญา/ปวส.

ปริญญาตรี

ปริญญาโท ขึ้นไป

๔. ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในจังหวัดน่าน

ต่ำกว่า ๑ ปี

๑ - ๕ ปี

๖ - ๑๕ ปี

๑๖ - ๒๕ ปี

๒๖ - ๓๕ ปี

๓๖ - ๔๕ ปี

๔๖ - ๕๕ ปี

๕๖ ปี ขึ้นไป

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับการประเมิน (ร่าง) ธรรมนูญศีลธรรมชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และ
การจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน

คำชี้แจง : โปรดกาเครื่องหมาย ลงในช่อง ที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุดเพียงข้อเดียว

- ๕ หมายถึง เห็นด้วยมากที่สุด
๔ หมายถึง เห็นด้วยมาก
๓ หมายถึง เห็นด้วยปานกลาง
๒ หมายถึง เห็นด้วยน้อย
๑ หมายถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด

ข้อ	รายการคำถาม	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
๑. ความคิดเห็นเกี่ยวกับแบบอักษรที่ใช้						
๑.๑	ความถูกต้องตามหลักภาษาและหลักไวยากรณ์					
๑.๒	ขนาดของตัวอักษรที่ใช้มีความเหมาะสม					
๑.๓	แบบอักษรที่ใช้เหมาะสม					
๑.๔	สีของแบบอักษรชัดเจน อ่านง่าย					
๑.๕	ความทันสมัยของแบบอักษรที่ใช้					
๒. ความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหา						
๒.๑	ความถูกต้องของเนื้อหา					
๒.๒	ความเหมาะสมในการจัดเรียงลำดับเนื้อหา					
๒.๓	ความทันสมัยของเนื้อหา					
๒.๔	เนื้อหามีความชัดเจนและสื่อความหมายได้ถูกต้อง					
๒.๕	ความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ในเนื้อหา					
๓. ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบในภาพรวมของเล่ม						
๓.๑	รูปแบบของเล่มมีขนาดพอดีสะดวกแก่การใช้งาน					
๓.๒	กระดาษที่ใช้ในการพิมพ์เล่มมีความเหมาะสม					
๓.๓	การแบ่งหมวดหมู่ของเนื้อหามีความเหมาะสม					
๓.๔	ภาพประกอบสื่อสารความหมายได้ตรงกับเนื้อหา					
๓.๕	ภาพกราฟิกสื่อความหมายได้ตรงกับเนื้อหา					
๔. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำไปใช้งานจริง						

๔.๑	เนื้อหา มีประโยชน์ต่อผู้ใช้งาน และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง					
๔.๒	สามารถเป็นสื่อในการเผยแพร่และใช้เพื่อการประชาสัมพันธ์ได้					
๔.๓	เป็นเอกสารที่ตรงต่อความต้องการของชุมชน					
๔.๔	สามารถเป็นแหล่งอ้างอิงเพื่อการดำรงชีพร่วมกันของคนในชุมชน					
๔.๕	เป็นเอกสารที่สามารถนำมาซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเศรษฐกิจรากฐานจังหวัดน่าน					

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามปลายเปิด (Open Ended Question) เกี่ยวกับ (ร่าง) ธรรมนูญศีลธรรมชุมชน เพื่อการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน

๓.๑ ความคิดเห็นเกี่ยวกับแบบอักษรที่ใช้

.....

.....

.....

.....

๓.๒ ความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหา

.....

.....

.....

.....

๓.๓ ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบในภาพรวมของเล่ม

.....

.....

.....

.....

๓.๔ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำไปใช้งานจริง

.....

.....

.....

.....

“คณะวิจัย ขอขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลทุกๆ ท่านเป็นอย่างสูง”

ภาคผนวก ค
แผนงานวิจัยย่อยที่ ๓

รายนามผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวนทั้งสิ้น ๑๕ รูป/คน แบ่งเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ ดังนี้

๑) ตัวแทนสมาชิกชุมชนต้นแบบ จำนวน ๑๐ คน ประกอบด้วย

๑) ชูศิลป์ สารรัตน์	วิสาหกิจชุมชนชีวิวิถี
๒) ศิรินันท์ สารมณฐี	วิสาหกิจชุมชนชีวิวิถี
๓) นางลำไย สุฤทธิ	ชุมชนบ้านใหม่
๔) นายสรพงษ์ ปัตตือนันต์	ชุมชนบ้านใหม่
๕. นายชัยวัฒน์ อุดคำอ้าย	บ้านพี่เหนือ
๖) นายศักดิ์ดา ศรีเทพ	บ้านพี่เหนือ
๗) นางพอง พงษ์ขัน	ชุมชนนิเวศทำสวน บ้านพญาแก้ว
๘) นายสาย ขอดเตชะ	ชุมชนนิเวศทำสวน บ้านพญาแก้ว
๙) เครือวัลย์ สุโรปัน	ชุมชนนิเวศทำนา บ้านหนองผูก
๑๐)	

๒) ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง คือ เกษตรจังหวัดน่าน พัฒนาชุมชนจังหวัดน่าน อพท.น่าน สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง และสำนักงานด้านความยั่งยืน จำนวน ๕ คน

๑) นายวิรัตน์ ปราบทุกข์	ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง
๒) นายศักดิ์สิทธิ์ ศรีวิชัย	เกษตรจังหวัดน่าน
๓) ว่าที่ร้อยตรีไพฑูริย์ ศรีราจันทร์	พัฒนาการจังหวัดน่าน
๔) นางศุภรดา กานตศิยากุล	องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท.
๕) นายบัญชา โชติกำจร	ผู้อำนวยการสำนักงานด้านความยั่งยืน และพัฒนาชุมชน เครือเจริญโภคภัณฑ์จังหวัดน่าน

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลวิจัย/
ขอความอนุเคราะห์การสัมภาษณ์

๑๒๕

ที่ อว ๘๐๕๒/ ๖๘๖

วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี
อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ๕๕๐๐๐

๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์หลังพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัย

เจริญพร .....

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม/สัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นายธัชพล ยรรรยงค์ อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนากลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน” ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

เพื่อให้การดำเนินการศึกษาวิจัยเรื่องดังกล่าว เป็นไปด้วยความเรียบร้อยตามวัตถุประสงค์ วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ จึงขอความอนุเคราะห์หลังพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัยในพื้นที่ชุมชนของท่าน รายละเอียดตามสิ่งที่ส่งมาด้วยนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระชยานันท์มุนี, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ

แบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง “กลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน”

คำชี้แจง : ขอความกรุณาตอบแบบสัมภาษณ์ตามความเป็นจริงที่ผู้สัมภาษณ์ได้สอบถาม ซึ่งข้อมูลที่ได้จะแปลผลเฉพาะในภาพรวมเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อท่านเป็นรายบุคคลแต่ประการใด

โดยแบบสัมภาษณ์ชุดนี้แบ่งออกเป็น ๓ ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปให้ผู้สัมภาษณ์

ส่วนที่ ๒ กลไกการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

ส่วนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปให้ผู้สัมภาษณ์

ชื่อ/นามสกุล.....
 อายุ.....วุฒิการศึกษา.....ภูมิลำเนา.....
 ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน.....
 ระยะเวลาอาศัยในชุมชน (ปี).....
 เบอร์โทรติดต่อผู้ให้สัมภาษณ์.....
 วันที่ให้สัมภาษณ์.....

ส่วนที่ ๒ ประเด็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับกลไกการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยชุมชนต้นแบบของจังหวัดน่าน

๒.๑ ท่านคิดว่า ในชุมชนของท่าน มีศักยภาพในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก อะไรบ้าง ?

.....
.....

๒.๒ ท่านคิดว่า กลไกการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนท่าน ก่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของชุมชนอย่างไรบ้าง ?

.....
.....

๒.๓ ท่านคิดว่า กิจกรรมที่ก่อให้เกิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน มีอะไรบ้าง ?

.....
.....

๒.๔ ท่านคิดว่าปัญหา และอุปสรรค ที่ทำให้เกิดกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน มีอะไรบ้าง ?

.....
.....

ส่วนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....
.....

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ที่ท่านให้ความอนุเคราะห์การสัมภาษณ์
เพื่อประโยชน์ทางวิชาการในครั้งนี้